

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଶ୍ଵାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ

ବାଦମ ସଂସ୍କରଣ

ଚିତ୍ର, ୧୩୪୯

rights reserved]

[ଶୁଳ୍କ ଆଟ ଟଙ୍କା

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

সଲିଲବିପୁଲା ଉଚ୍ଛ୍ଵାସମୟୀ ନଦୀ, ନଦୀତଟେ ନନ୍ଦନ-
ବିନିନିତ ଉପବନ, ତଥାଧ୍ୟ ଅପୂର୍ବକାରୁକାର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡିତ ରତ୍ନ-
ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାର-
ତେର ବାହୁ-
ଛବି ଖଚିତ ମେଘପଶ୍ଚିମ ମର୍ମର ପ୍ରାସାଦ; ପାର୍ଶ୍ଵ,
ସମ୍ମୁଖେ, ପଞ୍ଚାତ୍ୟ, ଭଗ୍ନ ମୃମ୍ଭୟପ୍ରାଚୀର ଜୀର୍ଣ୍ଣ-
ଛାଦ, ଦୃଷ୍ଟବ୍ୟକଙ୍କଳ କୁଟୀରକୁଳ, ଇତ୍ସୁତଃ
ଜୀର୍ଣ୍ଣଦେହ ଛିନ୍ନ-ବସନ ଯୁଗ୍ୟଗାନ୍ତରେର ନିରାଶାବ୍ୟଜିତବଦନ ନରନାରୀ,
ବାଲକ-ବାଲିକା; ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ସମଧର୍ମୀ ସମଶରୀର ଗୋ
ମହିଷ ବଲୀବର୍ଦ୍ଧ; ଚାରିଦିକେ ଆବର୍ଜନାରାଶି ଏହି ଆମାଦେର
ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତ ।

ଅଟ୍ଟାଲିକାବକ୍ଷେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କୁଟୀର, ଦେବାଲୟକ୍ରୋଡେ ଆବର୍ଜନା-
ସ୍ତ୍ରୀ, ପଟ୍ଟଶାଟାବ୍ଦୀର ପାର୍ଶ୍ଵର କୌପିନଧାରୀ, ବହୁମତ୍ତ୍ଵେର
ଚତୁର୍ଦିକେ କ୍ଷୁଦ୍ରକାମ ଜ୍ୟୋତିଃହୀନ-ଚକ୍ଷୁର କାତର ଦୃଷ୍ଟି—
ଆମାଦେର ଜୟଭୂମି ।

ବିନ୍ଦୁଚିକାର ବିଭୌଷଣ ଆକ୍ରମଣ, ମହାମାରୀର ଉଂସାଦନ,
ମ୍ୟାଲେରିଯାର ଅସ୍ଥିମଜ୍ଜାଚର୍ବିନ, ଅନଶନ-ଅର୍ଦ୍ଧାଶନ-
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟେର
ଚକ୍ର ପାଞ୍ଚାତ୍ୟର ମଧ୍ୟେ, ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମହାକାଳରପ
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷେର ମହୋଂସବ, ରୋଗଶୋକେର କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର,
ଆଶା-ଉତ୍ତମ-ଆନନ୍ଦ-ଉଂସାହେର କଙ୍କଳ-ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ମହାଶ୍ଶାନ,

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

তন্মধ্যে ধ্যানমগ্ন মোক্ষপরায়ণ যোগী,—ইউরোপী পর্যটক
এই দেখ ।

ত্রিংশকোটি মানবপ্রায় জীব—বহুশতাব্দী যাবৎ স্বজ্ঞাতি
বিজ্ঞাতি স্বধর্মী বিধর্মীর পদভরে নিষ্পৌড়িত-প্রাণ,
দাসস্মৃলভপরিক্রম-সহিষ্ণু, দাসবৎ উত্তমহীন, আশা-হীন,
অতীত-হীন, ভবিষ্যৎ-বিহীন, ‘যেন তেন প্রকারেণ’ বর্তমান
প্রাণধারণমাত্র প্রত্যাশী, দাসোচিত ঈর্ষাপরায়ণ, স্বজ্ঞনোন্নতি-
অসহিষ্ণু, হতাশবৎ শ্রদ্ধাহীন, বিশ্঵াসহীন, শৃগালবৎ নীচ
চাতুরীপ্রতারণাসহায়, স্বার্থ-পরতার আধার, বলবানের
পদলেহক, অপেক্ষাকৃত দুর্বলের যমস্বরূপ, বলহীন-
আশাহীন-সমুচিত কদর্য-ভীষণকুসংস্কারপূর্ণ, নৈতিক-
মেরুদণ্ড-হন, পৃতিগন্ধপূর্ণ-মাংসখণ্ডব্যাপি-কৌটকুলের শ্রায়
ভারতশরীরে পরিব্যাপ্ত—ইংরাজ রাজপুরুষের চক্ষে
আমাদের ছবি ।

নববলমধুপানমন্ত্র হিতাহিতবোধহীন হিংস্রপণপ্রায়
ভয়ানক, শ্রীজিত, কামোগ্নি, আপাদমস্তক স্বরাসিত,
আচারহীন, শৌচহীন, জড়বাদী, জড়-
পাশ্চাত্য আচারের দৃষ্টিতে
সহায়, ছলে-বলে-কৌশলে পরদেশ-পর-
ধনাপহরণপরায়ণ, পরলোকে বিশ্বাসহীন,
দেহাত্মবাদী, দেহপোষণেকজীবন ;—ভারতবাসীর চক্ষে
পাশ্চাত্য অস্মুর ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଏହି ତ ଗେଲ ଉତ୍ସ ପକ୍ଷେର ବୁନ୍ଦିହୀନ ବହିଦୂଷ୍ଟି-ଲୋକେର କଥା । ଇଉରୋପୀ ବିଦେଶୀ ମୁଣ୍ଡିତଳ ମୁପରିକୃତ ସୌଧଶୋଭିତ ନଗରାଂଶେ ବାସ କରେନ, ଆମାଦେର ‘ନେଟିଭ’ ପାଡ଼ାଣ୍ଟିଲିକେ ନିଜେଦେର ଦେଶେର ପରିକ୍ଷାର ପରିଚଳନ ସହରେ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରେନ । ଭାରତବାସୀଦେର ଯା, ସଂସର୍ଗ ତାଦେର ହୟ, ତା କେବଳ ଏକଦଲେର ଲୋକ—ଯାରା ସାହେବେର ଚାକରୀ କରେ । ଆର, ହୁଃଖ ଦାରିଜ୍ୟ ତ ବାସ୍ତବିକ ଭାରତବରେ ମତ ପୃଥିବୀର ଆର କୋଥାଓ ନାହିଁ । ମୟଲା-ଆବର୍ଜନା ଚାରିଦିକେ ତ ପଡ଼େଇ ରଯେଛେ । ଇଉରୋପୀ-ଚକ୍ରେ ଏ ମୟଲାର, ଏ ଦାସବ୍ୱତ୍ତିର, ଏ ମୌଚତାର ମଧ୍ୟେ ଯେ କିଛୁ ଭାଲ ଥାକା ସନ୍ତୋଷ, ତା ବିଶ୍ୱାସ ହୟ ନା ।

ଆମରା ଦେଖି, ଶୌଚ କରେ ନା, ଆଚମନ କରେ ନା, ଯା-ତା ଖାୟ, ବାଛ-ବିଚାର ନାହିଁ, ମଦ ଖେଳେ ମେଯେ ବଗଲେ ଧେଇ ଧେଇ ନାଚ,—ଏ ଜାତେର ମଧ୍ୟ କି ଭାଲ ରେ ବାପୁ !

ହୁଇ ଦୃଷ୍ଟିଇ ବହିଦୂଷ୍ଟି, ଭେତରେର କଥା ବୁଝିତେ ପାରେ ନା । ବିଦେଶୀକେ ଆମରା ସମାଜେ ମିଶ୍ରିତେ ଦିଇ ନା, ‘ମେଳା’ ବଲି,— ଓରାଓ ‘କାଳା ଦାସ’ ବଲେ ଆମାଦେର ଘୁଣା କରେ ।

ଏ ହୁଯେର ମଧ୍ୟ କିଛୁ ସତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟାଇ ଆଛେ, କିନ୍ତୁ ହ ଦଲେଇ ଭେତରେର ଆସଲ ଜିନିଯ ଦେଖେ ନି ।

ଅତ୍ୟେକ ମାନୁଷେର ମଧ୍ୟେ ଏକଟା ଭାବ ଆଛେ ; ବାଇରେର ମାନୁଷଟା ମେଇ ଭାବେର ବହିଃପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର,—ଭାଷା

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ମାତ୍ର । ସେଇରାପ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତେର ଏକଟା ଜାତୀୟ ଭାବ ଆଛେ । ଏହି ଭାବ ଜଗତେର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛେ—ସଂସାରେ
ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଜାତିର
ଜୀବବୋଦ୍ଧୟ
ବିଭିନ୍ନ

ଶିତିର ଜଣ୍ଡ ଆବଶ୍ୟକ । ଯେ ଦିନ ସେ
ଆବଶ୍ୟକତାଟୁକୁ ଚଲେ ଯାବେ, ସେଦିନ ସେ
ଜାତ ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ନାଶ ହବେ । ଆମରା
ଭାରତବାସୀ ଯେ ଏତ ହୃଦ୍ୟ-ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଘରେ-
ବାହିରେ ଉତ୍ପାତ ଯାଏ ବୈଚ ଆଛି, ତାର ମାନେ, ଆମାଦେର
ଏକଟା ଜାତୀୟ ଭାବ ଆଛେ ଯେଟା ଜଗତେର ଜଣ୍ଡ ଏଥନ୍ତି
ଆବଶ୍ୟକ । ଟୁରୋପୀଦେର ତେମନି ଏକଟା ଜାତୀୟ ଭାବ
ଆଛେ, ଯେଟା ନା ହଲେ ସଂସାର ଚଲିବେ ନା ; ତାଟ ଗୁରା
ପ୍ରବଳ । ଏକେବାରେ ନିଃଶକ୍ତି ହଲେ କି ମାନୁଷ ଆର ବୀଚେ ?
ଜାତିଟା ବ୍ୟକ୍ତିର ସମକ୍ଷିମାତ୍ର ; ଏକେବାରେ ନିଃଶକ୍ତି ନିଷ୍କର୍ଷା
ହଲେ ଜାତଟା କି ବୀଚିବେ ? ହାଜାର ବଚରେ ନାନାରକମ
ହାଙ୍ଗାମାୟ ଜାତଟା ମଲୋ ନା କେନ ? ଆମାଦେର ରୀତି-
ନୀତି ଯଦି ଏତ ଖାରାପ, ତ ଆମରା ଏତଦିନେ ଉଂସନ୍ତି
ଗେଲାମ ନା କେନ ? ବିଦେଶୀ ବିଜେତାଦେର ଚେଷ୍ଟାର ଝଣ୍ଟି କି
ହେଁଥେ ? ତ୍ବୁ ସବ ହିଁଛ ମରେ ଲୋପାଟ ହଲ ନା କେନ
—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅମ୍ଭା ଦେଖେ ଯା ହେଁଥେ ? ଭାରତେର କ୍ଷେତ୍ର
ଜନମାନବହୀନ ହେଁ କେନ ଗେଲ ନା, ବିଦେଶୀରା ତଥୁନିଷ୍ଠ
ତ ଏସେ ଚାଷ-ବାସ କରେ ବାସ କରିବୋ, ଯେମନ
ଆମେରିକାୟ, ଆଫ୍ରିଲିଯାୟ, ଆଫ୍ରିକାୟ ହେଁଥେ ଏବଂ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ହଛେ ? ତବେ ବିଦେଶୀ, ତୁମି ଯତ ବଲବାନ୍ ନିଜକେ ଭାବ,
ଓଟା କଲ୍ପନା ; ଭାରତେও ବଲ ଆଛେ, ମାଲ ଆଛେ, ଏହିଟି
ପ୍ରଥମ ବୋଧ । ଆର ବୋଧ ଯେ ଆମାଦେର ଏଥନେ
ଜଗତେର ସଭ୍ୟତା-ଭାଣ୍ଡାରେ କିଛୁ ଦେବାର ଆଛେ, ତାଇ
ଆମରା ବେଁଚେ ଆଛି । ଗ୍ରୂଟି ତୋମରାଓ ବେଶ କରେ
ବୋଧ—ଯାରା ଅନ୍ତର୍ବହିଃ ସାହେବ-ସେଜେ ବସେଛ ଏବଂ
'ଆମରା ନରପଣ୍ଡ, ତୋମରା ହେ ଇଉରୋପୀ-ଲୋକ,
ଆମାଦେର ଉଦ୍ଧାର କର,' ବଲେ କେଂଦେ କେଂଦେ ବେଡ଼ାଛ ।
ଆର, ଯୀଶୁ ଏସେ ଭାରତେ ବସେଛେନ ବଲେ ହାସେନ ହୋସେନ
କରୁଛ । ଓହେ ବାପୁ, ଯୀଶୁଓ ଆସେନ ନି, ଜିହୋବାଓ
ଆସେନ ନି, ଆସବେନେ ନା । ତୀରା ଏଥନ ଆପନାଦେର
ଘର ସାମଲାଚେନ, ଆମାଦେର ଦେଶେ ଆସବାର ସମୟ
ନାହି । ଏଦେଶେ ସେଇ ବୁଢ଼ୋ ଶିବ ବସେ ଆଛେନ,
ମା କାଳୀ ପାଠୀ ଖାଚେନ, ଆର ବଂଶୀଧାରୀ ବାଣୀ
ବାଜାଚେନ । ଏ ବୁଢ଼ୋ ଶିବ ସାଙ୍ଗେ ଚଢ଼େ ଭାରତବର୍ଷ ଥେକେ
ଏକଦିକେ ସୁମାତ୍ରା, ବୋରିନ୍ ସେଲିବିସ, ମାୟ ଅଞ୍ଚ୍ଲିଯା,
ଆମେରିକାର କିନାରା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡମର ବାଜିୟେ ଏକକାଳେ
ବେଡ଼ିଯେଛେନ, ଆର ଏକଦିକେ ତିବତ, ଚୀନ, ଜାପାନ,
ସାଇବେରିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଢ଼ୋ ଶିବ ସାଙ୍ଗେ ଚରିଯେଛେନ, ଏଥନେ
ଚରାଚେନ । ଏ ଯେ ମା କାଳୀ—ଉନି ଚୀନ, ଜାପାନ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂଜା ଖାଚେନ, ଓକେଇ ଯୀଶୁର-ମା ମେରୀ କରେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

କୁଞ୍ଚାନରା ପୂଜା କରିଛେ । ଏହି ଯେ ହିମାଲୟ ପାହାଡ଼ ଦେଖିଛ,
ଓରିର ଉତ୍ତରେ କୈଳାସ, ସେଥା ବୁଡ଼ୋ ଶିବେର ପ୍ରଧାନ
ଆଡା । ଓ କୈଳାସ ଦଶମୁଣ୍ଡ-କୁଡ଼ିହାତ ରାବଣ ନାଡ଼ାତେ
ପାରେ ନି, ଓ କି ଏଥିନ ପାତ୍ରୀ-ଫାତ୍ରୀର କର୍ଷ !! ଏହି ବୁଡ଼ୋ
ଶିବ ଡମର ବାଜାବେନ, ମା କାଳୀ ପାଠୀ ଥାବେନ, ଆର କୁଷଙ୍ଗ
ବାଶୀ ବାଜାବେନ,—ଏଦେଶେ ଚିରକାଳ । ଯଦି ନା ପଛନ୍ଦ ହୁଁ,
ମରେ ପଡ଼ ନା କେନ ? ତୋମାଦେର ଦୁ ଚାରଙ୍ଗନେର ଜନ୍ମ ଦେଶ-
ଶୁଦ୍ଧ ଲୋକକେ ହାଡ଼ ଜାଲାତନ ହତେ ହବେ ବୁଝି ? ଚରେ
ଥାଓଗେ ନା କେନ ? ଏତ ବଡ଼ ହନିଯାଟା ପଡ଼େ ତ ରଯେଛେ ।
ତା ନଯ । ସୁରଦ କୋଥାଯ ? ଏହି ବୁଡ଼ୋ ଶିବେର ଅଳ୍ପ ଥାବେନ,
ଆର ନେମକହାରାମି କରବେନ, ଯୀଶୁର ଜୟ ଗାଇବେନ—ଆ
ମରି !! ଏହି ଯେ ସାହେବଦେର କାହେ ନାକି-କାଙ୍ଗା ଧର ଯେ
'ଆମରା ଅତି ନୌଚ, ଆମରା ଅତି ଅପଦାର୍ଥ, ଆମାଦେର
ସବ ଥାରାପ,' ଏ କଥା ଠିକ ହତେ ପାରେ—ତୋମରା ଅବଶ୍ୟ
ସତ୍ୟବାଦୀ ; ତବେ ଏହି ଆମରାର ଭେତର ଦେଶଶୁଦ୍ଧକେ ଜଡ଼ାଓ
କେନ ? ଓଟା କୋନଦେଶୀ ଭଜତା ହେ ବାପୁ ?

ପ୍ରଥମ ବୁଝିତେ ହବେ ଯେ, ଏମନ କୋନାଓ ଗୁଣ ନେଇ, ଯା
କୋନାଓ ଜାତିବିଶେଷର ଏକାଧିକାର । ତବେ, କୋନାଓ
ବ୍ୟକ୍ତିତେ ଯେମନ, ତେମନି କୋନାଓ ଜାତିତେ କୋନାଓ
କୋନାଓ ଗୁଣର ଆଧିକ୍ୟ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ।

ଆମାଦେର ଦେଶେ ମୋକ୍ଷଲାଭେଚ୍ଛାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

‘ଧର୍ମର’ । ଆମରା ଚାଇ କି—‘ମୁକ୍ତି’ । ଓରା ଚାଯ କି—‘ଧର୍ମ’ । ଧର୍ମ-କଥାଟା ମୀମାଂସକଦେର ମତେ ବ୍ୟବହାର ହଛେ ।

ଆଚ୍ୟର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ଧର୍ମ କି ? ଯା ଇହଲୋକେ ବା ପରଲୋକେ ମୁକ୍ତି, ପାଞ୍ଚ-
ଶ୍ଵର ଧର୍ମ ସୁଖଭୋଗେର ପ୍ରସ୍ତର ଦେଇ । ଧର୍ମ ହଛେ
କ୍ରିୟାମୂଳକ । ଧର୍ମ ମାନୁଷକେ ଦିନରାତ ସୁଖ
ଖୋଜାଇଛେ, ସୁଖେର ଜନ୍ମ ଖାଟାଇଛେ ।

ମୋକ୍ଷ କି ? ଯା ଶେଖାଯ ଯେ, ଇହଲୋକେର ସୁଖଓ ଗୋଲାମୀ, ପରଲୋକେର ତାଇ । ଏହି ପ୍ରକୃତିର ନିୟମେର ବାଇରେ ତ ଏ-ଲୋକଙ୍କ ନୟ, ପରଲୋକଙ୍କ ନୟ, ତବେ, ସେ ଦାସତ୍ୱ—ଲୋହାର ଶିକଳ ଆର ସୋନାର ଶିକଳ । ତାର-ପର ପ୍ରକୃତିର ମଧ୍ୟେ ବଲେ ବିନାଶଶୀଳ ସେ ସୁଖ ଥାକୁବେ ନା । ଅତଏବ ମୁକ୍ତ ହତେ ହବେ, ପ୍ରକୃତିର ବନ୍ଧନେର ବାଇରେ ଯେତେ ହବେ, ଶରୀର-ବନ୍ଧନେର ବାଇରେ ଯେତେ ହବେ, ଦାସତ୍ୱ ହଲେ ଚଲିବେ ନା । ଏହି ମୋକ୍ଷମାର୍ଗ କେବଳ ଭାରତେ ଆଛେ, ଅନ୍ୟତ୍ର ନାହିଁ । ଏଇଜୟ, ଏଇ ଯେ କଥା ଶୁଣେଛ ଯେ, ମୁକ୍ତ-ପୁରୁଷ ଭାରତେଇ ଆଛେ, ଅନ୍ୟତ୍ର ନେଇ, ତା ଠିକ । ତବେ, ପରେ ଅନ୍ୟତ୍ରରେ ହବେ । ସେ ତ ଆନନ୍ଦେର ବିଷୟ । ଏକକାଳେ ଏହି ଭାରତବର୍ଷେ ଧର୍ମର ଆର ମୋକ୍ଷର ସାମଙ୍ଗସ୍ତ ଛିଲ । ତଥନ ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଅର୍ଜୁନ, ଦୁର୍ଯ୍ୟାଧନ, ଭୌମ, କର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭୃତିର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟାସ ଶ୍ରୀ ଜନକାଦିଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛିଲେନ । ବୌଦ୍ଧ-ଦେର ପର ହତେ ଧର୍ମଟା ଏକେବାରେ ଅନାଦୃତ ହଲ, ଖାଲି

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ମୋକ୍ଷମାର୍ଗହି ପ୍ରଧାନ ହଳ । ତାଇ ଅଞ୍ଚିପୁରାଣେ ଜୀବକଛଲେ
ବଲେହେ ସେ, ଗ୍ୟାସ୍ତୁର (ବୁଦ୍ଧ) * ସକଳକେ ମୋକ୍ଷମାର୍ଗ
ଦେଖିଯେ ଜଗଂ ଧଂସ କରିବାର ଉପକ୍ରମ କରେଛିଲେନ, ତାଇ
ଦେବତାରା ଏସେ ହଳ କରେ ତାକେ ଚିରଦିନେର
ଧର୍ମଲୋପେ
ଭାରତର ମତ ଶାନ୍ତ କରେଛିଲେନ । ଫଳ କଥା, ଏହି
ଅବବତ୍ତି ଯେ ଦେଶେର ଦୁର୍ଗତିର କଥା ସକଳେର ମୁଖେ
ଶୁଣ୍ଛ ଖୋଟା ଏହି ଧର୍ମର ଅଭାବ । ଯଦି ଦେଶଶୁଦ୍ଧ ଲୋକ
ମୋକ୍ଷଧର୍ମ ଅନୁଶୀଳନ କରେ, ସେ ତ ଭାଲଇ; କିନ୍ତୁ ତା ହୟ
ନା, ଭୋଗ ନା ହଲେ ତ୍ୟାଗ ହୟ ନା, ଆଗେ ଭୋଗ କର, ତବେ
ତ୍ୟାଗ ହବେ । ନଇଲେ, ଖାମକା ଦେଶଶୁଦ୍ଧ ଲୋକ ମିଳେ ସାଧୁ
ହଳ, ନା ଏଦିକ ନା ଓଦିକ । ଯଥନ ବୌଦ୍ଧରାଜୋ, ଏକ
ଏକ ମଠେ ଏକ ଏକ ଲାଖ ସାଧୁ, ତଥନଇ ଦେଶଟି ଠିକ ଉତ୍ସମ୍ବ
ସାବାର ମୁଖେ ପଡ଼େଛେ । ବୌଦ୍ଧ, କୃତ୍ୟାନ, ମୁସଲମାନ, ଜୈନ,

* ଗ୍ୟାସ୍ତୁର ଓ ବୁଦ୍ଧଦେବର ଅଭିନ୍ନ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସ୍ଵାମୀଜୀର ମତ
ପରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବ । ତିନି ଦେହତ୍ୟାଗେର ଅନ୍ତର୍ଦିନ ପୂର୍ବେ କାଶୀଧୀମ
ହଇତେ ଜୈନକ ଶିଷ୍ୟଙ୍କେ ସେ ପତ୍ର ଲେଖେନ, ତାହାତେ ଏକହାନେ
ବଲିଯାଇଛେ :—

“ଅଞ୍ଚିପୁରାଣେ ଗ୍ୟାସ୍ତୁର ସମ୍ବନ୍ଧେ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ ଆଛେ, ତାହାତେ
(ଯେମନ ଡା: ଝାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ରେର ମତ) ବୁଦ୍ଧଦେବକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରା
ହେବାନ୍ତିରେ, ଉହା କେବଳ ପୂର୍ବ ହଇତେ ପ୍ରଚାଲିତ ଏକଟି ଉପାଧ୍ୟାନ ମାତ୍ର ।

“ବୁଦ୍ଧ ସେ ଗ୍ୟାସ୍ତୁର ପରିତେ ବାସ କରିତେ ଗିଯାଇଛିଲେନ, ତାହାତେ
ଏ ହାନ ପୂର୍ବ ହଇତେଇ ଛିଲ, ଅମାଣିତ ହଇତେଛେ ।”

[ଉତ୍ସୋଧନ—୮ ମ ବର୍ଷ, ୧୯୮ ପୃଃ]

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଓଦେର ଏକଟା ଭର ସେ ସକଳେର ଜଣ୍ଡ ସେଇ ଏକ ଆଇନ,
ଏକ ନିୟମ । ଟାଟି ମନ୍ତ୍ର ଭୁଲ ; ଜୀତି, ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରକୃତିଭେଦେ
ଶିକ୍ଷା-ବ୍ୟବହାର-ନିୟମ ସମନ୍ତ ଆଲାଦା, ଜୋର କରେ ଏକ
କରତେ ଗେଲେ କି ହେବ ? ବୌଦ୍ଧରୀ ବଲ୍ଲେ, ‘ମୋକ୍ଷେର ମତ
ଆର କି ଆଛେ, ଦୁନିଆ-ଶୁଦ୍ଧ ମୁକ୍ତି ନେବେ ଚଲ’—ବଲି, ତା
କଥନ ହୟ ? ‘ତୁମି ଗେରଙ୍ଗ ମାନୁଷ, ତୋମାର ଶୁସବ କଥାଯ
ବୈଶୀ ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ, ତୁମି ତୋମାର ସ୍ଵଧର୍ମ କର,’ ଏ କଥା
ବଲ୍ଲଛେ ହିଂଦୁର ଶାସ୍ତ୍ର । ଠିକ କଥାହି ତାହି । ଏକ ହାତ
ଲାଫାତେ ପାର ନା, ଲକ୍ଷା ପାର ହେବ । କାଜେର କଥା ?
ହୁଟୋ ମାନୁଷେର ମୁଖେ ଅନ୍ଧ ଦିତେ ପାର ନା, ହୁଟୋ ଲୋକେର
ମଙ୍ଗେ ଏକ ବୁଦ୍ଧି ହେୟେ, ଏକଟା ସାଧାରଣ ହିତକର କାଜ କରତେ
ପାର ନା,—ମୋକ୍ଷ ନିତେ ଦୌଡ଼ାଛୁ ! ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ବଲ୍ଲଛେ
‘ସେ ‘ଧର୍ମେର’ ଚେଯେ ‘ମୋକ୍ଷଟା’ ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ ବଡ଼,—କିନ୍ତୁ
ଆଗେ ଧର୍ମଟି କରା ଚାହିଁ । ବୌଦ୍ଧରୀ ଐଥାନଟାଯ ଗୁଲିଯେ
ଯତ ଉଂପାତ କରେ ଫେଲ୍ଲେ ଆର କି ! ଅହିଂସା ଠିକ,
‘ନିବୈର’ ବଡ଼ କଥା ; କଥା ତ ବେଶ, ତବେ ଶାସ୍ତ୍ର ବଲ୍ଲଛେ,
ତୁମି ଗେରଙ୍ଗ, ତୋମାର ଗାଲେ ଏକ ଚଢ଼ ଯଦି କେଉଁ ମାରେ,
ତାକେ ଦଶ ଚଢ଼ ଯଦି ନା ଫିରିଯେ ଦାଓ, ତୁମି ପାପ କରବେ ।
‘ଆତତାନ୍ତିନମାଯାନ୍ତ’ * ଇତ୍ୟାଦି, ହତ୍ୟା କରତେ ଏସେହେ—

* ଶ୍ରୀ ବା ବାଲବର୍ମୀ ବା ଭାଙ୍ଗଣ୍ଠ ବା ବହୁତମ୍ ।

ଆତତାନ୍ତିନମାଯାନ୍ତଃ ହତ୍ୟାଦେବାବିଚାରଯନ୍ ॥ ମ—୮୩୫୦

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଏମନ ବ୍ରଜବିଧେୟ ପାପ ନାହିଁ, ମମୁ ବଲୁଛେନ । ଏ ସତ୍ୟ କଥା,
ଏହି ଭୋଲବାର କଥା ନଯ । ବୀରଭୋଗ୍ୟା ବମ୍ବନ୍ଦରୀ—ବୀର୍ଯ୍ୟ-
ପ୍ରକାଶ କର, ସାମ, ଦାନ, ଭେଦ, ଦଗ୍ଧନୀତି ପ୍ରକାଶ କର,
ପୃଥିବୀ ଭୋଗ କର, ତବେ ତୁମି ଧାର୍ମିକ । ଆର ବଂଟା-
ଲାଧି ଖେଳେ ଚୁପଟି କରେ, ସୂଣିତ-ଜୀବନ ଯାପନ କରିଲେ
ଇହକାଳେଓ ନରକଭୋଗ, ପରଲୋକେଓ ତାଇ । ଏହିଟି
ଶାସ୍ତ୍ରେ ମତ । ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ, ପରମସତ୍ୟ,—ସ୍ଵଧର୍ମ କର ହେ
ବାପୁ ! ଅଞ୍ଚାୟ କରୋ ନା, ଅତ୍ୟାଚାର କରୋ ନା, ସଥାସାଧ୍ୟ
ପରୋପକାର କର । କିନ୍ତୁ, ଅଞ୍ଚାୟ ସହ କରା ପାପ,
ଗୃହସ୍ଥେର ପକ୍ଷେ ; ତେଙ୍କଣାଂ ପ୍ରତିବିଧାନ କରିବେ ଚେଷ୍ଟା
କରିବେ । ମହା ଉଂସାହେ, ଅର୍ଥୋପାର୍ଜନ କରେ, ଶ୍ରୀ-
ପରିବାର ଦଶଜନକେ ପ୍ରତିପାଲନ, ଦଶଟା ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟମୁ-
ଠାନ କରିବେ । ଏ ନା ପାରିଲେ ତ ତୁମି କିସେର
ମାନୁଷ ? ଗୃହସ୍ଥଇ ନାହିଁ—ଆବାର ‘ମୋକ୍ଷ’!!

ପୂର୍ବେ ବଲେଛି ଯେ, ‘ଧର୍ମ’ ହଚ୍ଛେ କାର୍ଯ୍ୟମୂଳକ ।
ଧାର୍ମିକେର ଲକ୍ଷଣ ହଚ୍ଛେ, ସଦ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟଶୀଳତା ।
ଧର୍ମ-ଚୁଟ୍ଟାନେ
ଚନ୍ଦ୍ରନ୍ଦିନୀ
ଏମନ କି, ଅନେକ ମୌମାଂସକେର ମତେ
ବେଦେ ଯେ ସ୍ତଲେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ ବଲୁଛେ ନା,

ଆତତାମୀ କେ—

ଅଞ୍ଜିଦୋ ଗରଦଈଚବ ଶସ୍ତ୍ରପାଣିଧିନାପହଃ ।
କ୍ଷେତ୍ରଦୋରାପହାରୀ ୯ ସତ୍ତ୍ଵରେ ଆତତାଯିନଃ ॥ ଶ୍ରୀନୀତି

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ସେ ସ୍ଥାନଗୁଲି ବେଦଇ ନୟ ।—‘ଆମ୍ବାୟଷ୍ଟ କ୍ରିଯାର୍ଥତ୍ୱାଂ ଆନର୍ଥକ୍ୟଂ ଅତିଦୀର୍ଘାନଂ’—ଜୈମିନିସ୍ମୃତି । ୧୨୧—‘ଓଙ୍କାର ଧ୍ୟାନେ ସର୍ବାର୍ଥସିଦ୍ଧି,’ ‘ହରିନାମେ ସର୍ବ ପାପନାଶ,’ ‘ଶରଣ-ଗତେର ସର୍ବାପ୍ତି, ଏ ସମସ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରବାକ୍ୟ ସାଧୁବାକ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସତ୍ୟ ; କିନ୍ତୁ ଦେଖିତେ ପାଞ୍ଚ ଯେ, ଲାଖୋ ଲୋକ ଓଙ୍କାର ଜପେ ମଜ୍ଜେ, ହରିନାମେ ମାତୋଯାରା ହଜ୍ଜେ, ଦିନରାତ ‘ପ୍ରଭୁ ଯା କରେନ’ ବଲ୍ଲଜେ, ଏବଂ ପାଞ୍ଚ,—ଘୋଡ଼ାର ଡିମ । ତାର ମାନେ ବୁଝାତେ ହବେ ଯେ, କାର ଜପ ଯଥାର୍ଥ ହୟ ? କାର ମୁଖେ ହରିନାମ ବଜ୍ରବଂ ଅମୋଘ ? କେ ଶରଣ ଯଥାର୍ଥ ନିତେ ପାରେ ? ଯାର କର୍ମ କରେ ଚିତ୍ତଶୁଦ୍ଧି ହେଁବେ, ଅର୍ଥାଂ ଯେ ‘ଧର୍ମିକ’ ।

ଅତୋକ ଜୀବ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶେର ଏକ ଏକଟି କେନ୍ଦ୍ର । ପୂର୍ବେର କର୍ମଫଳେ ସେ ଶକ୍ତି ସଂକଳିତ ହୟେ ଆଛେ, ଆମରା ତାଇ ନିଯେ ଜମ୍ମେଛି । ଯତକ୍ଷଣ ସେ ଶକ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ପ୍ରକାଶ ନା ହଜ୍ଜେ, ତତକ୍ଷଣ କେ ହିର ଥାକ୍ରବେ ବଲ ? ତତକ୍ଷଣ, ଭୋଗ କେ ଘୋଚାଯ ବଲ ? ତବେ ଦୁଃଖଭୋଗେର ଚେଯେ, ସୁଖଭୋଗଟା ଭାଲ ନୟ ? କୁକର୍ଶେର ଚେଯେ ସୁକର୍ମଟା ଭାଲ ନୟ ? ପୂଜ୍ୟପାଦ ଶ୍ରୀରାମପ୍ରସାଦ ବଲେଛେ,—‘ଭାଲ ମନ୍ଦ ହୁଟୋ କଥା, ଭାଲଟା ତାର କରାଇ ଭାଲ ।’

ଏଥିନ ଭାଲଟା କି ? ‘ମୁକ୍ତିକାମେର ଭାଲ’ ଅନ୍ୟକ୍ରମ, ‘ଧର୍ମକାମେର ଭାଲ’ ଆର ଏକପ୍ରକାର । ଏଇ ଗୀତାପ୍ରକାଶକ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଆଭଗବାନ ଏତ କରେ ବୁଝିଯେଛେନ, ଏହି ମହାସତ୍ୟୋର
 ଉପର ହିଂହର ସ୍ଵର୍ଗ ଜ୍ଞାତିଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ।
**ସ୍ଵକ୍ଷିକାମ ଓ
 ସର୍ବକାମେର
 ଆନନ୍ଦରେ
 ବିଭିନ୍ନତା**
 ‘ଅଦ୍ବେଷ୍ଟା ସର୍ବବୃତ୍ତାନାଂ ମୈତ୍ରଃ କରୁଣ ଏବ ଚ’
 —ଗୀ, ୧୨୧୩—ଇତ୍ୟାଦି ଭଗବଦ୍ବାକ୍ୟ ମୋକ୍ଷ-
 କାମେର ଜନ୍ମ । ଆର, ‘କୈବ୍ୟାଂ ମାସ୍ମ ଗମଃ
 ପାଥ’—ଗୀ, ୨୩—ଇତ୍ୟାଦି, ‘ତ୍ସାତ୍ମମୁକ୍ତିଷ୍ଠ ସଶୋଲଭସ୍ମ’—
 ଗୀ, ୧୧୩୩—ଇତ୍ୟାଦି, ସର୍ବଲାଭେର ଉପାୟ, ଭଗବାନ
 ଦେଖିଯେଛେନ ! ଅବଶ୍ୟ କର୍ମ କରତେ ଗେଲେଇ, କିଛୁ ନା
 କିଛୁ ପାପ ଆସବେଇ । ଏଲୋଇ ବା ; ଉପାସେର ଚେରେ
 ଆଧିପେଟୀ ଭାଲ ନଯ ? କିଛୁ ନା କରାର ଚେଯେ, ଜଡ଼େର
 ଚେଯେ ଭାଲମନ୍ଦମିଶ୍ର-କର୍ମ କରା ଭାଲ ନର ? ଗରୁଡେ ମିଥ୍ୟା
 କଥା କଯ ନା, ଦେଯାଲେ ଚୁରି କରେ ନା, ତବୁ ତାରା ଗରୁଇ
 ଥାକେ, ଆର ଦେଯାଲଇ ଥାକେ । ମାତ୍ରମେ ଚୁରି କରେ, ମିଥ୍ୟା
 କଯ, ଆବାର ସେଇ ମାତ୍ରମେ ଦେବତା ହୟ । ସତ୍ତ୍ଵପ୍ରାଧାନ୍ୟ
 ଅବସ୍ଥାଯ ମାତ୍ରମେ ନିକ୍ରିୟ ହୟ, ପରମଧ୍ୟାନାବସ୍ଥା ପ୍ରାଣ ହୟ,
 ରଙ୍ଗଃପ୍ରାଧାନ୍ୟେ ଭାଲମନ୍ଦ କ୍ରିୟା କରେ, ତମଃପ୍ରାଧାନ୍ୟେ ଆବାର
 ନିକ୍ରିୟ ଜଡ ହୟ । ଏଥନ ବାଇରେ ଥେକେ, ଏହି ସତ୍ତ୍ଵପ୍ରଧାନ
 ହୟେଛେ, କି ତମଃପ୍ରଧାନ ହୟେଛ, କି କରେ ବୁଝି ବଳ ।
 ସୁଖଦ୍ଵାନ୍ୟ-ପାର କ୍ରିୟାହୀନ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞପ ସତ୍ତ୍ଵ ଅବସ୍ଥାଯ
 ଆମରା ଆଛି, କି ପ୍ରାଣହୀନ ଜଡ଼ପ୍ରାୟ ଶକ୍ତିର ଅଭାବେ
 କ୍ରୌଢ଼ାହୀନ ମହାତାମସିକ ଅବସ୍ଥାଯ ପଡ଼େ ଚୁପ କରେ ଧୀରେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଧୀରେ ପଚେ ଯାଛି, ଏ କଥାର ଜ୍ବାବ ଦାଓ,—ନିଜେର ମନକେ
ଜିଜ୍ଞାସା କର । ଜ୍ବାବ କି ଆର ଦିତେ ହୟ,—‘ଫଳେନ
ପରିଚୀଯତେ’ । ସବୁପ୍ରାଧାନ୍ୟେ ମାରୁଷ ନିକ୍ରିୟ ହୟ, ଶାନ୍ତ ହୟ,
କିନ୍ତୁ ସେ ନିକ୍ରିୟତ୍ୱ ମହାଶକ୍ତି କେନ୍ଦ୍ରୀୟତ ହୟେ ହୟ, ସେ ଶାନ୍ତି
ମହାବୀର୍ଯ୍ୟର ପିତା । ସେ ମହାପୁରୁଷେର ଆର ଆମାଦେର ମତ
ହାତ-ପା ନେଡ଼େ କାଜ କରିବେ ହୟ ନା, ତାର ଇଚ୍ଛାମାତ୍ରେ
ଅବଲୌଳାକ୍ରମେ ସବ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ହୟେ ଯାଯ । ସେଇ ପୁରୁଷଙ୍କ
ସବୁଣ୍ଣପ୍ରଧାନ ଆଙ୍ଗଣ, ସର୍ବଲୋକପୂଜ୍ୟ ; ତାକେ କି ଆର
‘ପୂଜା କର’ ବଲେ ପାଡ଼ାଯ ପାଡ଼ାଯ କେଂଦ୍ରେ ବେଡ଼ାତେ ହୟ ?
ଜଗଦସ୍ଵା ତାର କପାଳଫଳକେ ନିଜେର ହାତେ ଲିଖେ ଦେନ ଯେ,
ଏହି ମହାପୁରୁଷଙ୍କେ ସକଳେ ପୂଜା କର, ଆର ଜଗଂ ଅବନତ
ମନ୍ତ୍ରକେ ଶୋନେ । ସେଇ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ‘ଅଦେଷ୍ଟା ସର୍ବଭୂତାନାଂ
ମୈତ୍ରଃ କରୁଣ ଏବ ଚ’ ଇତ୍ୟାଦି । ଆର ଏହି ଯେ ମିନମିନେ
ପିନ୍ପିନେ ଢୋକ ଗିଲେ ଗିଲେ କଥା କଯ, ହେଁଡ଼ାନ୍ତାତା,
ସାତଦିନ ଉପବାସୀର ମତ ସର୍ବ ଆସ୍ତାଜ, ସାତ-ଚାଡ଼ କଥା
କଯ ନା, ଓଣଲୋ ହଚ୍ଛେ ତମୋଣୁଣ, ଓଣଲୋ ମୃତ୍ୟୁର ଚିନ୍ତ,
ଓ ସବୁଣ୍ଣ ନଯ ଓ ପଚା ଦୁର୍ଗଙ୍କ । ଅଜ୍ଞନ ଏହି ଦଲେ ପଡ଼ିଛିଲେନ
ବଲେଇ ତ ଭଗବାନ୍ ଏତ କରେ ବୋବାଚେନ ନା ଗୀତାଯ ?
ପ୍ରଥମ ଭଗବାନେର ମୁଖ ଥେକେ କି କଥା ବେରଳ ଦେଖ, ‘କୈବ୍ୟଂ
ମାସ୍ତ ଗମଃ ପାର୍ଥ’—ଶେଷ, ‘ତ୍ସ୍ଵାତ୍ମମୁନ୍ତିଷ୍ଠ ସଶୋଲଭସ୍ତ’ । ଏହି
ଜୈନ ବୌଦ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିର ପାଦାଯ ପଡ଼େ ଆମରା ଏହି ତମୋଣୁଣେର

ଆଚା ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଦଲେ ପଡ଼େଛି—ଦେଶଶୁଦ୍ଧ ପଡ଼େ କତଇ ‘ହରି’ ବଳ୍ଚି, ଭଗବାନକେ ଡାକ୍ଛି, ଭଗବାନ ଶୁଣଛେନାହିଁ ନା, ଆଜି ହାଜାର ବଂସର । ଶୁଣବେନାହିଁ ବା କେନ, ଆହାନ୍ତକେର କଥା ମାରୁଷି ଶୋନେ ନା,—ତା ଭଗବାନ । ଏଥନ ଉପାୟ ହଜେ ଏହି ଭଗବଦ୍ବାକ୍ୟ ଶୋନା, ‘କୈବ୍ୟ ମାତ୍ର ଗମଃ ପାଥ’; ତମ୍ଭାକ୍ଷ-ମୁଦ୍ରିଷ୍ଟ ସଂଶୋଲଭସ୍ତ’ ।

ଏଥନ ଚଲୁକ, ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ଆର ପ୍ରାଚ୍ୟେର କଥା । ପ୍ରଥମେ ଏକଟା ତାମାସା ଦେଖ । ଇଉରୋପୀଦେର ଠାକୁର ଯୀଶୁ ଉପଦେଶ କରଛେ ଯେ, ନିର୍ବୈର ହେ, ଏକଗାଲେ ଚଢ଼

ମାର୍ଗଲେ ଆର ଏକ ଗାଲ ପେତେ ଦାଙ୍ଗ,
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ଜ୍ଞାତି
କୁକେର ପ୍ରାଚ୍ୟ
ଜ୍ଞାତି ଯୀଶୁର
ଉପଦେଶ ଅମୁସରଣ
କରିଛେ

କାଜ-କର୍ମ ବନ୍ଦ କର, ପୌଟିଲା-ପୁଟିଲୀ ବେଁଧେ
ବସେ ଥାକ, ଆମି ଏହି ଆବାର ଆସଛି,
ଦୁନିଆଟା, ଏହି ଦୁ ଚାର ଦିନେର ମଧ୍ୟେଇ

ନାଶ ହୁୟେ ଯାବେ । ଆର ଆମାଦେଇ
ଠାକୁର ବଲ୍ଛେନ, ମହା ଉଂସାହେ ସର୍ବଦା କାର୍ଯ୍ୟ କର, ଶକ୍ତ
ନାଶ କର, ଦୁନିଆ ଭୋଗ କର । କିନ୍ତୁ ‘ଉଣ୍ଟା ବୁଝିଲି ରାମ’
ହଲୋ ; ଓରା ଇଉରୋପୀରା ଯୀଶୁର କଥାଟି ଆହେର ମଧ୍ୟେଇ
ଆନ୍ତିକ ନା । ସଦା ମହାରଜୋଣ, ମହାକାର୍ଯ୍ୟଶିଳ, ମହା
ଉଂସାହେ ଦେଶ୍ୟଦେଶାନ୍ତରେ ଭୋଗମୁଖ ଆକର୍ଷଣ କରେ ଭୋଗ
କରିଛେ । ଆର, ଆମରା କୋଣେ ବସେ, ପୌଟିଲା-ପୁଟିଲି
ବେଁଧେ, ଦିନ-ରାତ, ମରଗେର ଭାବନା ଭାବ୍ୟ, ‘ମଲିନୀଦଳ-

প্রাচ্য ও পাঞ্চাত্য

গতজলমতি তরলং তদ্বজ্জীবনমতিষয়চপলম্' * গাছি ;
 আর যমের ভয়ে হাত-পা পেটের মধ্যে সেঁধুচ্ছে ।
 আর পোড়া যমও তাই বাগ পেয়েছে, দুনিয়ার রোগ
 আমাদের দেশে চুকেছে । গীতার উপদেশ শুন্লে
 কে ? না—ইউরোপী । আৱ যৌশুখ্যষ্টের ইচ্ছার শ্বায়
 কাজ কৰুছে কে ? না—কৃষ্ণের বংশধরেরা !! একথাটা
 বুঝতে হবে । মোক্ষমার্গ ত প্রথম বেদই উপদেশ
 করেছেন । তারপর বুদ্ধই বল, আৱ যৌশুই বল, সব
 ঐখান থেকেই ত যা কিছু গ্রহণ । আচ্ছা, তাঁৰা ছিলেন
 সন্ন্যাসী,—অব্দেষ্টা সর্বভূতানাং মৈত্রঃ করণ এব চ—বেশ
 কথা, উত্তম কথা । তবে, জোৱ কৰে দুনিয়াশুক্রকে ঐ
 মোক্ষ-মার্গে নিয়ে যাওয়ার চেষ্টা কেন ? ঘসে-মেজে রূপ,
 আৱ ধৰে-বেঁধে পিৱাত কি হয় ? যে মাহুষটা মোক্ষ চায়
 না, পাবাৰ উপযুক্ত নয়, তাৰ জন্য বুদ্ধ বা যৌশু কি উপদেশ
 করেছেন বল, 'হয় মক্ষ, নয় তুমি উৎসন্ন যাও', এ হই
 কথা ! মোক্ষ ছাড়া যা কিছু চেষ্টা কৰুবে, সে আটঘাট
 তোমার বন্ধ । তুমি যে এ দুনিয়াটা একটু ভোগ কৰুবে
 তাৰ কোনও রাস্তা নাই, বৱং প্রতিপদে বাধা । কেবল
 বৈদিক ধর্মে এই চতুর্বর্গ সাধনের উপায় আছে ধর্ম,
 অর্থ, কাম, মোক্ষ । বুদ্ধ কৰলেন আমাদের সর্বনাশ ;

* শঙ্কর-কৃত 'মোহযুগ্মণ' । ৫

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଯୀଶୁ କରଲେନ ଗ୍ରୀସ-ରୋମେର ସର୍ବନାଶ !!! ତାରପର ଭାଗ୍ୟଫଳେ ଇଉରୋପୀଣ୍ଠିଲୋ ପ୍ରଟେଷ୍ଟାନ୍ଟ (protestant) ହୟେ, ଯୀଶୁର ଧର୍ମ ଘେଡ଼େ ଫେଲେ ଦିଲେ ; ହାଫ୍ ଛେଡ଼େ ବାଁଚଲ । ଭାରତବରେ କୁମାରିଙ୍ଗ ଫେର କର୍ମମାର୍ଗ ଚାଲାଲେନ, ଶକ୍ତର ରାମାନୁଜ ଚତୁର୍ବର୍ଗେର ସମସ୍ୟକପ ସନାତନ ବୈଦିକ ମତ ଫେର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରଲେନ, ଦେଶଟାର ବାଁଚବାର ଆବାର ଉପାୟ ହଲ । ତବେ ଭାରତବରେ ୩୦ କ୍ରୋର ଲୋକ, ଦେରୀ ହଚେ । ୩୦ କ୍ରୋର ଲୋକକେ ଚେତାନୋ କି ଏକ ଦିନେ ହୟ ?

ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ଆର ବୈଦିକ-ଧର୍ମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ । ତବେ ବୌଦ୍ଧମତେର ଉପାୟଟି ଠିକ ନୟ । ଉପାୟ ଯଦି ଠିକ ହତ ତ ଆମାଦେର ଏ ସର୍ବନାଶ କେନ ହଲ ? ‘କାଳେତେ ହୟ’ ବଲାଲେ କି ଚଲେ ? କାଳ କି କାର୍ଯ୍ୟକାରଣସସ୍ତ୍ଵ ଛେଡ଼େ, କାଜ କରତେ ପାରେ ?

ଅତ୍ୟବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏକ ହଲେଓ ଉପାୟହୀନତାଯ ବୌଦ୍ଧରା ଭାରତବର୍ଧକେ ପାତିତ କରେଛେ । ବୌଦ୍ଧବନ୍ଧୁରା ଚଟେ ଯାଓ, ଯାବେ ; ଘରେର ଭାତ ବେଶୀ କରେ ଖାବେ । ସତ୍ୟଟା ବଲା ଉଚିତ । ଉପାୟ ହଚେ ବୈଦିକ ଉପାୟ,—‘ଜ୍ଞାତିଧର୍ମ’, ‘ସ୍ଵଧର୍ମ’, ସେଠି ବୈଦିକ ଧର୍ମର, ବୈଦିକ-ସମାଜେର ଭିତ୍ତି । ଆବାର, ଅନେକ ବନ୍ଧୁକେ ଚଟାଲୁମ, ଅନେକ ବନ୍ଧୁ ବଲ୍ଲଚେନ ଯେ, ଏ ଦଶେର ଲୋକେର ଖୋସାମୁଦି ହଚେ । ଏକଟା କଥା

ଆଚା ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ତାଦେର ଜଣ୍ଡ ବଲେ ରାଖା ଯେ, ଦେଶେର ଲୋକକେ ଖୋସାମୋଦୁ
କରେ ଆମାର ଲାଭଟା କି ? ନା ଥେତେ ପେରେ ମରେ ଗେଲେ
ଦେଶେର ଲୋକେ ଏକମୁଠୀ ଅଳ୍ପ ଦେଇ ନା ; ଭିକ୍ଷେ ଶିକ୍ଷେ
କରେ, ବାଇରେ ଥେକେ ଏନେ, ଛର୍ତ୍ତକଣ୍ଠ ଅନାଥକେ ଯଦି
ଥାଓଯାଇ, ତ ତାର ଭାଗ ନେବାର ଜଣ୍ଡ ଦେଶେର ଲୋକେର
ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା, ଯଦି ନା ପାଇଁ, ତ ଗାଲାଗାଲିର ଚୋଟେ
ଅଛିର !! ହେ ସ୍ଵଦେଶୀୟ ପଣ୍ଡିତମଙ୍ଗଳ ! ଏହି ତ ଆମାର
ଦେଶେର ଲୋକ, ତାଦେର ଆବାର କି ଖୋସା-
ସ୍ଵଧର୍ମ-ରକ୍ଷାଇ
ଜାତୀୟ କଳ୍ୟା- ମୋଦୁ ? ତବେ ତାରା ଉତ୍ସାଦ ହେୟେଛେ,
ପେର ଉପାୟ ଉତ୍ସାଦକେ ଯେ ଔଷଧ ଥାଓଯାତେ ଯାବେ,
ତାର ହାତେ ଛନ୍ଦଟା କାମଡ଼ ଅବଶ୍ୟାଇ ଉତ୍ସାଦ ଦେବେ ;
ତା ସାଯେ ଯେ ଔଷଧ ଥାଓଯାତେ ଯାଇ ସେଇ ଯଥାର୍ଥ ବନ୍ଧୁ ।
ଏହି ‘ଜାତିଧର୍ମ,’ ‘ସ୍ଵଧର୍ମଇ’ ସକଳ ଦେଶେ ସାମାଜିକ
କଳ୍ୟାଣେର ଉପାୟ, ମୁକ୍ତିର ସୋପାନ । ଏହି ‘ଜାତିଧର୍ମ’
‘ସ୍ଵଧର୍ମ’ ନାଶେର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶଟାର ଅଧଃପତନ ହେୟେଛେ ।
ତବେ ନିଧୁରାମ-ସିଧୁରାମ ଯା ଜାତିଧର୍ମ, ସ୍ଵଧର୍ମ ବଲେ
ବୁଝାଛେନ, ଓଟା ଉଣ୍ଟୋ ଉଂପାତ ; ନିଧୁ ଜାତିଧର୍ମେର
ଘୋଡ଼ାର ଡିମ ବୁଝାଛେନ, ଓ’ର ଗାଁଯେର ଆଚାରକେଇ ସନ୍ମାନ
ଆଚାର ବଲେ ଧାରଣା କରୁଛେ, ନିଜେର କୋଲେ ବୋଲ
ଟାନୁଛେନ, ଆର ଉଂସନ୍ତ ଯାଚୁଛେ । ଆମି ଗୁଣଗତ ଜାତିର
କଥା ବଲୁଛି ନା, ବଂଶଗତ ଜାତିର କଥା ବଲୁଛି, ଜୟଗତ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଜାତିର କଥା ବଲୁଛି । ଗୁଣଗତ ଜାତିଇ ଆଦି, ସ୍ଵୀକାର କରି ; କିନ୍ତୁ, ଗୁଣ ହୁ-ଚାର ପୁରୁଷେ ବଂଶଗତ ହୁଏ ଦ୍ବାରାୟ । ସେଇ ଆସଳ ଜାୟଗାୟ ଯା ପଡ଼େଛେ, ନଇଲେ ସର୍ବନାଶ ହଲ କେନ ? ‘ସଙ୍କରନ୍ତ ଚ କର୍ତ୍ତା ଶାମୁପହଞ୍ଚାମିମାଃ ପ୍ରଜାଃ’* କେମନ କରେ ଏ ଘୋର ବର୍ଣ୍ଣାକର୍ଯ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ହଲ, ସାଦା ରଂ କାଳ କେନ ହଲ, ସଦ୍ବନ୍ଧ ରଜୋଗୁଣ ଅଧାନ—ତମୋଗୁଣେ କେନ ଉପସ୍ଥିତ ହଲ, ସେ ସବ ଅନେକ କଥା, ବାରାନ୍ତରେ ବଲବାର ରଇଲ । ଆପାତତଃ ଏହିଟି ବୋଧ ଯେ, ଜାତିଧର୍ମ ଯଦି ଠିକ ଠିକ ଥାକେ, ତ ସେ ଦେଶେର ଅଧଃପତନ ହବେଇ ନା । ଏ କଥା ଯଦି ସତ୍ୟ ହୟ, ତା ହଲେ ତୋମାଦେର ଅଧଃ-ପତନ କେନ ହଲ ? ଅବଶ୍ୟକ ଜାତିଧର୍ମ ଉଂସିଲେ ଗେଛେ । ଅତଏବ ଯାକେ ତୋମରା ଜାତିଧର୍ମ ବଲୁଛ ସେଟୀ, ଠିକ ଉର୍ଦ୍ଦୟେ । ପ୍ରଥମ, ପୁରାଣ ପୁର୍ଖି-ପାଟୀ ବେଶ କରେ ପଡ଼ଗେ, ଏଖୁନିଇ ଦେଖିତେ ପାବେ ଯେ, ଶାନ୍ତରେ ଯାକେ ଜାତିଧର୍ମ ବଲଛେ, ତା ସର୍ବତ୍ରାଇ ପ୍ରାୟ ଲୋପ ହେବେଛେ । ତାରପର, କିମେ ସେହିଟି ଫେର ଆସେ, ତାରି ଚେଷ୍ଟା କର ; ତା ହଲେଇ ପରମ କଳ୍ୟାଣ ନିଶ୍ଚିତ । ଆମି ଯା ଶିଖେଛି ଯା ବୁଝେଛି, ତାଇ ତୋମାଦେର ବଲଛି ; ଆମି ତ ଆର ବିଦେଶ ଥେକେ ତୋମାଦେର ହିତେର ଜଣ୍ଠ ଆମଦାନୀ ହଇ ନି ଯେ, ତୋମାଦେର ଆହାଶକିଣ୍ଟିକେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦିତେ

* ଗୀତା ୩।୨୪

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ହବେ ? ବିଦେଶୀ ବନ୍ଧୁର କି ? ‘ବାହବା’ ଲାଭ ହଲେଇ ହଲ । ତୋମାଦେର ମୁଖେ ଚୂଣକାଳୀ ପଡ଼ିଲେ ଯେ ଆମାର ମୁଖେ ପଡ଼େ,—ତାର କି ?

ପୁର୍ବେଇ ବଲେଛି ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଏକଟା ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଆଛେ । ଆକୃତିକ, ନିୟମାଧୀନେ ବା ମହା-ପ୍ରକୃତ୍ୟଦେର ପ୍ରତିଭାବଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ସାମାଜିକ ରୀତି-ନୀତି, ସେଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟି ସଫଳ କରିବାର ଉପଯୋଗୀ ହେଁ ଗଢ଼େ ଯାଚେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଜୀବନେର ମୂଳ ଭିନ୍ନିତ ଜୀବନେର ଏଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟି ଏବଂ ତତ୍ତ୍ଵପ୍ରୟୋଗୀ ଆଧାତ ପଢ଼ି ଲେଇ ଧିନ୍ମ ବା ଜାତୀୟ ମୃତ୍ୟୁ ରୀତି-ନୀତିଗୁଲିର ବାଡ଼ାର-ଭାଗ । ଏଇ ବାଡ଼ାର ଅବଶ୍ୱାସ ଭାଗ ରୀତି-ନୀତିଗୁଲିର ହ୍ରାସ-ବ୍ରଦ୍ଧିତେ ବଡ଼ ବେଶୀ ଏସେ ଯାଇ ନା ; କିନ୍ତୁ ଯଦି ସେଇ ଆସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟିତେ ସା ପଡ଼େ, ତଥୁଣି ସେ ଜାତିର ନାଶ ହେଁ ଯାବେ ।

ଛେଲେବେଳାଯ ଗଲା ଶୁନେଛ ଯେ, ରାକ୍ଷସୀର ପ୍ରାଣ ଏକଟା ପାଖୀର ମଧ୍ୟେ ଛିଲ । ସେ ପାଖୀଟାର ନାଶ ନା ହଲେ, ରାକ୍ଷସୀର କିଛୁତେଇ ନାଶ ହୁଯ ନା ; ଏଓ ତାଇ । ଆବାର ଦେଖିବେ ଯେ, ଯେ ଅଧିକାରଗୁଲୋ ଜାତୀୟ ଜୀବନେର ଜଣ୍ଯ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୱକ ନୟ, ସେ ଅଧିକାରଗୁଲୋ ସବ ଯାକ ନା, ସେ ଜାତି ବଡ଼ ତାତେ ଆପଣି କରେ ନା, କିନ୍ତୁ, ଯଥନ ଯଥାର୍ଥ ଜାତୀୟ ଜୀବନେ ସା ପଡ଼େ, ତଙ୍କଣାଂ ମହାବଲେ ପ୍ରତିଧାତ କରେ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ତିନଟି ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତିର ତୁଳନା କର, ଯାଦେର ଇତିହାସ ଫରାସୀ, ଇଂରାଜ ତୋମରା ଅଲ୍ଲାବିଷ୍ଟର ଜାନ—ଫରାସୀ, ଇଂରେଜ, ଓ ହିନ୍ଦୁର ଦୃଷ୍ଟିତ ହିଲୁ । ରାଜ୍ୟନିତିକ ସ୍ଵାଧୀନତା ଫରାସୀ ସର୍ବବ ଜାତି-ଚରିତ୍ରେର ମେରୁଦଣ୍ଡ । ପ୍ରଜାରା ସବ ଅତ୍ୟାଚାର ଅବାଧେ ଯେ, କରଭାରେ ପିଷେ ଦାଓ, କଥା ନେଇ; ଦେଶଶୁଦ୍ଧକେ ଟେଲେ ନିଯେ ଜୋର କରେ ସେପାଇ କର, ଆପଣି ନେଇ; କିନ୍ତୁ ଯେଇ ସେ ସ୍ଵାଧୀନତାର ଉପର ହାତ କେଉ ଦିଯେଛେ, ଅମନି ସମସ୍ତ ଜାତି ଉତ୍ସାଦବଂ ପ୍ରତିଘାତ କରିବେ । କେଉ କାରୁର ଉପର ଚେପେ ବସେ ହକ୍କମ ଚାଲାତେ ପାବେ ନା, ଏହିଟିଇ ଫରସୀ ଚରିତ୍ରେର ମୂଳମନ୍ତ୍ର । ‘ଜ୍ଞାନୀ ମୁଖ’ ଧନୀ ଦରିଜ ଉଚ୍ଚ-ବଂଶ ନୌଚ-ବଂଶ ରାଜ୍ୟ-ଶାସନେ ସାମାଜିକ-ସ୍ଵାଧୀନତାଯ ଆମାଦେର ସମାନ ଅଧିକାର ।’ ଏର ଓପର ହାତ କେଉ ଦିତେ ଗେଲେଇ ତାକେ ଭୁଗ୍ରତେ ହୁଏ ।

ଇଂରାଜ-ଚରିତ୍ରେ ବ୍ୟବସା-ବୁଦ୍ଧି ଆଦାନ-ପ୍ରଦାନ ପ୍ରଧାନ; ସଥାଭାଗ ଶ୍ୟାମବିଭାଗ, ଇଂରାଜେର ଆସଲ କଥା । ରାଜ୍ୟ, କୁଳୀନଜାତି-ଅଧିକାର, ଇଂରେଜ ଘାଡ଼ ହେଟ୍ କରେ ସ୍ବୀକାର କରେ; କେବଳ ଯଦି ଗାଁଟ ଥେକେ ପଯ୍ୟମାଟି ବାର କରତେ ହୁଏ, ତ ତାର ହିସାବ ଚାଇବେ । ରାଜ୍ୟ ଆଛେ, ବେଶ କଥା—ମାନ୍ୟ କରି, କିନ୍ତୁ ଟାକାଟି ଯଦି ତୁମି ଚାଓ ତ ତାର-କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣ ହିସାବ-ପତ୍ରେ ଆମି ତୁ କଥା ବଳ୍ବ ବୁଝିବ, ତେଣେ ଦେବ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ରାଜା ଝୋର କରେ ଟାକା ଆଦାୟ କରତେ ଗିଯେ ମହାବିପ୍ଲବ
ଉପସ୍ଥିତ କରାଲେନ ; ରାଜାକେ ମେରେ ଫେଲିଲେ ।

ହିନ୍ଦୁ ବଳିଛେନ କି ଯେ, ରାଜନୈତିକ ସାମାଜିକ
ସ୍ଵାଧୀନତା, ବେଶ କଥା । କିନ୍ତୁ ଆସଳ ଜିନିଷ ହଚେ ପାର-
ମାର୍ଥିକ ସ୍ଵାଧୀନତା—‘ମୁକ୍ତି’ । ଏହିଟିଇ ଜାତୀୟ ଜୀବନୋ-
ଦେଶ ; ବୈଦିକ ବଳ, ଜୈନ ବଳ, ବୌଦ୍ଧ ବଳ, ଅବୈତ,
ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତ ବା ଦୈତ ଯା କିଛୁ ବଳ, ସବ ଐଥାନେ ଏକ
ମତ । ଐଥାନଟାଯ ହାତ ଦିଓ ନା, ତା ହଲେଇ ସର୍ବମାଶ ;
ତା ଛାଡ଼ା ଯା କର, ଚୁପ କରେ ଆଛି । ଲାଖି ମାର, ‘କାଳ’
ବଳ, ସର୍ବବସ୍ଥ କେଡ଼େ ନାଓ—ବଡ଼ ଏସେ ଯାଚେହ ନା ; କିନ୍ତୁ ଐ
ଦୋରଟା ଛେଡ଼େ ରାଖ । ଏହି ଦେଖ, ବର୍ତ୍ତମାନକାଳେ ପାଠାନ
ବଂଶରୀ ଆସୁଛିଲ-ୟାଛିଲ କେଉ ସୁନ୍ଦର ହୟେ ରାଜ୍ୟ
କରତେ ପାଛିଲ ନା ; କେନ ନା ଏହି ହିଂହର ଧର୍ମେ କ୍ରମାଗତ
ଆସାତ କଛିଲ । ଆର ମୋଗଲ-ରାଜ୍ୟ କେମନ ସୁନ୍ଦର-
ପ୍ରତିଷ୍ଠା, କେମନ ମହାବଳ ହଲ ।—କେନ ? ନା, ମୋଗଲରା ଐ
ଜ୍ଞାଯଗାଟାଯ ସା ଦେସ ନି । ହିଂହରାଇ ତ ମୋଗଲେର ସିଂହା-
ସନେର ଭିତ୍ତି—ଜାହାଙ୍ଗୀର, ସାଜାହାନ, ଦାରାସେକୋ, ଏଦେର
ସକଳେର ମା ଯେ ହିଂହ । ଆର ଦେଖ, ଯେଇ ପୋଡ଼ା
ଆରଙ୍ଜେବ ଆବାର ଐଥାନଟାଯ ସା ଦିଲେ, ଅମନି ଏତ ବଡ଼
ମୋଗଲରାଜ୍ୟ ସ୍ଵପ୍ନେର ଶ୍ଵାସ ଉଡ଼େ ଗେଲ । ଏ ଯେ ଇଂରେଜେର
ସୁନ୍ଦର ସିଂହାସନ, ଏ କିସେର ଉପର ? ଏ ଧର୍ମେ ହାତ

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

কিছুতেই দেয় না বলে। পাদরী-পুঙ্গবেরা একটু-আধটু চেষ্টা করেই ত,’ ৫৭ সালের হাঙ্গামা উপস্থিত করেছিল। ইংরাজেরা যতক্ষণ এইটি বেশ করে বুঝবে এবং পালন করবে, ততক্ষণ ওদের ‘তক্ত তাজ অচল রাজধানী’। বিজ্ঞ বহুদর্শী ইংরাজেরাও একথা বোবে, লর্ড রবার্টসের ‘ভারতবর্ষে ৪১ বৎসর’ নামক পুস্তক পড়ে দেখ।*

এখন বুঝতে পারছ ত, এ রাজ্যসীর প্রাণপাখীটি কোথায় ?—ধর্মে। সেইটির নাশ কেউ করতে পারে নি বলেই, জাতটা এত সয়ে এখনও বেঁচে আছে। আচ্ছা, একজন দেশী পশ্চিত বলছেন যে, ওখানটায় প্রাণটা রাখবার এত আবশ্যক কি ? সামাজিক বা রাজনৈতিক স্বাধীনতায় রাখ না কেন ?—যেমন অন্যান্য অনেক দেশে। কথাটি ত হল সোজা, যদি তর্কচুলে স্বীকার করা যায় যে, ধর্ম-কর্ম সব মিথ্যা, তা হলেও কি দাঢ়ায়, দেখ। অগ্নি ত এক, প্রকাশ বিভিন্ন। সেই এক মহাশক্তি ই ফরাসীতে রাজনৈতিক স্বাধীনতা, ইংরেজে বাণিজ্য স্ব-বিচার-বিস্তার, আর হিন্দুর প্রাণে মুক্তিলাভেচ্ছাকার প বিকাশ হয়েছে। কিন্তু, এই মহাশক্তির প্রেরণায় শতাব্দী কতক নানা সুখ-দুঃখের ভেতর দিয়ে, ফরাসী বা ইংরেজ-চরিত্র গড়ে গেছে এবং তারি প্রেরণায় লক্ষ

* Forty-one Years in India—৩০ ও ৩১ অধ্যায়।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଶତାବ୍ଦୀର ଆବର୍ତ୍ତନେ ହିଁହର ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ରେ ବିକାଶ ।
ବଲି, ଆମାଦେର ଲାଖୋ ବଂସରେ ସ୍ଵଭାବ ଛାଡ଼ା ସୋଜା,
ନା ତୋମାର ବିଦେଶୀୟ ଦୁ ପାଂଚ ବଂସରେ ସ୍ଵଭାବ ଛାଡ଼ା
ସୋଜା ? ଇଂରେଜ କେନ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ହକ ନା, ମାରାମାରି
କାଟାକାଟିଗୁଲୋ ଭୁଲେ ଶାନ୍ତି-ଶିଷ୍ଟଟି ହୟେ ବସ୍ତୁକ ନା ?

ଆସଲ କଥା ହଜ୍ଜେ, ସେ ନଦୀଟା ପାହାଡ଼ ଥେକେ ୧୦୦୦
କ୍ରୋଷ ନେମେ ଏସେହେ, ମେ କି ଆର ପାହାଡ଼ ଫିରେ ଯାଏ,
ଧର୍ମ ବ୍ୟାହିତ
ଅପର କିଛିତେ
ଭାରତେର
ଜାତୀୟ ଜୀବନ
ପ୍ରତିଷ୍ଠା
ଅମ୍ବବ

ନା ଯେତେ ପାରେ ? ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା ଯଦି ଏକାନ୍ତ
କରେ, ତ ଇନ୍ଦିକ-ଉଦିକେ ଛଡ଼ିଯେ ପଡ଼େ
ମାରା ଯାବେ, ଏଇମାତ୍ର । ମେ ନଦୀ ଯେମନ
କରେ ହକ, ସମୁଦ୍ରେ ଯାବେଇ, ତ ଦିନ ଆଗେ
ବା ପରେ, ଦୁଟୋ ଭାଲ ଜାଯଗାର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ,
ନା ହୟ ଦୁ-ଏକବାର ଔଞ୍ଚାକୁଡ଼ ଭେଦ କରେ । ଯଦି ଏ
ଦଶ ହାଜାର ବଂସରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନଟା ଭୁଲ ହୟେ ଥାକେ
ତ ଆର ତ ଏଥନ ଉପାୟ ନେଇ, ଏଥନ ଏକଟା ନୃତ୍ୟ ଚରିତ୍ର
ଗଡ଼ିତେ ଗୋଲେଇ ମରେ ଯାବେ ବହି ତ ନଯ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ବୁନ୍ଦିଟି ଆଗା-ପାନ୍ତଳା ଭୁଲ, ମାପ କରୋ
ଅଲ୍ଲାଦଶୀର କଥା । ଦେଶେ ଦେଶେ ଆଗେ ଯାଓ ଏବଂ ଅନେକ
ଦେଶେର ଅବସ୍ଥା ବେଶ କରେ ଦେଖ, ନିଜେର ଚୋଥେ ଦେଖ,
ପରେର ଚୋଥେ ନଯ, ତାରପର ଯଦି ମାଥା ଥାକେ ତ ଘାମାଓ
ତାର ଉପର ନିଜେଦେର ପୁରାଗ ପୁଁଧି-ପାଟା ପଡ଼, ଭାରତବର୍ଷେର

ଆଜ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଦେଶଦେଶୀନ୍ତର ବେଶ କରେ ଦେଖ, ବୁଦ୍ଧିମାନ-ପଣ୍ଡିତର ଚୋଥେ
ଦେଖ, ଖାଜା ଆହାସକେର ଚକ୍ଷେ ନୟ, ସବ ଦେଖିତେ ପାବେ ଯେ,
ଜ୍ଞାତଟା ଠିକ ବୈଚେ ଆଛେ, ଆଗ ଧକ୍-ଧକ୍ କରିଛେ, ଓପରେ
ଛାଇ-ଛାପା ପଡ଼େଛେ ମାତ୍ର । ଆର ଦେଖିବେ ଯେ, ଏ ଦେଶେର
ଆଗ—ଧର୍ମ, ଭାଷା—ଧର୍ମ, ଭାବ—ଧର୍ମ ;—ଆର ତୋମାର ରାଜ-
ନୀତି, ସମାଜନୀତି, ରାଜ୍ୟବୈଚାରିକାନ, ପ୍ଲେଗ-ନିବାରଣ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ-
ଗ୍ରେନ୍ଡକେ ଅନ୍ଵଦାନ, ଏବଂ ଚିରକାଳ ଏଦେଶେ ଯା ହେଁଥେହେ,
ତାଇ ହବେ, ଅର୍ଥାଏ ଧର୍ମର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ହୟ ତ ହବେ ; ନଇଲେ
ଖୋଡ଼ାର ଡିମ, ତୋମାର ଚେଂଚମେଚିଇ ସାର, ରାମଚନ୍ଦ୍ର !

ତା ଛାଡ଼ା ଉପାୟ ତ ସବ ଦେଶେଇ ସେଇ ଏକ, ଅର୍ଥାଏ
ବାକିଗୁଲୋ ଖାଲି ‘ଭେଡ଼ିଆଧସାନ’ * ବହି ତ ନୟ ।
ଓ ତୋମାର ‘ପାଲେମେନ୍ଟ, ଦେଖଲୁମ୍, ‘ସେନେଟ୍’ ଦେଖଲୁମ୍,
ଭୋଟ୍, ବ୍ୟାଲଟ୍, ମେଜରିଟି, ସବ ଦେଖଲୁମ୍, ରାମଚନ୍ଦ୍ର !

ଶକ୍ତିମାନ	ସବ ଦେଶେଇ ଏଇ ଏକ କଥା ।	ଶକ୍ତିମାନ
ପୁରୁଷ ସକଳ	ପୁରୁଷରା ଯେ ଦିକେ ଇଚ୍ଛେ, ସମାଜକେ	
ସମାଜେର ପରିଚାଳକ	ଚାଲାଇଛେ, ବାକିଗୁଲୋ ଭେଡ଼ାର ଦଲ । ତବେ ଭାରତବର୍ଷେ ଶକ୍ତିମାନ ପୁରୁଷ କେ ? ନା, ଧର୍ମବୀର । ତୁମାର ଆମାଦେର ସମାଜକେ ଚାଲାନ । ତୁମାଇ	

* ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଯାହାକେ ‘ଗଢ଼ଲିକା ପ୍ରବାହ’ ବଲେ । ସେମନ ଏକଟି
ମେଦେର ଅମୁକରଣେ ଅପର ମେଦସମୂହ ତମମୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିତେ ପ୍ରବୃତ୍ତ
ହୁଏ ।

ଆଜ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

সମାଜର ରୌତି-ନୀତି ବଦଳାବାର ଦରକାର ହଲେ ବଦଳେ ଦେନ । ଆମରା ଚୁପ କରେ ଶୁଣି, ଆର କରି । ତବେ ଏତେ ତୋମାର ବାଡ଼ାର-ଭାଗ, ଐ ମେଜରିଟି, ଭୋଟ ଅଭୂତି ହାଙ୍ଗାମଣ୍ଡଲୋ ନେଇ, ଏଇ ମାତ୍ର ।

ଅବଶ୍ୟ ଭୋଟ ବ୍ୟାଲଟେଟ୍ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଜାଦେର ଯେ ଏକଟା ଶିକ୍ଷା ହୟ, ସେଟା ଆମରା ପାଇ ନା, କିନ୍ତୁ ରାଜନୀତିର ନାମେ ଯେ ଚୋରେର ଦଳ ଦେଶେ ଲୋକେର ରକ୍ତ ଚୁବେ ସମସ୍ତ ଇଉରୋପୀ ଦେଶେ ଥାଛେ, ମୋଟା-ତାଙ୍ଗୀ ହାଚେ ସେ ଦଳଙ୍କ ଆମାଦେର ଦେଶେ ନେଇ । ମେ ଘୁଷେର ଧୂମ, ମେ ଦିନେ-ଡାକାତି

ସା ପାଞ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ ହୟ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ଯଦି ଭେତରେର କଥା ଦେଖତେ ତ ମାନୁଷେର ଉପର ହତାଶ ହୁଯେ ଯେତେ । ‘ଗୁଲୀ ଗୁଲୀ ଗୋରସ ଫିରେ ମଦିରା ବୈଠି ବିକାଯ । ସ୍ତ୍ରୀକୋ ଧୋତୀ ନା ମିଳେ କସବିନ୍ ପହିନେ ଖାସା ॥’ * ଯାଦେର ହାତେ ଟାକା, ତାରା ରାଜ୍ୟଶାସନ ନିଜେଦେର ମୁଟୋର ଭେତର ରେଖେଛେ, ପ୍ରଜାଦେର ଲୁଠିଛେ ଶୁଷ୍କେ, ତାରପର ସେପାଇ କରେ ଦେଶଦେଶାନ୍ତରେ ମର୍ତ୍ତେ ପାଠାଛେ,—ଜିତ ହଲେ, ତାଦେର ସରଭରେ ଧନ୍ୟାନ୍ୟ ଆସବେ । ଆର ପ୍ରଜାଣ୍ଡଲୋ ତ ସେଇ-

* ‘ଗଲିତେ ଗଲିତେ ଦୁଃଖ ଫେରି କରିତେ ହୟ, କିନ୍ତୁ ମୁଖ ଏକ-ହାନେ ବସିଯାଇ ବିଜ୍ଞାପ ହୟ । ସତୀ-ନାରୀର ପରିଧାନେର ବସ୍ତ୍ର ଝୁଟେ ନା, ଅସତୀ ମୁବେଶ ପରିଧାନ କରେ । ଧନ୍ୟ କଲିଯୁଗେର ପ୍ରଭାବ !’

—ମହାଦ୍ୱାରା ତୁଳନୀଦୀମାସ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଖାନେଇ ମାରା ଗେଲ,—ହେ ରାମ ! ଚମକେ ଯେଓ ନା,
ତୁ ଓତାଯ ଭୁଲୋ ନା ।

একটা কথা বুঝে দেখ। মানুষে আইন করে, না
আইনে মানুষ করে? মানুষে টাকা উপায় করে, না
টাকায় মানুষ করতে পারে? মানুষে নাম-যশ করে, না
নাম-যশে মানুষ করে?

ମାନ୍ୟ ହେ, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ! ଅମନି ଦେଖିବେ ଓସବ ବାକି
ଆପନା-ଆପନି ଗଡ଼ଗଢ଼ିଯେ ଆସିଛେ । ଓ ପରମ୍ପରେର
ନେଡିକୁଣ୍ଡୋର ଖେଳୋଖେଯୀ ଛେଡେ ସତ୍ତଦେଶ୍ୟେ ସତ୍ତପାତ୍ର
ସଂସାହସ ସଦ୍ଵୀର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କର । ଯଦି ଜମ୍ବେହ ତ ଏକଟା
ମାନ୍ୟ ହେ ଦାଗ ରେଖେ ଯାଉ । ‘ତୁଳସୀ ଆଯୋ ଜଗନ୍ମହେ,

জগৎ হিসে তুম্ৰোয় । এ্যাওসী কৱনৌ কৰু
চলো, আপ হিসে জগ রোয়॥' যখন তুমি জগেছিলে
তুল্সী, সকলে হাস্তে লাগলো, তুমি কাদ্বতে লাগলে ;
এখন এমন কাজ করে চল যে, তুমি হাস্তে হাস্তে মৰবে,
আৱ জগৎ তোমাৰ জন্য কাদ্ববে । এ পার, তবে তুমি
মামুষ, নইলে কিসেৱ তুমি ?

ଆର ଏକ କଥା ବୋଲି ଦାଦା,—ଅବଶ୍ୟ ଆମାଦେର
ଅଶ୍ଵାନ୍ତ ଜାତେର କାହେ ଅନେକ ଶେଖିବାର ଆଛେ । ଯେ
ମାମୁଷଟା ବଲେ; ଆମାର ଶେଖିବାର ନେଇ, ସେ ମରିତେ
ବସେଛେ ; ଯେ ଜାତଟେ ବଲେ, ଆମରୀ ସବଜାଣ୍ଠା, ସେ ଜାତେର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଅବନତିର ଦିନ ଅତି ନିକଟ ! ‘ସତଦିନ ବାଁଚି, ତତଦିନ
ଶିଖ !’ ତବେ ଦେଖ, ଜିନିଷଟେ ଆମାଦେର
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ
ଜୀବିତର ଶୃଷ୍ଟି
ସକଳ ଆମାଦେର
ଛାତ୍ର କେଲିଆ
ଲଈତେ ହିବେ
ଶିଖିତେ ହବେ । ବଲି, ଖାଓଯା ତ ସବ ଦେଶେଇ
ଏକ ; ତବେ, ଆମରା ପା ଗୁଡ଼ିଯେ ବସେ
ଥାଇ, ବିଲାତିରା ପା ଝୁଲିଯେ ବସେ ଥାଯ । ଏଥିନ ମନେ
କରିଯେ, ଆମି ଏଦେର ରକମେ ରାନ୍ଧା-ଖାଓଯା ଥାଚିଛି ; ତା ବଲେ
କି ଏଦେର ମତ ଠ୍ୟାଂ ଝୁଲିଯେ ଥାକୁତେ ହବେ ? ଆମାର
ଠ୍ୟାଂ ଯେ ଯମେର ବାଡ଼ୀ ଯାବାର ଦାଖିଲେ ପଡ଼େ—ଟନ୍ଟନାନିତେ
ଯେ ପ୍ରାଣ ଯାଯ, ତାର କି ? କାଜେଇ ପା ଗୁଡ଼ିଯେ ଏଦେର
ଖାଓଯା ଥାବ ବୈକି । ଏଇ ରକମ ବିଦେଶୀ ଯା କିଛୁ ଶିଖିତେ
ହବେ, ସେଟା ଆମାଦେର ମତ କରେ—ପା ଗୁଡ଼ିଯେ, ଆସନ
ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ରାଟି ବଜାୟ ରେଖେ । ବଲି, କାପଡ଼େ କି
ମାନୁଷ ହ୍ୟ, ନା ମାନୁଷେ କାପଡ଼ ପରେ ? ଶକ୍ତିମାନ ପୁରୁଷ
ଯେ ପୋଷାକଇ ପରୁକ ନା କେନ, ଲୋକେ ମାନେ ; ଆର,
ଆମାର ମତ ଆହାଶକ ଧୋପାର ବଞ୍ଚା ଘାଡ଼େ କରେ ବେଡ଼ାଲେଓ
ଲୋକେ ଗ୍ରାହ କରେ ନା ।

ଏଥିନ, ଗୌରଚଲ୍ଲିକାଟା ବଡ଼ ବଡ଼ ହୟେ ପଡ଼ିଲ ; ତବେ
ହୃଦୟ ତୁଳନା କରା ମୋଜା ହବେ, ଏଇ ଭଣିତାର ପର ।
ଏରାଓ ଭାଲ,—ଆମରାଓ ଭାଲ, ‘କାକୋ ନିନ୍ଦୋ, କାକୋ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ବନ୍ଦୋ, ହଁଁୟୋ ପଣ୍ଠା ଭାରି ।' ତବେ ଭାଲର ରକମାରି ଆଛେ,
ଏହିମାତ୍ର ।

ମାନୁଷେର ମଧ୍ୟେ ଆଛେନ, ଆମାଦେର ମତେ ତିନଟେ
ଜିନିଷ । ଶରୀର ଆଛେନ, ମନ ଆଛେନ, ଆତ୍ମା ଆଛେନ ।
ପ୍ରଥମ ଶରୀରେର କଥା ଦେଖା ଯାକ, ସକଳକାର ଚେଯେ
ବାହିରେର ଜିନିଷ ।

ଶରୀରେ ଶରୀରେ କତ ଭେଦ, ପ୍ରଥମେ ଦେଖ । ନାକ, ମୁଖ,
ଗଡ଼ନ, ଲସ୍ବାଇ-ଚୌଡ଼ାଟ, ରଙ୍ଗ, ଚୁଲ, କତ ରକମେର
ତଫାଂ ।

ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତଦେର ମତେ ରଙ୍ଗେର ତଫାଂ ବର୍ଣ୍ଣାକର୍ଷୟେ
ଉପର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ । ଗରମ ଦେଶ, ଠାଣା ଦେଶ ଭେଦେ, କିଛୁ
ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅବଶ୍ୟ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ କାଳ-ସାଦାର-
ବର୍ଣ୍ଣଦେର ଆସନ କାରଣ, ପୈତୃକ । ଅତି ଶୀତଳ
ଦେଶେଓ ମୟଳା ରଙ୍ଗ, ଜାତି ଦେଖା ଯାଚେ,
ଅତି ଉଷ୍ଣ ଦେଶେଓ ଧର୍ମପେ ଫରସା ଜାତି ବାସ କରିଛେ ।
କାନାଡାନିବାସୀ ଆମେରିକାର ଆଦିମ-ମାନୁଷ ଓ ଉତ୍ତର-
ମେଝୁସନ୍ଧିତ ଦେଶନିବାସୀ ଏକୁଇମୋ ପ୍ରଭୃତିର ଖୁବ
ମୟଳାରଙ୍ଗ, ଆବାର ମହାବିଷୁବରେଖାର ଉପରିଶ୍ଥିତ ଦ୍ଵୀପେଓ
ସାଦାରଙ୍ଗ ଆଦିମ ଜାତିର ବାସ; ବୋରିଓ, ସେଲିବିସ
ପ୍ରଭୃତି ଦ୍ଵୀପପୁଣ୍ଡ ଇହାର ନିର୍ଦଶନ ।

ଏଥନ ଆମାଦେର ଶାନ୍ତିକାରଦେର ମତେ, ହିଁହର ଭେତର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଆକ୍ଷଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ୟ, ଏଇ ତିନ ଜାତ ଏବଂ ଚୀନ, ହୁନ,
ଆର୍ଯ୍ୟଜୀବିତ
ଦରଦ୍, ପହୁଳବ, ଯବନ ଏବଂ ଖଣ, ଏଇ ସକଳ
ଭାରତେର ବହିଃସ୍ଥିତ ଜାତି, ଏହା ହଜ୍ଜେନ
ଆର୍ଯ୍ୟ । ଶାନ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଚୀନ ଜାତି, ଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ‘ଚୀନେମ୍ୟାନ’
ନୟ ; ଓରାତ ସେ-କାଲେ ନିଜେଦେର ‘ଚୀନେ’ ବଳ୍ତଇ ନା ।
‘ଚୀନ’ ବଲେ ଏକ ବଡ଼ ଜାତ କାଶ୍ମୀରେର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବଭାଗେ
ଛିଲ ; ଦରଦ୍ରାଓ ଯେଥାନେ ଏଥନ ଭାରତ ଆର ଆଫଗାନି-
ଶାନେର ମଧ୍ୟେ ପାହାଡ଼ି ଜାତ ସକଳ, ଏଥାନେ ଛିଲ ।
ଆଚୀନ ଚୀନ ଜାତିର ହ ଦର୍ଶଟା ବଂଶଧର ଏଥନେ ଆଛେ ।
ଦରଦ୍ରାନ ଏଥନେ ବିଦ୍ୟମାନ । ‘ରାଜତରଙ୍ଗନୀ’ ନାମକ
କାଶ୍ମୀରେର ଇତିହାସେ ବାରମ୍ବାର ଦରଦ୍ରାଜେର ପ୍ରଭୂତାର
ପରିଚୟ ପାଓଯା ଯାଏ । ହୁନ ନାମକ ଆଚୀନ ଜାତି ଅନେକ
ଦିନ ଭାରତବର୍ଷେ ଉତ୍ତର-ପଞ୍ଚମାଂଶେ ରାଜସ୍ତ କରେଛିଲ ।
ଏଥନ ଟିବେଟିରା ନିଜେଦେର ହୁନ ବଲେ ; କିନ୍ତୁ ସେଟା ବୋଥ
ହୟ ‘ହିଉନ’ । ଫଳ ମନ୍ତ୍ର ହୁନ ଆଧୁନିକ ତିବତୀ ତ ନୟ ;
ତବେ ଏମନ ହତେ ପାରେ ଯେ ସେଇ ଆର୍ଯ୍ୟ ହୁନ ଏବଂ
ମଧ୍ୟଆଶିଯା ହତେ ସମାଗତ କୋନ ମୋଗ୍ଲାଇ ଜାତିର
ସଂମିଶ୍ରଣେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତିବତୀର ଉତ୍ପତ୍ତି । ପ୍ରଜାବଲକ୍ଷ ଏବଂ
ଡ୍ୱାକ୍ତ ଅର୍ଲିଆଁ ନାମକ ରକ୍ଷ ଓ ଫରାସୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକଦେର
ମତେ ତିବତେର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଏଥନେ ଆର୍ଯ୍ୟ-ମୁଖଚୋଥ-
ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତି ଦେଖିତେ ପାଓଯା ଯାଏ । ଯବନ ହଜ୍ଜେ ଗ୍ରୌକ-

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଦେର ନାମ । ଏହି ନାମଟାର ଓପର ଅନେକ ବିବାଦ ହୁଏ ଗେଛେ । ଅନେକେର ମତେ, ସବନ ଏହି ନାମଟା ‘ଯୋନିଆ’ (Ionia) ନାମକ ସ୍ଥାନବାସୀ ଗ୍ରୀକଦେର ଓପର ପ୍ରଥମ ବ୍ୟବହାର ହୟ ; ଏହାଙ୍କ ଅଶୋକର ଲେଖମାଳାଯି ‘ଯୋନ’ ନାମେ ଗ୍ରୀକଜ୍ଞାତି ଅଭିହିତ । ପରେ ‘ଯୋନ’ ହତେ ସଂସ୍କୃତ ସବନ ଶବ୍ଦେର ଉତ୍ତପ୍ତି । ଆମାଦେର ଦେଶୀୟ କୋନ୍ତ କୋନ୍ତ ପ୍ରତ୍ତତ୍ତ୍ଵବିଦେର ମତେ ‘ସବନ’ ଶବ୍ଦ ଗ୍ରୀକବାଚୀ ନୟ । କିନ୍ତୁ ଏ ସମନ୍ତରୀ ଭୁଲ । ‘ସବନ’ ଶବ୍ଦଟି ଆଦି ଶବ୍ଦ, କାରଣ ଶୁଦ୍ଧ ଯେ ହିଁହରାଇ ଗ୍ରୀକଦେର ସବନ ବଳ୍ତ, ତା ନୟ ; ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀ ଓ ବ୍ୟାବିଲୌରାଓ ଗ୍ରୀକଦେର ସବନ ନାମେ ଆଖ୍ୟାତ କରନ୍ତ । ‘ପଞ୍ଚଲ’ ଶବ୍ଦେ, ପେହଲବି ଭାଷାବାଦୀ ପ୍ରାଚୀନ ପାରସୀ ଜାତି । ‘ଖଶ’ ଶବ୍ଦେ ଏଥନ୍ତ ଅର୍ଦ୍ଧସଭ୍ୟ ପାର୍ବତ୍ୟଦେଶବାସୀ ଆର୍ଦ୍ଧଜ୍ଞାତି, ଏଥନ୍ତ ହିମାଲୟେ ଗ୍ରୀକ ନାମ ଗ୍ରୀକଦେର ବଂଶଧର । ଅର୍ଥାଏ ଯେ ସକଳ ଆର୍ଦ୍ଧ-ଜାତିରା ପ୍ରାଚୀନକାଳେ ଅସଭ୍ୟ ଅବସ୍ଥାଯ ଛିଲ, ତାରା ସବ ଖଶ ।

ଆଧୁନିକ ପଣ୍ଡିତଦେର ମତେ ଆର୍ଯ୍ୟଦେର ଲାଲ୍‌ଚେ ସାଦା ରଙ୍ଗ, କାଳ ବା ଲାଲ ଚୁଲ, ମୋଜା ନାକ-ଚୋଥ ଇତ୍ୟାଦି ;
ଆର୍ଯ୍ୟଜ୍ଞାତିର
ଗଠନ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା
ଏବଂ ମାଥାର ଗଡ଼ନ, ଚୁଲେର ରଙ୍ଗ ଭେଦେ, ଏକଟୁ
ତଫାଂ । ସେଥାନେ ରଙ୍ଗ କାଳ, ସେଥାନେ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାଳ ଜାତେର ସଙ୍ଗେ ମିଶେ ଏହିଟି

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଦାଡ଼ିଯେଛେ । ଏଦେର ମତେ ହିମାଲ୍ୟେର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରାନ୍ତଶିଖ
ହୁଚାର ଜାତି ଏଥନେ ପୂରୋ ଆର୍ଯ୍ୟ ଆହେ, ବାକି ସମସ୍ତ
ଖିଚୁଡ଼ିଜାତ, ନଇଲେ କାଳ କେନ ହଲ ? କିନ୍ତୁ ଇଉରୋପୀ
ପଣ୍ଡିତଦେର ଏଥନେ ଭାବା ଉଚିତ ଯେ, ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତେଓ
ଅନେକ ଶିଶୁର ଲାଲଚୁଲ ଜମାଁ, କିନ୍ତୁ ହୁଚାର ବୃସରେଇ ଚୁଲ
ଫେର କାଳ ହୟେ ଯାଯ ଏବଂ ହିମାଲ୍ୟେ ଅନେକେର ଲାଲ ଚୁଲ,
ମୌଳ ବା କଟା ଚୋଥ ।

ଏଥନ ପଣ୍ଡିତରା ଲଡ଼େ ମରନ ! ‘ଆର୍ଯ୍ୟ’ ନାମ ହିଂହରାଇ
ନିଜେଦେର ଓପର ଚିରକାଳ ବ୍ୟବହାର କରେଛେ । ଶୁଦ୍ଧ
ହୋକ, ମିଶ୍ର ହୋକ, ହିଂହରେର ନାମ ଆର୍ଯ୍ୟ,
ହିନ୍ଦୁ ଓ ଆର୍ଦ୍ଧ
ବସ । କାଳ ବଲେ ସୃଣା ହୟ, ଇଉରୋପୀରା ଅନ୍ତ
ନାମ ନିନ୍ଗେ । ଆମାଦେର ତାଯ କି ?

କିନ୍ତୁ କାଳ ହୋକ, ଗୋରା ହୋକ, ହୁନିଯାର ସବ ଜାତେର
ପାଞ୍ଚ ଓ ପାଞ୍ଚ-
ତୋର ମୋଟା-
ମୁଟ୍ଟ ପ୍ରଭେଦ
ଚେଯେ ଏହି ହିଂହର ଜାତ ଶୁଶ୍ରୀ ଶୁନ୍ଦର ।
ଏକଥା ଆମି ନିଜେର ଜାତେର ବଡ଼ାଇ କରେ
ବଲ୍ଲହି ନା, କିନ୍ତୁ ଏକଥା ଜଗଂପ୍ରସିଦ୍ଧ ।
ଶତକରା ଶୁଶ୍ରୀ ନରମାରୀର ସଂଖ୍ୟା ଏଦେଶେର ମତ ଆର
କୋଥାଯ ? ତାର ଓପର ଭେବେ ଦେଖ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶେ
ଶୁଶ୍ରୀ ହତେ ଯା ଲାଗେ, ଆମାଦେର ଦେଶେ ତାର ଚେଯେ
ତେବେ ବୈଶୀ ; କେନ ନା, ଆମାଦେର ଶରୀର ଅଧିକାଂଶଙ୍କି
ଖୋଲା । ଅନ୍ତ ଦେଶେ କାପଡ଼-ଚୋପଡ଼ ଚେକେ, ବିଶ୍ରୀକେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

କୁମାଗତ ସୁଅୟ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା । କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟରୀ ଆମାଦେର ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ସୁଖୀ । ଏ ସବ
୧। ହିନ୍ଦୁ ସୁଅୟ ଦେଶେ ୪୦ ବଂସରେର ପୁରୁଷଙ୍କେ ଜୋଯାନ
ଇଉବୋଶିର ବଲେ, ଛୋଡ଼ା ବଲେ, ୫୦ ବଂସରେର ତ୍ରୀଲୋକ
ହୃଦକାର ଯୁବତୀ । ଅବଶ୍ୟ ଏରା ଭାଲ ଥାଯୁ, ଭାଲ
ପରେ, ଦେଶ ଭାଲ ଏବଂ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଆସନ୍ତ କଥା ହଚ୍ଛେ,
ଅଣ୍ଣ ବୟସେ ବେ କରେ ନା । ଆମାଦେର ଦେଶେଓ ଯେ ଛୁ-
ଏକଟା ବଳବାନ ଜ୍ଞାତି ଆଛେ, ତାହାଦେର ଜିଜ୍ଞାସା କରେ
ଦେଖ, କତ ବୟସେ ବେ କରେ । ଗୋରଥା, ପାଞ୍ଚାବୀ, ଝାଠ,
ଆକ୍ରିଦି ପ୍ରଭୃତି ପାର୍ବତ୍ୟଦେର ଜିଜ୍ଞାସା କର । ତାରପର
ଶାନ୍ତ ପଡ଼େ ଦେଖ,—୩୦, ୨୫, ୨୦,—ଆକ୍ଷଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ, ବୈଶ୍ରେର
ବେର ବୟସ । ଆୟୁ, ବଳ, ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଏଦେର ଆର ଆମାଦେର,
ଅନେକ ଭେଦ ; ଆମାଦେର ବଳ, ବୁନ୍ଦି, ଭରସା,—ତିନ
ପେକ୍କଲେଇ ଫରସା ; ଏରା ତଥନ ସବେ ଗା ଛେଡେ ଉଠିଛେ ।
ଆମରା ନିରାମିଷାଶୀ, ଆମାଦେର ଅଧିକାଂଶ ରୋଗ ପେଟେ ;
ଉଦରଭଙ୍ଗେ ବୁଡ଼ୋବୁଡ଼ୀ ମରେ । ଏରା ମାଂସାଶୀ, ଏଦେର
ଅଧିକ ରୋଗଇ ବୁକେ । ହଜ୍ରୋଗେ, ଫୁମଫୁମ ରୋଗେ ଏଦେର
ବୁଡ଼ୋବୁଡ଼ୀ ମରେ । ଏକଜନ ଏଦେଶୀ ବିଜ୍ଞ ଡାକ୍ତାର-ବଙ୍କୁ
ଜିଜ୍ଞାସା କରାହେନ ଯେ, ପେଟେର ରୋଗଗ୍ରାହୀ ଲୋକେରା କି
ଆୟ ନିର୍ଜ୍ଞସାହ ବୈରାଗ୍ୟବାନ ହୁଯ ? ହୃଦୟାଦି ଓପରେର
ଶ୍ରୀରେର ରୋଗେ, ଆଶା ବିଶ୍ୱାସ ପୂରୋ ଥାକେ । ଓଜାଓଠୀ-

প্রাচ্য ও পাঞ্চাংত্য

রোগী গোড়া থেকেই মৃত্যুভয়ে অস্তির হয়। যদ্যপি রোগী

২। আমাদের মৃত্যু অধিকাংশ উদ্বোগে, উদ্বোগে, হজোরে মুক্তির সময় পর্যন্ত বিশ্বাস রাখে যে, সে সেরে উঠবে। অতএব সেই জন্যেই কি, ভারতের লোক সর্বদাই মরণ-মরণ আর বৈরাগ্য-বৈরাগ্য করছে? আমি ত এখনও উন্নত দিতে পারি নাই; কিন্তু কথটা ভাব্বার বটে। আমাদের দেশে দাতের রোগ চুলের রোগ, খুব কম। এ সব দেশে অতি অল্প লোকেরই নিজের স্বাভাবিক দাত। আর টাকের ছড়াছড়ি। আমরা নাক ফুঁড়ছি, কাণ ফুঁড়ছি গহনা পরবার জন্য। এরা এখন, ভদ্রলোকে, বড় নাক-কাণ ফোঁড়ে না; কিন্তু কোমর বেঁধেবেঁধে, শিরদাড়া বাঁকিয়ে, পিলে যন্ত্রকে হানত্রষ্ট করে শরীরটাকে বিশ্রি করে বসে। ‘গড়ন গড়ন’ করে এরা মরে, তায় ঐ বস্তাবন্দি কাপড়ের উপর গড়ন রাখ্তে হবে। এদের পোষাক—কাজকর্ম কর্বার অত্যন্ত উপযোগী; ধনীলোকের স্ত্রীদের সামাজিক পোষাক ছাড়া, মেয়েদের পোষাকও হতচ্ছাড়া। আমাদের মেয়েদের শাড়ী, আর পুরুষদের চোগা-চাপকান-পাগড়ীর সৌন্দর্যের এ পৃথিবীতে তুলনা নেই। ভাঁজ ভাঁজ পোষাকে যত রূপ, তত অটাসাটায় হয় না।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଆମାଦେର ପୋଷାକ ସମସ୍ତଇ ଭାଙ୍ଗ ଭାଙ୍ଗ, ଆମାଦେର କାଜ-
କର୍ମର ପୋଷାକ ନେଇ; କାଜ କର୍ତ୍ତେ ଗେଲେଇ କାପଡ଼-
ଚୋପଡ଼ ଯାଏ । ଏଦେର ଫ୍ୟାସାନ୍ କାପଡ଼େ, ଆମାଦେର
ଫ୍ୟାସାନ୍ ଗୟନାଏ ； ଏଥିନ କିଛୁ କିଛୁ କାପଡ଼େଓ ହଛେ ।

ଫ୍ୟାସାନ୍ଟା କି, ନା—ଢଙ୍ଗ ; ମେଯେଦେର କାପଡ଼େର ଢଙ୍ଗ—
ପାରି ସହର ଥେକେ ବେରୋଯ, ପୁରୁଷଦେର—
ପୋଷାକ ଲଣ୍ଡନ ଥେକେ । ଆଗେ ପାରିର ନର୍ତ୍କିରା ।

ଏଇ ଢଙ୍ଗ ଫେରାତ । ଏକଜନ ବିଖ୍ୟାତ ନଟୀ ଯା ପୋଷାକ
ପରିଲେ, ସକଳେ ଅମ୍ବି ଦୋଡ଼ୁଲ ତାଇ କର୍ତ୍ତେ । ଏଥିନ
ଦୋକାନୀରା ଢଙ୍ଗ କରେ । କତ କ୍ରୋର ଟାକା ଯେ, ଏଇ
ପୋଷାକ କର୍ତ୍ତେ ଲାଗେ ଅତି ବୃଦ୍ଧି, ତା ଆମରା
ବୁଝେ ଉଠିତେ ପାରି ନି । ଏ ପୋଷାକ ଗଡ଼ା ଏକ
ଅକାଶ ବିଦେ ହେଯ ଦ୍ୱାରିଯେଛେ । କୋନ୍ ମେଯେର ଗାୟେର
ଚୁଲେର ରଙ୍ଗେର ସଙ୍ଗେ, କୋନ୍ ରଙ୍ଗେର କାପଡ଼ ସାଜନ୍ତ
ହବେ; କାର ଶରୀରେର କୋନ୍ ଗଡ଼ନ୍ଟା ଢାକୁତେ ହବେ,
କୋନ୍ଟା ବା ପରିଶ୍ରଟ କରତେ ହବେ, ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ମାଥା
ବାମିଯେ ପୋଷାକ ତୈରୀ ହୟ । ତାରପର, ହୁ ଚାର ଜନ
ଉଚ୍ଚପଦଙ୍କ ମହିଳା ଯା କରେନ, ବାକି ସକଳକେ ତାଇ ପରିତେ
ହୟ,—ନା ପରିଲେ ଜାତ ଯାଏ !! ଏର ନାମ ଫ୍ୟାସାନ୍ !
ଆର ଏଇ ଫ୍ୟାସାନ୍ ସବ୍ଦି ସବ୍ଦି ବଦଳାଇଛେ; ବହରେ
ଚାର ଆତୁତେ ଚାର ବାର ବଦଳାବେଇ ତ, ତା ଛାଡ଼ା ଅନ୍ୟ

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

সময়েও আছে। যারা বড় মানুষ, তারা দরজী দিয়ে পোষাক করিয়ে নেয়; যারা মধ্যবিং ভদ্রলোক, তারা কতক নিজের হাতে, কতক ছুটকো-ছাটকা মেয়ে-দরজী দিয়ে, নৃতন ধরণের পোষাক গড়িয়ে নেয়। পরবর্তী ফ্যাশান যদি কাছাকাছি রকমের হয়, ত পুরাণ কাপড় বদলে সদলে নেয়, নতুবা নৃতন কেনে। বড় মানুষরা ফি ঝতুতে কাপড়গুলি চাকর-বাকরদের দান করে। মধ্যবিত্তেরা বেচে ফেলে; তখন সে কাপড়গুলি ইয়োরোপীয় লোকদের যে সমস্ত উপনিবেশ আছে,—আফ্রিকা এসিয়া অস্ট্রেলিয়ায়—সেখায় গিয়ে হাজির হয় এবং তারা পরে। যারা খুব ধনী, তাদের কাপড় পারি হতে তৈয়ার হয়ে আসে; বাকিরা নিজেদের দেশে সেগুলি নকল করে পরে! কিন্ত, মেয়েদের টুপিটি আসল ফরাসী হওয়া চাই-ই চাই। যার তা নয়, সে লেডি নয়। ইংরেজের মেয়েদের আর জার্মান মেয়েদের পোষাক বড় খারাপ; ওরা বড় পারিচাঁড়ে পোষাক পরে না—ত দশজন বড় মানুষ ছাড়া; এই-জন্য অন্যান্য দেশের মেয়েরা শুদ্ধের ঠাট্টা করে। ইংরেজ পুরুষরা কিন্ত খুব ভাল পোষাক পরে,—অনেকেই। আমেরিকার মেয়ে-পুরুষ সকলেই খুব ঢঙসই পোষাক পরে। যদিও আমেরিক গবর্ণমেন্ট

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ପାରି ବା ଲଙ୍ଘନେର ଆମଦାନୀ ପୋଷାକେର ଉପର ଖୁବ
ମାଞ୍ଚଳ ବସାଯ, ଯାତେ ବିଦେଶୀ ମାଲ ଏ ଦେଶେ ନା ଆସେ;
ତଥାପି ଏହା ମାଞ୍ଚଳ ଦିଯେଓ, ମେଯେରା ପାରି ଓ ପୁରୁଷରା
ଲଙ୍ଘନେର ତୈରୀ ପୋଷାକ ପରେ । ନାନା ରକମେର ନାନା
ରଙ୍ଗେର ପଶମିନା, ବନାତ, ରେଶମୀ କାପଡ଼ ରୋଜ ରୋଜ
ବେରୁଛେ, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ତାଇତେ ଲେଗେ ଆଛେ, ଲକ୍ଷ
ଲକ୍ଷ ଲୋକ ତାଇ କେଟେ-ଛେଟେ ପୋଷାକ କରୁଛେ । ଠିକ
ଢାଙ୍ଗେର ପୋଷାକ ନା ହଲେ, ଜେଟେଲମ୍ୟାନ ବା ଲେଡୀର ରାସ୍ତାଯ
ବେରୁନାହିଁ ମୁକ୍ଷିଲ । ଆମାଦେର ଦେଶେ ଏ ଫ୍ୟାସାନେର
ଶାଙ୍କାମ କିଛୁ କିଛୁ ଗହନାୟ ଢୁକୁଛେ । ଏ ସବ ଦେଶେର
ପଶମ-ରେଶମ-ତାତିଦେର ନଜର ଦିନ ରାତ—କି ବଦଳାଛେ
ବା ନା ବଦଳାଛେ—ଲୋକେ କି ରକମ ପଛନ୍ଦ କରୁଛେ—
ତାର ଉପର, ଅଥବା, ନୂତନ ଏକଟା କରେ ଲୋକେର ମନ
ଆକର୍ଷଣ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଛେ । ଏକବାର ଆନ୍ଦାଜ ଲେଗେ
ଗୋଲେଇ, ସେ ବ୍ୟବସାଦାର ବଡ଼ମାମୁସ । ଯଥନ ତୃତୀୟ ନେପଲେଅଁ
କରାସୀ ଦେଶେର ବାଦଶା ଛିଲେନ, ତଥନ ସତ୍ରାଜୀ ଅଜେନି
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ-ଜଗତେର ବେଶଭୂଷାର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ । ତାର
କାଶ୍ମୀରୀ ଶାଲ ବଡ଼ ପଛନ୍ଦ ଛିଲ । କାଜେଇ ଲାଖୋ ଟାକାର
ଶାଲ ଇଯୋରୋପ ପ୍ରତି ବ୍ସନ୍ତ କିନନ୍ତ । ତାର ପତନ ଅବଧି
ସେ ଢଙ୍ଗ ବଦଳେ ଗେଛେ । ଶାଲ ଆର ବିକ୍ରି ହୁଯନା । ଆର
ଆମାଦେର ଦେଶେର ଲୋକ ଦାଗାଇ ବୁଲୋଯ; ନୂତନ ଏକଟା

ଆଜ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

କିଛି କରେ ସମୟ ମତ, ବାଜାର ଦଖଲ କର୍ତ୍ତେ ପାଲେ' ନା; କାଶ୍ମୀର ବେଜୋଯ ଧାକ୍କା ଖେଳେ; ବଡ଼ ବଡ଼ ସଦାଗର ଗରୀବ ହୟେ ଗେଲା। ଏ ସଂସାର—ଦେଖ ତୋର, ନା ଦେଖ ମୋର, କେଉ କି କାଳୁ ଜଣ ଦ୍ୱାରିଯେ ଆଛେ? ଓରା ଦଶ ଚୋଥ, ଦୁଃଖ ହାତ ଦିଯେ ଦେଖିଛେ ଖାଟିଛେ; ଆମରା—‘ଗୋମାଇଜୀ ଯା ପୁଅଥିତେ ଲେଖେନ ନି—ତା କଥନଇ କରିବୋ ନା’; କରିବାର ଶକ୍ତିଓ ଗେଛେ। ଅନ୍ନ ବିନା ମୌଳିକତା ହାହାକାର! ଦୋଷ କାର? ପ୍ରତିବିଧାନେର ଅଭାବେଇ ଆମା-ଦେଵତାଙ୍କ ଚେଷ୍ଟା ତ ଅଷ୍ଟରଜ୍ଞା; ଖାଲି ଚାଁକାର ହଜ୍ଜେ! ଦେଇ ଅବରତି ବସ୍। କୋଣ ଥିକେ ବେରୋଇ ନା—ଦୁନିଆଟା କି, ଚେଯେ ଦେଖ ନା! ଆପନା-ଆପନି ବୁଦ୍ଧି ଶୁଦ୍ଧି ଆସବେ। ଦେବାଶ୍ୱରେର ଗଲ୍ଲ ତ ଜାନଇ। ଦେବତାରା ଆନ୍ତିକ—ଆଜ୍ୟାଯ ବିଶ୍ୱାସ, ଈଶ୍ୱରେ, ପରଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ ରାଖେ। ଅଶ୍ୱରାଜ ବଲ୍ଲଜେ—ଇହଲୋକ ଏଇ ପୃଥିବୀ ଭୋଗ କର, ଏଇ ଶରୀରଟାକେ ସୁଧୀ କର। ଦେବତା ଭାଲ, କି ଅଶ୍ୱର ଭାଲ, ସେ କଥା ହଜ୍ଜେ ନା। ବରଂ ପୂରାଣେର ଅଶ୍ୱର-ଗୁଲୋଇ ତ ଦେଖି ମନିଷୀର ମତ, ଦେବତାଗୁଲୋ ତ ଅନେକାଂଶେ ହୀନ। ଏଥିନ ସଦି ବୋର ଯେ ତୋମରା ଦେବତାର ବାଚ୍ଚା ଆର ପାଞ୍ଚାତ୍ୟେରା ଅଶ୍ୱରବଂଶ ତା ହଲେଇ, ଦୁଦେଶ ବେଶ ବୁଝିତେ ପାରିବେ।

ଦେଖ, ଶରୀର ନିଯେ ପ୍ରଥମ। ବାହାଭ୍ୟନ୍ତର ଶୁଦ୍ଧି

ଆଜ୍ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ହଜ୍ଜ—ପବିତ୍ରତା । ମାଟି ଜଳ ପ୍ରଭୃତିର ଦ୍ୱାରା ଶରୀର
ଶରୀର ଉଚ୍ଛି
ବିଷରେ ଆଜ୍
ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟର
ତୁମନୀ
ଶୁଦ୍ଧ ହୟ ; ଉତ୍ତମ । ଦୁନିଆଯ ଏମନ ଜାତ
କୋଥାଓ ନେଇ ଯାଦେର ଶରୀର ହିଁଦୁଦେର
ମତ ସାଫ । ହିଁଦୁ ଛାଡ଼ା ଆର କୋନାଓ
ଜାତ ଜଳଶୌଚାଦି କରେ ନା । ତୁ
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟଦେର, ଚୀନେରା କାଗଜ-ବ୍ୟବହାର କରାତେ
ଶିଖିଯେଛେ—କିଛୁ ସାଂଚୋଯା । ସ୍ଵାନାନ୍ତ ନେଇ ବଲଲେଇ
ହୟ । ଏଥିନ ଇଂରେଜରା ଭାରତେ ଏସେ ସ୍ଵାନ-ଚୁକିଯେଛେ
ଦେଶେ । ତୁମେ ଯେ ସବ ଛେଲେରା ବିଲାତେ ପଡ଼େ ଏସେହେ
ତାଦେର ଜିଜ୍ଞାସା କର—ଯେ ସ୍ଵାନେର କି କଷ୍ଟ । ଯାରା
ସ୍ଵାନ କରେ—ସେ ସନ୍ତ୍ରାୟ ଏକ ଦିନ—ସେ ଦିନ ଭେତରେ
କାପଡ଼ ଆଗ୍ନାର-ଓୟାର ବଦ୍ଲାୟ । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିନ ପରସା-
ଓୟାଲାଦେର ଭେତର ଅନେକେ ନିତ୍ୟସ୍ଵାରୀ । ଆମେରିକରା
ଏକଟୁ ବେଳୀ ! ଜର୍ମାଣ—କାଲେଭଦ୍ରେ ; ଫରାସୀ ପ୍ରଭୃତି
କଞ୍ଚିନକାଲେଓ ନା !!! ସ୍ପେନ ଇତାଲୀ ଅତି ଗରମ ଦେଶ,
ସେ ଆରାନ୍ତ ନୟ—ରାଶୀକୃତ ଲମ୍ବନ ଖାତ୍ୟା ଦିନ-ରାତ
ଘର୍ମାନ୍ତ, ଆର ସାତ ଜନ୍ମେ ଜଳସ୍ପର୍ଶଓ ନା ! ସେ ଗାୟେର
ଗଙ୍କେ ଭୂତେର ଚୌଦ୍ଦପୁରୁଷ ପାଲାୟ—ଭୂତ ତ ଛେଲେମାନୁଷ ।
'ସ୍ଵାନ' ମାନେ କି—ଯୁଖଟି ମାଥାଟି ଧୋଯା, ହାତ ଧୋଯା—
ଯା ବାହିରେ ଦେଖା ଯାଏ । ଆବାର କି ! ପାରି—ସଭ୍ୟତାର
ରାଜଧାନୀ ପାରି, ରଙ୍ଗ-ଚଙ୍ଗ ଭୋଗବିଲାସେର ଭୂର୍ବର୍ଗ ପାରି,

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ବିଦ୍ୟା-ଶିଳ୍ପେର କେନ୍ଦ୍ର ପାରି, ସେଇ ପାରିତେ ଏକ ବଂସର ଏକ ବଡ଼ ଧନୀ-ବଙ୍କୁ ନିମସ୍ତ୍ରଣ କରେ ଆନଲେନ । ଏକ ଆସାଦୋପମ ମସ୍ତ ହୋଟେଲେ ନିଯେ ତୁଳଲେନ—ରାଜଭୋଗ ଥାଓୟା-ଦାଓୟା କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାନେର ନାମଟି ନେଇ । ଛୁଦିନ ଠାୟ ସହ କରେ—ଶେଷେ ଆର ପାର୍ଯ୍ୟ ଗେଲ ନା । ଶେଷେ ବଙ୍କୁକେ ବଲତେ ହଲୋ—ଦାଦା, ତୋମାର ଏ ରାଜଭୋଗ ତୋମାରଇ ଥାକୁକ, ଆମାଯ ଏଥିନ ‘ଛେଡ଼ ଦେ ମା, କେଂଦେ ବାଁଚି’ ହେଁଛେ । ଏଇ ଦାରୁଳ ଗରମୀକାଳ, ତାତେ ସ୍ଵାନ କରବାର ଜୋ ନେଇ, ହଞ୍ଚେ କୁକୁର ହବାର ଯୋଗାଡ଼ ହେଁଛି । ତଥିନ ବଙ୍କୁ ଛଃଖିତ ହେଁ ଚଟେ ବଲଲେନ, ‘ଏମନ ହୋଟେଲେ ଥାକା ହବେ ନା, ଚଲ ଭାଲ ଜାଯଗା ଖୁଜେ ନିଇଗେ ।’ ୧୨ଟା ପ୍ରଥାନ ପ୍ରଥାନ ହୋଟେଲେ ଥୋଜା ହଲୋ, ସ୍ଵାନେର ଶ୍ଥାନ କୋଥାଓ ନେଇ । ଆମାଦା ସ୍ଵାନାଗାର ସବ ଆଛେ, ମେଥାନେ ଗିଯେ ୪୧୫ ଟାକା ଦିଯେ ଏକବାର ସ୍ଵାନ ହବେ । ହରିବୋଲ ହରି ! ସେ ଦିନ ବିକାଳେ କାଗଜେ ପଡ଼ା ଗେଲ—ଏକ ବୁଡ୍ଜୀ ସ୍ଵାନ କର୍ତ୍ତେ ଟିବେର ମଧ୍ୟେ ବସେଛିଲ, ସେଇଥାନେଇ ମାରା ପଡ଼େଛେ !!! କାଜେଇ ଜନ୍ମେର ମଧ୍ୟେ ଏକବାର ବୁଡ୍ଜୀର ଚାମଡ଼ାର ସଙ୍ଗେ ଜଳମ୍ପର୍ଶ ହତେଇ ବୁପୋକାଣ !!! ଏର ଏକଟି କଥା ଅତିରକ୍ଷିତ ନାହିଁ । କୁଶ-ଫୁମୁଗୁଲୋ ତ ଆସଲ ମେଳ୍ଚ, ତିବର୍ଣ୍ଣ ଥେକେଇ ଓ ଢଂ ଆରନ୍ତ । ଆମେରିକାଯ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାସାବାଡ଼ିତେ ଏକଟା କରେ ସ୍ଵାନେର ସର ଓ ଜଳେର ପାଇଁପେର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଆଛେ ।

ପ୍ରାଚୀ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

କିନ୍ତୁ ତଫାଂ ଦେଖ ଆମରା ସ୍ନାନ କରି କେନ୍ ?—
ଅଧର୍ମେର ଭୟ ; ପାଶ୍ଚାତ୍ୟେରା ହାତ-ମୁଖ ଧୋଯ়—ପରିଷାର
ହବେ ବଲେ । ଆମାଦେର—ଜଳ ଢାଳିଲେଇ ହଲ, ତା
ତେଲଟ ବେଡ଼-ବେଡ଼ କରୁକ, ଆର ମୟଳାଇ ଲେଗେ ଥାକୁକ ।
ଆବାର, ଦକ୍ଷିଣୀ ଭାଷା ସ୍ନାନ କରେ ଏମନ ଲୟା ଚଉଡ଼ା
ତେଲକ କାଟିଲେନ ଯେ, ଝାମାରଙ୍ଗ ସାଧ୍ୟ ନୟ ତାକେ ଘସେ
ତୋଲେ । ଆବାର ଆମାଦେର ସ୍ନାନ ସୋଜା କଥା, ସେଥାନେ
ହକ ଡୁବ ଲାଗାଲେଇ ହଲ । ଓଦେର ସେ ଏକ-ବନ୍ଦା କାପଡ଼
ଖୁଲିତେ ହବେ, ତାର ବନ୍ଧନଇ ବା କି ! ଆମାଦେର ଗା
ଦେଖାତେ ଲଜ୍ଜା ନେଇ ; ଓଦେର ବେଜାଯ । ତବେ ପୁରୁଷେ
ପୁରୁଷେ କିଛମାତ୍ର ନେଇ—ବାପ ବେଟାର ସାମନେ ଉଲଙ୍ଘ
ହବେ—ଦୋଷ ନେଇ । ମେଯେଛେଲେର ସାମନେ ଆପାଦମନ୍ତ୍ରକ
ଢାକୁତେ ହବେ ।

‘ବହିରାଚାର’, ଅର୍ଥାଂ ପରିଷାର ଥାକାଟା, ଅଞ୍ଚାନ୍ତ
ଆଚାରେର ଶ୍ରାୟ, କଥନ କଥନ ଅତ୍ୟାଚାର ବା ଅନାଚାର
ହୟେ ପଡ଼େ । ଇଉରୋପୀ ବଲେ ଯେ, ଶରୀର ସମସ୍ତ ସମସ୍ତ
କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଗୋପନେ କରା ଉଚିତ । ଉତ୍ସମ କଥା । ଏହି
ଶୌଚାଦି ତ ଦୂରେର କଥା ; ଲୋକ-ମଧ୍ୟେ ଥୁ-ଥୁ ଫେଲା
ଏକଟା ମହା ଅଭିନ୍ନତା । ଖେଯେ ଆଚାନ ସକଳେର ସାମନେ,
ଅତି ଲଜ୍ଜାର କଥା, କେନ ନା କୁଳକୁଚୋ ତାମ ଆଛେ ।
ଲୋକଲଜ୍ଜାର ଭୟେ, ଖେଯେ-ଦେଯେ ମୁଖଟି ମୁହଁ ବସେ ଥାକେ ;

ଆଜ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

—କୁମେ ଦୀତେର ସର୍ବନାଶ ହୟ । ସଭ୍ୟତାର ଭୟେ ଅନାଚାର । ଆମାଦେର ଆବାର ଛୁନିଆର ଲୋକେର ସାମନେ, ରାସ୍ତାଯେ ବସେ, ବମିର ନକଳ କରେ କରେ ମୁଖଧୋଗ୍ୟୀ, ଦୀତ-ମାଜା ଆଚାନ,—ଏଟା ଅତ୍ୟାଚାର । ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଗୋପନେ କରା ଉଚିତ ନିଶ୍ଚିତ, ତବେ ନା କରାଓ ଅନୁଚିତ ।

ଆବାର ଦେଶଭେଦେ ଯେ ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ, ସେଣ୍ଟଲୋ ସମାଜ ମୟେ ନେଇ ! ଆମାଦେର ଗରମଦେଶେ ଖେତେ ବସେ ଆଧ ସଙ୍ଗେଇ ଜଳ ଖେଯେ ଫେଲି—ଏଥନ ଟେକୁର ନା ତୁଲେ ଯାଇ କୋଥା ; କିନ୍ତୁ ଟେକୁର ତୋଳା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ ଅତି ଅଭିନ୍ଦେର କାଜ । କିନ୍ତୁ ଖେତେ ଖେତେ ଝମାଳ ବାର କରେ ଦିବି ନାକ ଝାଡ଼—ତତ ଦୋଷେର ନୟ ; ଆମାଦେର ଦେଶେ ସୁଣାର କଥା । ଏ ଠାଣ୍ଡା ଦେଶେ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ନାକ ନା ବେଡ଼େ ଥାକା ଯାଇ ନା ।

ମୟଲାକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଣା କରେ ଆମରା ମୟଲା ହୟେ ଥାକି ଅନେକ ସମୟ । ମୟଲାଯ ଆମାଦେର ଏତ ସୁଣା ଯେ ଛୁଲେ ନାଇତେ ହୟ ; ସେଇ ଭୟେ କୃପାକୃତି ମୟଲା ଦୋରେର ପାଶେ ପଚାତେ ଦିଇ । ନା ଛୁଲେଇ ହଲ । ଏଦିକେ ଯେ ନରକକୁଣ୍ଡେ ବାସ ହଞ୍ଚେ, ତାର କି ? ଏକଟା ଅନାଚାରେର ଭୟେ ଆର ଏକଟା ମହାୟୋର ଅନାଚାର । ଏକଟା ପାପ ଏଡାତେ ଗିଯେ, ଆର ଏକଟା ଗୁରୁତର ପାପ କରଛି । ଯାର ବାଢ଼ୀତେ ମୟଲା, ସେ ପାପୀ, ତାତେ ଆର ସନ୍ଦେହ କି ? ତାର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ସାଜୀଓ ତାକେ ମରେ ପେତେ ହବେ ନା,—ଅପେକ୍ଷାଓ ବଡ଼ ବେଶୀ କରେ ହବେ ନା ।

ଆମାଦେର ରାଙ୍ଗାର ମତ ପରିକ୍ଷାର ରାଙ୍ଗା କୋଥାଓ ନେଇ । ବିଲେତି ଖାଓଯାର ଶୃଞ୍ଚଳାର ମତ ପରିକ୍ଷାର ପଦ୍ଧତି ଆମାଦେର ନେଇ । ଆମାଦେର ରୁଧୁନୀ ସ୍ନାନ କରେଛେ ; କାପଡ଼ ବଦଳେଛେ ; ହାଡିପତ୍ର ଉମ୍ବଳ ସବ ଧୂଯେ ମେଜେ ସାଫ କରେଛେ ; ନାକେ ମୁଖେ ଗାୟେ ହାତ ଠେକ୍ଲେ, ତଥାନି ହାତ ଧୂଯେ ତବେ ଆବାର ଥାତ୍ତବ୍ୟେ ହାତ ଦିଚ୍ଛେ । ବିଲାତି ରୁଧୁନୀର ଚୋନ୍ଦ ପୁରୁଷେ କେଉଁ ସ୍ନାନ କରେ ନି ; ରୁଧତେ ରୁଧତେ ଚାଖ୍ଛେ, ଆବାର ସେଇ ଚାମଚେ ହାଡିତେ ଡୋବାଚ୍ଛେ ।

ଆହାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ	କୁମାଳ ବାର କରେ ଫୌଂ କରେ ନାକ ଝାଡ଼ିଲେ,
ଆଚ୍ୟ ଓ	ଆବାର ସେଇ ହାତେ ମୟଦା ମାଥଲେ । ଶୈଚ
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ	ଥେକେ ଏଲ—କାଗଜ ବ୍ୟବହାର କରେ ସେ ହାତ
ଆହାରରେ	ଧୋବାର ନାମଟିଓ ନେଇ—ସେଇ ହାତେ ରୁଧତେ
ତୁଳନା	ଲାଗିଲୋ । କିନ୍ତୁ ଧପ-ଧପେ କାପଡ଼ ଆର ଟୁପି ପରେଛେ ।
	ହୟତ, ଏକଟା ମଞ୍ଚ କାଠେର ଟବେର ମଧ୍ୟେ ହୁଟୋ ମାମୁଷ
	ଉଲଙ୍ଘ ହୟେ ଦ୍ୱାଡିଯେ ରାଶିକୃତ ମୟଦାର ଉପର ନାଚଛେ—
	କିନା ମୟଦା ମାଥା ହଚ୍ଛେ । ଗରମୀ କାଳ—ଦରବିଗଲିତ
	ଘାମ ପା ରେଯେ ସେଇ ମୟଦାଯ ସେହିଛେ । ତାରପର ତାର
	କୁଟି ତୈଯାର ଯଥନ ହଲ, ତଥନ ଦୁଷ୍କଫେନନିଭ ତୋଯାଲେର
	ଉପର ଚାନ୍ଦର ବାସନେ ସଜ୍ଜିତ ହୟେ ପରିକ୍ଷାର ଚାନ୍ଦର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ବିଛାନୋ ଟେବିଲେର ଉପର, ପରିଷାର କାପଡ଼-ପରା କମୁହି
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଦା ଦସ୍ତାନା-ପରା ଚାକର, ଏନେ ସାମନେ ଧରିଲେ !
କୋନ୍ତା ଜିନିଯ ହାତ ଦିଯେ ପାଛେ ଛୁଟେ ହୟ, ତାଇ କମୁହି
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦସ୍ତାନା ।

ଆମାଦେର ଜ୍ଞାନ-କରା ବାମୁନ, ପରିଷାର ବାସନେ ପରିଷାର
ହାଡିତେ, ଶୁଦ୍ଧ ହୟେ ରେଂଧେ ଗୋମଯସିକ୍ତ ମାଟିର ଉପର
ଥାଲଶୁଦ୍ଧ ଅନ୍ନ-ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଝାଡ଼ିଲେ ; ବାମୁନେର କାପଡେ ଖାମ୍ବେ
ମୟଳା ଉଠିଛେ । ହୟତ ମାଟି-ମୟଳା-ଗୋବର ଆର ବୋଲ,
କଳାପାତ ଛେଂଡ଼ାର ଦରନ, ଏକାକାର ହୟେ, ଏକ ଅପୁର୍ବ
ଆସ୍ଥାଦ ଉପଶ୍ରିତ କରିଲେ !!

ଆମରା ଦିବ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କରେ ଏକଥାନା ତେଲଚିଟି ମୟଳା
କାପଡ଼ ପରଲୁମ, ଆର ଇଉରୋପେ, ମୟଳା ଗାୟେ, ନା-ନେଥେ
ଏକଟି ଧପ୍ତଧପେ ପୋଷାକ ପରିଲେ । ଏହିଟି ବେଶ କରେ
ବୋଧ, ଏହିଟି ଆଗା-ଗୋଡ଼ାର ତକାଂ—ହିନ୍ଦୁର ସେଇ ଯେ
ଅନ୍ତଦୃଷ୍ଟି ତା ଆଗା-ପାଞ୍ଚଲା ସମସ୍ତ କାଜେ । ହିଂହ—ଛେଂଡ଼ା
ଶ୍ଵାତା ମୁଡ଼େ କହିଲୁର ରାଖେ ; ବିଲାତି, ସୋନାର ବାଙ୍ଗୟ
ମାଟିର ଡେଲା ରାଖେ ! ହିଂହର ଶରୀର ପରିଷାର ହେଲେଇ
ହଲ, କାପଡ଼ ଯା ତା ହକ୍ ! ବିଲାତିର କାପଡ଼ ସାଫ
ଥାକୁଣେଇ ହଲ, ଗାୟେ ମୟଳା ରଇଲେଇ ବା ! ହିଂହର ଘର-ଦୋର
ଧୂରେ ମେଜେ ସାଫ, ତାର ବାଇରେ ନରକ-କୁଣ୍ଡ ଥାକୁକ ନା
କେନ ! ବିଲାତିର ମେଜେ କାରପେଟେ ମୋଡ଼ା ଝକୁଖକେ,

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

ময়লা সব ঢাকা থাকলেই হল !! হিঁছুর পয়ঃনালী
রাস্তার উপর—হৃগক্ষে বড় এসে যায় না। বিলাতির
পয়ঃনালী রাস্তার নীচে—টাইফয়েড ফিভারের বাসা !!
হিঁছু কচ্ছেন, ভেতরে সাফ। বিলাতি কচ্ছেন,
বাইরে সাফ !

চাই কি ?—পরিষ্কার শরীরে, পরিষ্কার কাপড়
পরা। মুখধোয়া দ্বাতমাজা, সব চাই—কিন্তু গোপনে।
ঘর পরিষ্কার চাই। রাস্তা ঘাটও পরিষ্কার চাই।
পরিষ্কার রঁধুনী, পরিষ্কার হাতের রাঙ্গা চাই। পরিষ্কার
মনোরম স্থানে পরিষ্কার পাত্রে খাওয়া চাই। ‘আচারঃ
পরমোধর্মঃ’—(মন্ত্র ১-১০৮) ; আচারের প্রথম আবার
পরিষ্কার হওয়া—সব রকমে পরিষ্কার হওয়া। আচার-
অষ্টের কথন ধর্ম হবে ? অনাচারীর হংথ দেখছ
না, দেখেও শিখছ না ? ওলাউঠা, এত মহামারী
ম্যালেরিয়া, কার দোষ ? আমাদের দোষ। আমরা
মহা অনাচারী !

আহার শুক্র হলে মন শুক্র হয়, মন শুক্র হলে
আত্মসম্বন্ধী অচলা শুভি হয়—এ শাস্ত্রবাক্য আমাদের
দেশের সকল সম্প্রদায়েই মেনেছেন। তবে শঙ্করাচার্যের
মতে ‘আহার’ শব্দের অর্থ ‘ইন্দ্রিয়’, আর রামানুজা-
চার্যের মতে ‘ভোজ্যজ্বব্য’। সর্ববাদিসম্মত সিদ্ধান্ত

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଏই ସେ, ହୁଇ ଅର୍ଥି ଠିକ । ବିଶ୍ୱକ ଆହାର ନା ହଲେ ଇଞ୍ଜିଯସକଳ ଯଥାୟଥ କାର୍ଯ୍ୟ କି କରେଇ ବା କରେ ? କର୍ମ୍ୟ ଆହାରେ ଇଞ୍ଜିଯସକଳେର ଗ୍ରହଣ ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ ହୟ ବା ବିପର୍ଯ୍ୟାୟ ହୟ, ଏ କଥା ସକଳେଇ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ଅଜୀର୍ଣ୍ଣଦୋଷେ ଏକ ଜିନିଷକେ ଆର ଏକ ବଲେ ଭର୍ମ ହୁଏଇ ଏବଂ ଆହାରେର ଅଭାବେ ଦୃଷ୍ଟି-ଆଦି ଶକ୍ତିର ହ୍ରାସ ସକଳେଇ ଜାନେନ । ସେଇ ପ୍ରକାର କୋନ୍ତାଙ୍କ ବିଶେଷ ଆହାର ବିଶେଷ ଶାରୀରିକ ଏବଂ ମାନସିକ ଅବଶ୍ୱୀ ଉପଚ୍ଛିତ କରେ, ତାଓ ଭୂଯୋଦ୍ଧର୍ଣ୍ଣନ୍ତିକ । ଆମାଦେର ସମାଜେ ସେ ଏତ ଖାଚାଖାଦ୍ରେର ବାଚବିଚାର, ତାର ମୂଲେଓ ଏହି ତ୍ରୟ ; ସଦିଓ ଅନେକ ବିଷୟେ ଆମରା ବଞ୍ଚି ଭୁଲେ, ଆଧାରଟା ନିଯେଇ ଟାନା-ହେଚ୍ଡା କରାଛି ଏଥିନ ।

ରାମାନୁଜାଚାର୍ଯ୍ୟ ଭୋଜ୍ୟଦ୍ଵୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ତିନଟି ଦୋଷ ବୀଚାତେ ବଲ୍ଲହେନ । ଜାତିଦୋଷ, ଅର୍ଥାଏ ସେ ଦୋଷ ଭୋଜ୍ୟ ଦ୍ଵୟେର ଜାତିଗତ ; ସେମନ ପ୍ରାଜ-ଲକ୍ଷ୍ମନ ଇତ୍ୟାଦି ଉତ୍ୱେଜକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଖେଳେ ମନେ ଅନ୍ତିରତା ଆସେ ଅର୍ଥାଏ ବୁଦ୍ଧିଅଷ୍ଟ ହୟ । ଆଶ୍ୱରଦୋଷ ଅର୍ଥାଏ ସେ ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷେର ସ୍ପର୍ଶ ହତେ ଆସେ ; ହୁଣ୍ଡ ଲୋକେର ଅଗ୍ର ଖେଳେଇ ହୁଣ୍ଡବୁଦ୍ଧି ଆସିବେଇ, ସତେର ଅଗ୍ରେ ସଂବୁଦ୍ଧି ଇତ୍ୟାଦି । ନିମିତ୍ତଦୋଷ ଅର୍ଥାଏ ମୟଲା କର୍ମ୍ୟ କୌଟ-କେଶାଦି-ହୁଣ୍ଡ ଅଗ୍ର ଖେଳେଓ ମନ ଅପବିତ୍ର ହବେ । ଏଇ ମଧ୍ୟେ ଜାତିଦୋଷ ଏବଂ ନିମିତ୍ତଦୋଷ ଥେକେ

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

বাঁচার চেষ্টা সকলেই কর্তৃ পারে, আশ্রয়দোষ হতে বাঁচা সকলের পক্ষে সহজ নয়। এই আশ্রয়দোষ থেকে বাঁচার জন্মই আমাদের দেশে ছুঁত্মার্গ ‘ছুঁয়োনা ছুঁয়োনা’। তবে অনেকস্থলেই ‘উণ্টা সমব্লি রাম’ হয়ে যায় এবং মানে না বুঝে একটা কিন্তুত্বিমাকার কুসংস্কার হয়ে দাঢ়ায়। এস্থলে লোকাচার ছেড়ে লোক-গুরু মহাপুরুষদের আচারই গ্রহণীয়। শ্রীচৈতন্যদেব প্রভৃতি জগদ্গুরুদের জীবন পড়ে দেখ, তারা এ সম্বন্ধে কি ব্যবহার করে গেছেন। জাতিছষ্ট অন্নভোজন সম্বন্ধে, ভারতবর্ষের মত শিক্ষার স্থল এখনও পৃথিবীতে কোথাও নাই। সমস্ত ভূমগুলে, আমাদের দেশের মত পবিত্র দ্রব্য আহার করে, এমন আর কোনও দেশ নেই। নিমিত্তদোষ সম্বন্ধে বর্তমানকালে বড়ই ভয়ানক অবস্থা হয়ে দাঢ়িয়েছে; ময়রার দোকান, বাজারে-খাওয়া, এ সব মহা অপবিত্র দেখতেই পাছ, কিরণ নিমিত্ত-দোষে ছুঁট ময়লা আবর্জনা পচা-পকড় সব ওতে আছেন,—এর ফল হচ্ছে তাই। এই যে ঘরে ঘরে অজীর্ণ ও ঐ ময়রার দোকান, বাজারে-খাওয়ার ফল। এই যে প্রস্তাবের ব্যায়রামের প্রকোপ, ও ঐ ময়রার দোকান। ঐ যে পাড়াগাঁয়ে লোকের তত অজীর্ণদোষ প্রস্তাবের ব্যায়রাম হয় না, তার প্রধান কারণ হচ্ছে

ଆচ ও পাঞ্চাত্য

ଲୁଚି-କୁରି ପ୍ରଭୃତି ‘ବିଷଳଡ୍‌ଡୁକେର’ ଅଭାବ । ଏ କଥା ବିସ୍ତାର କରେ ପରେ ବଲାଛି ।

এই ত গেল খাওয়া-দাওয়া। সমস্কে প্রাচীন সাধারণ
নিয়ম ! এ নিয়মের মধ্যে আবার অনেক মতামত
প্রাচীনকালে চলেছে এবং আধুনিক কালে চলেছে।
প্রথম প্রাচীনকাল হতে আধুনিক কাল পর্যন্ত এক
আবিষ্ব ও মহা বিবাদ, আমিষ আর নিরামিষ।
নিরামিষ মাংস ভোজন উপকারক কি অপকারক ?
ভোজন তা ছাড়া জীবহত্যা শ্যায় বা অশ্যায়,
এ এক মহা বিতঙ্গ চিরদিনের। একপক্ষ বলছেন—
কোনও কারণে হত্যাকৃপ পাপ করা উচিত নয় ; আর
এক পক্ষ বলছেন—রাখ তোমার কথা, হত্যা না করলে
প্রাণধারণই হয় না। শান্ত্রিবাদীদের ভেতর মহাগোল।
শাস্ত্রে একবার বলছেন, যজ্ঞস্থলে হত্যা কর—আবার
বলছেন, জৌবাত করো না। হিংহুরা সিদ্ধান্ত করছেন
যে, যজ্ঞ ছাড়া অন্তর হত্যা করা পাপ। কিন্তু যজ্ঞ
করে শুধু মাংস ভোজন কর। এমন কি,
গৃহস্থের পক্ষে অনেকগুলি নিয়ম আছে যে, সে
সে স্থলে হত্যা না করলে পাপ ;—যেমন শ্রাঙ্কাদি।
সে সকল স্থলে নিম্নিত্ব হয়ে মাংস না খেলে
পশুজন্ম হয়—ময় বলছেন। অপরদিকে জৈন বৌদ্ধ

ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ବୈଷ୍ଣବ ବଲ୍ଛେନ ଯେ, ତୋମାର ଶାନ୍ତି ମାନିନି, ହତ୍ୟା କରା କିଛୁତେଇ ହବେ ନା । ବୌଦ୍ଧ ସତ୍ରାଟ ଆଶୋକ, ଯେ ଯଜ୍ଞ କରିବେ, ବା ନିମସ୍ତ୍ରଗ କରେ ମାଂସ ଖାଓଯାବେ, ତାକେ ସାଜା ଦିଚ୍ଛେନ । ଆଧୁନିକ ବୈଷ୍ଣବ ପଡ଼େଛେନ କିଛୁ ଫାପରେ—ତାଦେର ଠାକୁର ରାମ, ବା କୃଷ୍ଣ ମଦ-ମାଂସ ଦିବ୍ୟ ଓଡ଼ାଚେନ—ରାମାୟଣ ମହାଭାରତେ ରଖେଛେ । ସୀତାଦେବୀ ଗନ୍ଧାକେ ମାଂସ, ଭାତ, ଆର ହାଜାର କଲସୀ ମଦ ମାନଛେନ ।* ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳେ ଶାନ୍ତି ଓ ଶୁନ୍ବେ ନା ଓ ମହାପୁରୁଷ ବଲେଛେନ ବଲ୍ଲେଓ ଶୋନେ ନା । ପାଞ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ ଏରା ଲଡ଼ିଛେ ଯେ, ମାଂସ ଖେଳେ ରୋଗ ହୟ, ନିରାମିଷାଶୀ ନୀରୋଗ ହୟ ଇତ୍ୟାଦି । ଏକ ପକ୍ଷ ବଲ୍ଛେନ ଯେ ମାଂସାହାରୀର ଯତ ରୋଗ ; ଅପର ପକ୍ଷ ବଲ୍ଛେନ ଓ ଗଲ୍ଲ-କଥା ତା ହଲେ ହିଂହରା ନୀରୋଗ ହତ, ଆର ଇଂରେଜ ଆମ୍ରେରିକ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ

* ସୀତାମାଦାସ ବାହ୍ତ୍ୟାଂ ମଧୁମୈରେସକଂ ଶୁଚି ॥

ପାଇସାମାସ କାରୁତ୍ସଃ ଶତ୍ରୀମିଶ୍ରୋ ସଥାମୃତଂ ॥

ମାଂସାନି ଚ ଶୁମିଷାନି ବିବିଧାନି ଫଳାନି ଚ ॥

ରାମଶ୍ଵାରହାରାର୍ଥଂ କିଙ୍କରଣ୍ତ୍ରମାହରନ୍ । ରାମାୟଣ, ଉତ୍ତର ୫୧ ।

ଶୁରାଘଟମହତ୍ୟେ ମାଂସଭୂତୋଦନେନ ଚ ।

ସକ୍ଷେଯ ଦ୍ଵାଂ ପ୍ରାୟତାଂ ଦେବୀ ପୁରୀଂ ପୁନରପାଗତା ॥

—ରାମାୟଣ, ଅଯୋଧ୍ୟା ୫୫ ।

ଉତୋ ମଧ୍ୟାସବକ୍ଷିପ୍ତୋ ଉତୋ ଚନ୍ଦନଚକ୍ଷିତୋ ।

ଉତୋ ପର୍ଯ୍ୟକ୍ଷରଥିନୋ ଦୃଷ୍ଟୋ ମେ କେଶବାର୍ଜୁନୋ ॥

—ମହାଭାରତ, ଆଦିପର୍ବ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ପ୍ରଧାନ ମାଂସାହାରୀ ଜାତ, ରୋଗେ ଲୋପାଟ ହୟେ ଯେତ
ଏତଦିନେ । ଏକପକ୍ଷ ବଲ୍‌ଛେନ ଯେ ଛାଗଳ ଖେଳେ ଛାଣ୍ଠଲେ
ବୁଦ୍ଧି ହୟ, ଶୁଣ୍ଠୋର ଖେଳେ ଶୁଣ୍ଠୋରେର ବୁଦ୍ଧି ହୟ, ମାଛ ଖେଳେ
ମେଛୋ ବୁଦ୍ଧି ହବେ । ଅପର ପକ୍ଷ ବଲ୍‌ଛେନ ଯେ, କର୍ପି ଖେଳେ
କୋପୋ ବୁଦ୍ଧି ଆଲୁ ଖେଳେ, ଆଲୁଯୋ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଭାତ
ଖେଳେ ଭେତୋ ବୁଦ୍ଧି । ଜଡ଼ବୁଦ୍ଧିର ଚୟେ ତୈତ୍ତବୁଦ୍ଧି
ହେଉଥା ଭାଲ । ଏକ ପକ୍ଷ ବଲ୍‌ଛେନ, ଭାତ-ଭାଲେ ଯା ଆଛେ
ମାଂସେ ତାଇ; ଅପର ପକ୍ଷ ବଲ୍‌ଛେନ, ହାଓୟାତେ ତାଇ,
ତବେ ତୁମି ହାଓୟା ଖେଯେ ଥାକ । ଏକ ପକ୍ଷ ବଲ୍‌ଛେନ ଯେ,
ନିରାମିଷ ଖେଯେ ଲୋକେ କତ ପରିଶ୍ରମ କର୍ତ୍ତେ ପାରେ;
ଅପର ପକ୍ଷ ବଲ୍‌ଛେନ, ତା ହଲେ ନିରାମିଷାଶୀ ଜାତିଇ
ପ୍ରଧାନ ହତୋ; ଚିରକାଳ ମାଂସାଶୀ ଜାତିଇ ବଲବାନ ଓ
ପ୍ରଧାନ । ମାଂସାହାରୀ ବଲ୍‌ଛେ, ହିଂହଚୌନେ ଦେଖ, ଖେତେ
ପାଯ ନା, ଭାତ ଖେଯେ ଶାକ-ପାତ୍ରୀ ଖେଯେ ମରେ, ଗୁଦେର
ହର୍ଦିଶୀ ଦେଖ—ଆର ଜାପାନୀରାଓ ଐ ଛିଲ; ମାଂସାହାର
ଆରଣ୍ଯ କରେ ଅବଧି ଗୁଦେର ଡୋଲ ଫିରେ ଗେଛେ ।
ଭାରତବର୍ଷେ ଦେଡ଼ଳାଥ ହିନ୍ଦୁଶାନୀ ସେପାଟି, ଏଦେର
ମଧ୍ୟେ କଯଜନ ନିରାମିଷ ଖାଯ ଦେଖ । ଉତ୍ସମ ସେପାଇ
ଗୋରଥା ବା ଶିଥ କେ କବେ ନିରାମିଷାଶୀ ଦେଖ । ଏକପକ୍ଷ
ବଲ୍‌ଛେନ ଯେ, ମାଂସାହାରେ ବଦହଜମ, ଆର ଏକପକ୍ଷ ବଲ୍-
ଛେନ—ସବ ତୁଳ, ନିରାମିଷାଶୀ ଗୁଲୋରଇ ଯତ ପେଟେର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ରୋଗ । ଏକପକ୍ଷ ବଲ୍ଲଛେନ, ତୋମାର କୋଣ୍ଡାଶୁନ୍ଦିରୋଗ ଶାକ-ପାତ୍ତ୍ରୀ ଖେଳେ ଜୋଲାପବ୍ର ଭାଲ ହୁଯେ ଥାଏ, ତା ବଲେ କି ହନିଯାଶୁନ୍ଦକେ ତାଟି କରାତେ ଚାଓ ? ଫଳକଥା, ଚିରକାଳଟି ମାଂସାଶୀ ଜାତେରାଇ ଯୁଦ୍ଧବୌର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଇତ୍ୟାଦି । ମାଂସାଶୀ ଜାତେରା ବଲ୍ଲଛେନ ଯେ ସଥିନ ସଞ୍ଜେର ଧୂମ ଦେଶମୟ ଉଠିବ୍ର, ତଥନଇ' ହିଂହର ମଧ୍ୟେ ଭାଲ ଭାଲ ମାଥା ବେରିଯେଛେ, ଏ ବାବାଜୀଡୋଲ ହୁଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକଟାଓ ମାନୁଷ ଜମାଲ ନା । ଏ ବିଧାଯ ମାଂସାଶୀରା ଭଯେ ମାଂସାହାର ଛାଡ଼ିତେ ଚାଯ ନା । ଆମାଦେର ଦେଶେ ଆର୍ଯ୍ୟ-ସମାଜୀ ସମ୍ପଦାଯେର ମଧ୍ୟେ ଏହି ବିବାଦ ଉପନ୍ଥିତ । ଏକ-ପକ୍ଷ ବଲ୍ଲଛେନ ଯେ, ମାଂସ ଖାଓଯା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ; ଆର ପକ୍ଷ ବଲ୍ଲଛେନ, ଏକାନ୍ତ ଅନ୍ତାୟ । ଏହି ତ ବାଦ-ବିବାଦ ଚଲିଛେ । ସକଳ ପକ୍ଷ ଦେଖେ-ଶୁଣେ ଆମାର ତ ବିଶ୍ୱାସ ଦୀଢ଼ାଇଛେ ଯେ, ହିଂହରାଇ ଠିକ, ଅର୍ଥାଏ ହିଂହଦେର ଐ ଯେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ ଜମ୍ବ-କର୍ମ-ଭେଦେ ଆହାରାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୃଥକ, ଏଟିଟିଇ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ମାଂସ ଖାଓଯା ଅବଶ୍ୟ ଅସଭ୍ୟତା, ନିରାମିଷଭୋଜନ ଅବଶ୍ୟଇ ପରିବର୍ତ୍ତର । ଯାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବଳମାତ୍ର ଧର୍ମ-ଜୀବନ, ତୀର ପକ୍ଷେ ନିରାମିଷ, ଆର ଯାକେ ଖେଟେ-ଖୁଟେ ଏହି ସଂସାରେର ଦିବାରାତ୍ର ପ୍ରତିଦିନିତାର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ଜୀବନ-ତରୀ ଚାଲାତେ ହବେ, ତାକେ ସାଂସ ଖେତେ ହବେ ବୈ-କି । ଯତଦିନ ମହୁୟମାଜେ ଏହି ଭାବ ଥାକୁବେ,

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

‘ବଲବାନେର ଜ୍ୟ,’ ତତଦିନ ମାଂସ ଖେତେ ହବେ ବା ଅନ୍ତ୍ର କୋନ୍ତ ରକମ ମାଂସେର ଶ୍ଵାସ ଉପଯୋଗୀ ଆହାର ଆବିଷ୍କାର କରେ ହବେ । ନଈଲେ ବଲବାନେର ପଦତଳେ ଦୁର୍ବଲ ପେଷା ଯାବେ ! ରାମ କି ଶ୍ଵାସ ନିରାମିଷ ଖେଯେ ଭାଲ ଆଛେନ ବଲେ ଚଲେ ନା—ଜାତି ଜାତିର ତୁଳନା କରେ ଦେଖ ।

ଆବାର ନିରାମିଷାଶୀଦେର ମଧ୍ୟେ ହଚ୍ଛେ କୌଦଳ । ଏକପକ୍ଷ ବଲଚେନ ଯେ, ଭାତ ଆଲୁ ଗମ ସବ ଜନାର ପ୍ରଭୃତି ଶର୍କରା-ପ୍ରଧାନ ଖାତ୍ତାକୁ କିଛୁଇ ନଥ, ଓ ସବ ମାନୁଷେ ବାନି-ଯେହେ, ଏହି ସବ ଖେଯେଇ ଯତ ରୋଗ । ଶର୍କରା-ଉଂପାଦକ (starchy) ଖାବାର ରୋଗେର ସର । ଘୋଡ଼ା ଗରୁଙ୍କେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରେ ବସେ ଚାଲ-ଗମ ଖାଓରାଲେ ରୁଗୀ ହେଁ ଯାଯ, ଆବାର ମାଠେ ଛେଡ଼େ ଦିଲେ କଚି ଘାସ ଖେଯେ ତାଦେର ରୋଗ ସେରେ ଯାଯ । ଘାସ ଶାକ ପାତା ପ୍ରଭୃତି ହରିଏ ସବଜିତେ ଶର୍କରା-ଉଂପାଦକ ପଦାର୍ଥ ବଜ୍ଜ କମ । ବନମାନୁଷ ଜାତି ବାଦାମ ଓ ଘାସ ଖାଯ, ଆଲୁ ଗମ ଇତ୍ୟାଦି ଖାଯ ନା ; ସଦି ଖାଯ ତ ଅପରକ ଅବଶ୍ୟାଯ, ସଥନ ଷ୍ଟାର୍ଚ (starch) ଅଧିକ ହୁଯ ନି । ଏହି ସମସ୍ତ ନାନାପ୍ରକାର ବିତଣ୍ଣା ଚଲଛେ । ଏକପକ୍ଷ ବଲଚେନ, ଶୁଲ୍ଯ ମାଂସ ଆର ଯଥେଷ୍ଟ ଫଳ ଏବଂ ଦୁଃଖ ଏଇମାତ୍ର ଭୋଜନଇ ଦୀର୍ଘ-ଜୀବନେର ଉପଯୋଗୀ । ବିଶେଷ ଫଳ, ଫଲାହାରୀ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁବା ଥାକୁବେ, କାରଣ ଫଲେର ଖାଟ୍ଟା ହାଡ଼-ଗୋଡ଼େ ଜଙ୍ଗ ଧରତେ ଦେଇ ନା ।

ପ୍ରାଚୀ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଏଥନ ସର୍ବବାଦିମନ୍ତ୍ରମତ ମତ ହଜେ ଯେ, ପୁଣିକର ଅର୍ଥଚ ଶୀଘ୍ର ହଜମ ହୟ ଏମନ-ଖାଓୟା ଥାଓୟା । ଅଛି ଆୟତନେ ଅନେକଟା ପୁଣି ଅର୍ଥଚ ଶୀଘ୍ର ପାକ ହୋଇ, ଏମନ ଥାଓୟା ଚାଇ । ଯେ ଥାଓୟା ପୁଣି କମ, ତା କାଜେଇ ଏକ ବସ୍ତା ଥେବେ ହୟ, କାଜେଇ ସାରାଦିନ ଲାଗେ ତାକେ ହଜମ କରାନ୍ତେ ;—ସନ୍ଦି ହଜମେଇ ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିଟୁଳୁ ଗେଲ, ବାକି ଆର କି କାଜ କରବାର ଶକ୍ତି ରାଇଲ ?

ଭାଜା ଜିନିଷଗୁଲୋ ଆସଗ ବିଷ । ମୟରାର ଦୋକାନ ଯମେର ବାଡ଼ୀ । ଧିକ୍ତଳ ଗରମ ଦେଶେ ଯତ ଅଛି ଥାଓୟା ଯାଏ, ତତ୍ତଵ କଲ୍ୟାଣ । ଘିଯେର ଚେଯେ ମାଥନ ଅମାଦେର ଦେଶେର ଥାନ୍ତେର ଶୀଘ୍ର ହଜମ ହୟ । ମୟଦାୟ କିଛୁଇ ନାଟ, ମୟାବୋଚନା ଦେଖାନ୍ତେଇ ସାଦା । ଗମେର ସମସ୍ତ ଭାଗ ଯାତେ ଆହେ, ଏମନ ଆଟାଇ ସୁଖାନ୍ତ । ଆମାଦେର ବାଙ୍ଗଲା ଦେଶେର ଜନ୍ମ ଏଥନେ ଦୂର ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମେ ଯେ ସକଳ ଆହାରେର ବନ୍ଦୋବନ୍ତ ଆହେ, ତାହାଇ ପ୍ରଣାମ । କୋନ୍ ପ୍ରାଚୀନ ବାଙ୍ଗଲୀ କବି ଲୁଚି-କଚୁରୀର ବର୍ଣନା କରେନ ? ଓ ଲୁଚି-କଚୁରୀ ଏସେହେ ପରିଚମ ଥେବେ । ମେଖାନେଇ କାଲେଭାବେ ଲୋକେ ଥାଏ । ଉପରି ଉପରି ‘ପାକି ରମ୍ଭୁଟି,’ ଥେବେ ଥାକେ ଏମନ ଲୋକ ତ ଦେଖି ନି । ମଥୁରାର ଚୋବେ କୁଣ୍ଡିଗୌର ଲୁଚି-ଲାଜୁ-କ-ପ୍ରିୟ; ଦୁଚାର ବଃସରେଇ ଚୋବେର ହଜମେର ସର୍ବନାଶ ହୟ, ଆର ଚୋବେଜୀ ଚୂରଣ ଥେଯେ ଥେଯେ ମରେନ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଗରୀବରା ଖାବାର ଜୋଟେନା ବଳେ ଅନାହାରେ ମରେ,
ଧନୀରା ଅଖାତ୍ ଖେଯେ ଅନାହାରେ ମରେ । ସା-ତା ପେଟେ
ପୋରାର ଚେଯେ ଉପବାସ ଭାଲ । ମୟରାର ଦୋକାନେର
ଖାବାରେ ଖାତ୍-ଜ୍ଵା କିଛୁଇ ନେଇ, ଏକଦମ ଉଲ୍‌ଟା ଆଛେନ
ବିଷ—ବିଷ—ବିଷ । ପୂର୍ବେ ଲୋକେ କାଲେ-ଭାବେ ଏହି
ପାପହୁଲୋ ଥେତ ; ଏଥିନ ସହରେ ଲୋକ ବିଶେଷ ବିଦେଶୀ
ଯାରା ସହରେ ବାସ କରେ, ତାଦେର ନିତ୍ୟ ଭୋଜନ ହଚ୍ଛେ
ଏହି । ଏତେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣରୋଗେ ଅପମୃତ୍ୟ ହବେ ତାଯ କି ବିଚିତ୍ର !
କିନ୍ତୁ ପେଲେ ଓ କୁରୀ-ଜିଲିପି ଖାନାଯ ଫେଲେ ଦିଯେ, ଏକ
ପଯସାର ମୁଡ଼ି କିନେ ଖାଓ—ସଙ୍କାଓ ହବେ, କିଛୁ ଖାଓଯାଓ
ହବେ । ଭାତ ଡାଳ ଆଟାର-କୁଟି ମାଛ ଶାକ ଦୁଧ ଯଥେଷ୍ଟ
ଖାତ୍ । ତବେ ଡାଳ ଦକ୍ଷିଣୀର ମତ ଖାଓୟା ଉଚିତ,
ଅର୍ଥାତ୍ ଡାଲେର ଝୋଲ-ମାତ୍ର, ବାକିଟା ଗରୁକେ ଦିଶ ।
ମାଂସ ଖାବାର ପଯସା ଥାକେ, ଖାଓ, ତବେ ଓ ପଞ୍ଚମି ନାନା
ପ୍ରକାର ଗରମ-ମଶଲାଗୁଲୋ ବାଦ ଦିଯେ । ମଶଲାଗୁଲୋ
ଖାଓୟା ନୟ—ଗୁଲୋ ଅଭ୍ୟାସେର ଦୋଷ । ଡାଳ ଅତି
ପୁଷ୍ଟିକର ଖାତ୍, ତବେ ବଡ଼ି ଦୁଷ୍ପାଚ । କଚି କଲାଇ-
ଶୁଟିର ଡାଳ ଅତି ଶୁପାଚ ଏବଂ ଶୁଷ୍ଟାତ୍ ; ପାରି
ରାଜଧାନୀର ଏହି ଶୁପ ଏକଟି ବିଖ୍ୟାତ ଖାଓୟା । କଚି
କଲାଇଶୁଟି ଖୁବ ସିନ୍କ କରେ, ତାରପର ତାକେ ପିଷେ ଜଲେର
ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯେ ଫେଲ । ତାରପର ଏକଟା ଦୁଧଛଁକନିର ମତ

ପ୍ରାଚୀ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ତାରେ ଛାକନିତେ ଛାକଲେଇ ଖୋସାଗୁଲୋ ବେରିଯେ ଆସିବେ । ଏଥିନ ହଲୁଦ ଧନେ ଜିରେମରିଚ ଲକ୍ଷା, ଯା ଦେବାର ଦିଯେ ସାଁତଳେ ନାଓ—ଉତ୍ତମ ଶୁଦ୍ଧାତ୍ମ ଶୁପାଚ୍ୟ ଡାଲ ହଲ । ଯଦି ଏକଟା ପାଠାର ମୁଡ଼ି ବା ମାଛେର ମୁଡ଼ି ତାର ସଙ୍ଗେ ଥାକେ, ତ ଉପାଦେୟ ହୟ ।

ଏ ଯେ ଏତ ପ୍ରାବେର ରୋଗେର ଧୂମ ଦେଶେ, ଓର ଅଧିକାଂଶଇ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ, ଦୁଚାର ଜନେର ମାଥା ସାମିଯେ, ବାକି ସବ ବଦ୍ଧଜମ । ପେଟେ ପୁରଲେଇ କି ଥାଓୟା ହଲୋ ? ଯେଟୁକୁ ହଜମ ହବେ, ସେଇଟୁକୁ ଥାଓୟା । ଭୁଣ୍ଡି ନାବା ବଦ୍ଧ ହଜମେର ପ୍ରଥମ ଚିନ୍ତା । ଶୁକିଯେ ଯାଓୟା ବା ମୋଟା ହଓୟା ଦୁଟୋଇ ବଦ୍ଧ-ହଜମ । ପାଯେର ମାଂସ ଲୋହାର ମତ ଶକ୍ତ ହଓୟା ଚାଇ । ପ୍ରାବେର ଚିନି ବା ଆଲବୁମେନ (Albumen) ଦେଖା ଦିଯେଛେ ବସେଇ ‘ହା’ କରେ ବସୋ ନା । ଓସବ ଆମାଦେର ଦେଶେର କିଛୁଇ ନଥ । ଓ ଗ୍ରାହର ମଧ୍ୟେଇ ଏମୋ ନା । ଥାଓୟାର ଦିକେ ଖୁବ ନଜର ଦାଓ, ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ନା ହତେ ପାଯ । ଫାଁକା ହାଓୟାଯ ଯତକ୍ଷଣ ସନ୍ତୁବ ଥାକୁବେ । ଖୁବ ହାଟ ଆର ପରିଶ୍ରମ କର । ଯେମନ କରେ ପାର ଛୁଟି ନାଓ, ଆର ବଦରିକାଞ୍ଚମ ତୌର୍ଯ୍ୟାତ୍ମା କର । ହରିଦ୍ଵାର ଥିକେ ପାଯେ ହେଟେ ୧୦୦ କ୍ରୋଷ ଟେଲେ ପାହାଡ଼ ଚଢାଇ କରେ ବଦରିକାଞ୍ଚମ ଯାଓୟା-ଆସା ଏକବାର ହଲେଇ ଓ ପ୍ରାବେର ବ୍ୟାରାମ-ଫ୍ୟାରାମ ଭୂତ ଭାଗବେ । ଡାକ୍ତାର ଫାକ୍ତାର କାହେ ଆସତେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଦିଓ ନା, ଓରା ଅଧିକାଂଶ ‘ଭାଲ କର୍ତ୍ତେ ପାରିବ ନା, ମନ୍ଦ କରିବ, କି ଦିବି ତା ବଳ୍’ ପାରତ-ପକ୍ଷେ ଓସୁଧ ଥେଯୋ ନା । ରୋଗେ ଯଦି ଏକ ଆନା ମରେ, ଓସୁଧ ମରେ ପନେର ଆନା । ପାର ଯଦି ପ୍ରତି ବଂସର ପୁଜାର ବଙ୍କେର ସମୟ ହେବେ ଦେଶେ ଯାଏ । ଧନ ହେଯା, ଆର କୁଡ଼େର ବାଦଶା ହେଯା—ଦେଶେ ଏକ କଥା ହେଯେ ଦୀଢ଼ିଯେଛେ । ଯାକେ ଧରେ ହାଟାତେ ହୟ, ଖାଓୟାତେ ହୟ, ସେଟୀ ତ ଜୀବନ୍ତ ରୋଗୀ, ସେଟୀ ତ ହତଭାଗୀ । ଯେଟୀ ଲୁଚିର ଫୁଲକୋ ଛିନ୍ଦେ ଥାଚେ, ସେଟୀ ତ ମରେ ଆଛେ । ଯେ ଏକ-ଦମେ ଦଶକ୍ରୋଷ ହାଟାତେ ପାରେ ନା, ସେଟୀ ମାନୁଷ, ନା କେଂଚେ ? ସେଥେ ରୋଗ ଅକାଲମୃତ୍ତା ଡେକେ ଆନ୍ତଳେ କେ କି କରିବେ ?

ଆବାର ଏ ଯେ ପାଉରଟି ଉନିଓ ହଜେନ ବିଷ, ଓଂକେ ଛୁଟ୍ଟେଯୋ ନା ଏକଦମ । ଖାନ୍ଦୀର ମିଶଲେଇ ମଯନା ଏକ ଥେକେ ଆର ହେଯେ ଦୀଢ଼ାନ । କୋନେ ଖାନ୍ଦୀରନାର-ଜିନିଷ ଥାବେ ନା, ଏ ବିଷଯେ ଆମାଦେର ଶାନ୍ତ୍ରେ ଯେ ସର୍ବପ୍ରକାର ଖାନ୍ଦୀର-ଦାର-ଜିନିଷେର ନିଷେଧ ଆଛେ, ଏ ବଡ଼ ସତ୍ୟ । ଶାନ୍ତ୍ରେ ଯେ କୋନେ ଜିନିଷ ମିଷ୍ଟି ଥେକେ ଟକେଛେ, ତାର ନାମ ଶୁଣୁ ; ତା ଥେତେ ନିଷେଧ,—କେବଳ ଦଇ ଛାଡ଼ା । ଦଇ ଅତି ଉପାଦେୟ—ଉତ୍ତମ ଜିନିଷ । ଯଦି ଏକାନ୍ତ ପାଉରଟି ଥେତେ ହୟ, ତ ତାକେ ପୁନର୍ବାର ଖୁବ ଆଶ୍ରମ ଦେଇବା ଥିଲା । ଅଶୁଦ୍ଧ ଜଳ ଆର ଅଶୁଦ୍ଧ ଭୋଜନ ରୋଗେର କାରଣ ।

প্রাচ্য ও পাঞ্চাত্য

আমেরিকায় এখন জলশুক্রির বড়ট ধূম। এখন ঐ যে ফিল্টার, ওর দিন গেছে চুকে। অর্থাৎ ফিল্টার জলকে ছেঁকে দেয় মাত্র, কিন্তু রোগের বীজ যে সকল কৌটাগু তাতে থাকে, ওলাউঠা প্লেগের বীজ, তা যেমন তেমনি থাকে; অধিকন্তু ফিল্টারটি স্বয়ং ঐ সকল বীজের জন্মভূমি হয়ে দাঢ়ান। কলকতায় যখন প্রথম ফিল্টার করা জল হল, তখন পাঁচ বৎসর নাকি ওলাউঠা হয় নাই; তারপর যে-কে সেই, অর্থাৎ সে ফিল্টার মশাটি এখন স্বয়ং ওলাউঠা বীজের আবাস হয়ে দাঢ়াচ্ছেন। ফিল্টারের মধ্যে দিশি তেকাঠার ওপর ঐ যে তিনি কলসীর ফিল্টার উনিষ্ট উন্নত, তবে তু তিনি দিন অন্তর বালি বা বয়লা বদলে দিতে হবে বা পুড়িয়ে দিতে হবে। আর ঐ যে একটু ফট্কিরি দেওয়া গঙ্গাতৈরস্থ গ্রামের অভ্যাস, তিটি সকলের চেয়ে ভাল। ফট্কিরির গুঁড়ো যথাসম্ভব মাটি ময়লা ও রোগের বীজ সঙ্গে নিয়ে আস্তে আস্তে তলিয়ে যান। গঙ্গাজল জালায় পুরে একটু ফট্কিরির গুঁড়ো দিয়ে থিতিয়ে যে আমরা ব্যবহার করি, ও তোমার বিলিতি ফিল্টার-মিল্টারের চোদ্দ-পুরুষের মাথায় ঝাঁটা মারে, কলের জলের হৃশো বাপস্ত করে। তবে জল ফুটিয়ে নিতে পারলে নির্ভয় বটে। ফট্কিরি-থিতোন জল

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

ফুটিয়ে ঠাণ্ডা করে বাবহার কর, ফিল্টার-মিল্টার খানায় ফেলে দাও। এখন আমেরিকায় বড় বড় যন্ত্রযোগে জলকে একদম বাঞ্চি করে দেয়, আবার সেই বাঞ্চিকে জল করে, তারপর আর একটা যন্ত্র দ্বারা বিশুদ্ধ বায়ু তার মধ্যে পুরে দেয়, সে বায়ুটা বাঞ্চি হবার সময় বেরিয়ে যায়। সে জল অতি বিশুদ্ধ ; ঘরে ঘরে এখন দেখছি তাই। যার দুপয়সা আছে আমাদের দেশে, সে ছেলেপিলে গুলোকে নিত্য কচুরী মণি মেঠাই খাওয়াবে !! ভাত-রুটি খাওয়া অপমান !! এতে ছেলেপিলে-গুলো নড়ে-ভোলা পেটমোটা আসল জানোয়ার হবে না ত কি ? এত বড় ষণ্ঠি জাত ইংরেজ, এরা ভাজাভুজি মেঠাই মোণ্ডার নামে ভয় খায়, যাদের বরফান্ত দেশে বাস, দিনরাত কসরত ! আর আমাদের অগ্নিকুণ্ডে বাস, এক ঘর থেকে আর ঘরে নড়ে বসতে চাইনি, আর আহার লুচি-কচুরী মেঠাট—ঘয়েভাজা, তেলেভাজা !! সেকেলে পাঁড়াগেঁয়ে জমিদার এক কথায় দশ ক্রোশ হেঁটে দিত, দুরুড়ি কই মাছ কাটা-শুল্ক চিবিয়ে ছাড়ত, ১০০ বৎসর বাঁচত। তাদের ছেলে-পিলেগুলো কলকেতায় আসে, চশমা চোখে দেয়, লুচি-কচুরী খায়, দিনরাত গাড়ী চড়ে, আর প্রস্তাবের ব্যামো হয়ে মরে ; ‘কলকেতা’ই হওয়ার এই ফল !!

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଆର ସର୍ବନାଶ କରେଛେ ଏହି ପୋଡ଼ା ଡାକ୍ତାର ବଦିଶୁଲୋ ।
ଓରା ସର୍ବଜାନ୍ତ୍ରା, ଓସୁଧେର ଜୋରେ ଓରା ସବ କର୍ତ୍ତେ ପାରେ ।
এକଟୁ ପେଟ ଗରମ ହେଁଥେ, ତ ଅମନି ଏକଟୁ ଓସୁଧ ଦାଉ ;
ପୋଡ଼ା ବଦିଶ ବଲେନା ଯେ, ଦୂର କର ଓସୁଧ, ଯା, ହତ୍ରେଶ
ହେଁଟେ ଆସଗେ ଯା । ନାନାନ୍ ମେଶ ଦେଖ୍ଛି, ନାନାନ୍ ରକମେର
ଖାଓୟାଓ ଦେଖ୍ଛି । ତବେ ଆମାଦେର ଭାତ ଡାଳ ଝୋଲ
ଚଚଢ଼ି, ଶୁଙ୍କୋ ମୋଚାର-ଘଣ୍ଟୋର ଜଣ୍ଠ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ନେଓୟାଓ
ବଡ଼ ବେଶୀ କଥା ମନେ ହୟ ନା । ଦୀତ ଥାକୁତେ ତୋମରା
ଯେ ଦୀତେର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୁଝିଛେ । ଏହି ଆପଣ୍ଶୋସ । ଥାବାର
ନକଳ କି ଇଂରେଜର କର୍ତ୍ତେ ହବେ—ସେ ଟାକା କୋଥାଯ ?
ଏଥିନ ଆମାଦେର ଦେଶେର ଉପଯୋଗୀ ଯଥାର୍ଥ ବାଙ୍ଗଲୀ ଖାଓୟା,
ଉପାଦେୟ ପୁଷ୍ଟିକର ଓ ସନ୍ତା ଖାଓୟା ପୂର୍ବ-ବାଙ୍ଗଲାୟ, ଓଦେର
ନକଳ କର, ଯତ ପାର । ଯତ ପଞ୍ଚମେର ଦିକେ ଝୁକୁବେ,
ତତଇ ଖାରାପ ; ଶେଷ କଳାଇୟେର ଡାଳ ଆର ମାଛର ଟକ୍
ମାତ୍ର—ଆଧା-ସଂଓତାଲୀ ବୌରଭୂମ ବାଁକ୍ରଡାୟ ଦୀଡାବେ !!
ତୋମରା କଳକେତାର ଲୋକ, ଏହି ଯେ ଏକ ସର୍ବନେଶେ ମୟଦାର
ତାଲେ ହାତେ ମାଟି ଦେଓୟା ମୟରାର ଦୋକାନରୂପ ସର୍ବନେଶେ
ଫାନ୍ ଖୁଲେ ବସେଛ, ଓର ମୋହିନୀତେ ବୌରଭୂମ, ବାଁକ୍ରଡା,
ଧାମାପ୍ରମାଣ ମୁଡି ଦାମୋଦରେ ଫେଲେ ଦିଯେଛେ, କଳାୟେର
ଡାଳ ଗେଛେନ ଖାନାୟ, ଆର ପୋନ୍ତବାଟା ଦେୟାଲେ ଲେପେ
ଦିଯେଛେ, ଟାକା ବିକ୍ରମପୁରାଓ ଟୁଇମାଛ, କଞ୍ଚପାଦି ଜଲେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ହେଡେ ଦିଯେ, ‘ସଇଭ’ ହଚ୍ଛ !! ନିଜେରା ତ ଉଚ୍ଛଳ
ଗେଛ, ଆବାର ଦେଶଶୁଦ୍ଧକେ ଦିଚ୍ଛ, ଏଇ ତୋମରା ବଡ଼
ସଭ୍ୟ, ସହରେ ଲୋକ ! ତୋମାଦେର ମୁଖେ ଛାଇ ! ଶ୍ରାନ୍ତ
ଏମନି ଆହାୟକ ଯେ, ତ୍ରୀ କଳକେତାର ଆବର୍ଜନାଶୁଲୋ
ଖେଯେ ଉଦ୍ଦରାମୟ ହୟେ ମରମର ହବେ ତବୁ ବଲବେ ନା, ଯେ
ଏଶୁଲୋ ହଜମ ହଚ୍ଛ ନା, ବଲବେ—ନୋନା ଲେଗେଛେ !!
କୋନ୍ତା ରକମ କାରେ ସହରେ ହବେ !!

ଥାଓୟା-ଦାଓୟା ସମ୍ବନ୍ଧେ ତ ଏଇ ମୋଟ କଥା ଶୁଣିଲେ ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେର ଏଥିନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟରୀ କି ଥାଯ ଏବଂ ତାଦେର
ଆହାର ଆହାରେର କ୍ରମଶଃ କେମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୟେଛେ,
ତାଓ କିଛୁ ବଲି ।

ଗରୀବ ଅବସ୍ଥାଯ ସକଳ ଦେଶେ ଥାଓୟାଇ ଧାର୍ଯ୍ୟବିଶେଷ ;
ଏବଂ ଶାକ ତରକାରି, ମାସ ମାଂସ ବିଲାସେର ମଧ୍ୟେ ଏବଂ
ଚାଟିନିର ମତ ବ୍ୟବହତ ହୟ । ଯେ ଦେଶେ ଯେ ଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରଧାନ
ଫସଳ, ଗରୀବଦେର ପ୍ରଧାନ ଥାଓୟା ତାଇ ; ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷ
ଆନୁସଂଧିକ । ଯେମନ ବାଙ୍ଗାଳା ଓ ଉଡିଶ୍ୟା ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ
ଉପକୂଳେ ଓ ମାଲାବାର ଉପକୂଳେ ଭାତ ପ୍ରଧାନ ଥାଟ ;
ତାର ସଙ୍ଗେ ଡାଲ, ତରକାରୀ, କଥନ କଥନ ମାଛ ମାଂସ
ଚାଟନିବି ।

ଭାରତବର୍ଷେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସର୍ବଦେଶେ ଅବସ୍ଥାପନ୍ନ ଲୋକେର
ଜୟ ଗମେର କୁଟି ଓ ଭାତ ; ସାଧାରଣ ଲୋକେର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ନାନା ପ୍ରକାର ବଜ୍ରା, ମଡୁଯା, ଜନାର, ଝିଙ୍ଗୋରା ପ୍ରଭୃତି ଧାନ୍ୟର ରୁଟି ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ।

ଶାକ ତରକାରି ଡାଳ ମାଛ ମାଂସ ସମ୍ମନି ସମଗ୍ର ଭାରତବରେ ଏହି ରୁଟି ବା ଭାତକେ ସୁଷ୍ଠାତ୍ କରିବାର ଜନ୍ମ ବ୍ୟବହାର—ତାହି ଓଦେର ନାମ ବ୍ୟଞ୍ଜନ । ଏମନ କି ପାଞ୍ଚାବ ରାଜପୁତାନା ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟଦେଶେ ଅବସ୍ଥାପତ୍ର ଆମିଷାଶୀ ଲୋକେରାଓ ଏମନ କି ରାଜାରାଓ ଯଦି ନିତ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାର ମାଂସ ଭୋଜନ କରେନ, ତଥାପି ରୁଟି ବା ଭାତଇ ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ । ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଧୁନିକ ମାଂସ ନିତ୍ୟ ଖାଯ, ସେ ଏକ ସେଇ ରୁଟି ତାର ସଙ୍ଗେ ନିଶ୍ଚିତ ଖାଯ ।

ପାଞ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ ଏଥିନ ଯେ ସକଳ ଗରୀବ ଦେଶ ଭାବେ ଏବଂ ଧନୀ ଦେଶେର ଗରୀବଦେର ମଧ୍ୟେ ଏହି ପ୍ରକାର ରୁଟି ଏବଂ ଆଲୁଇ ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ; ମାଂସେର ଚାଟିନି ମାତ୍ର—ତା-ଓ କାଲେ ଭାବେ । ସ୍ପେନ, ପୋର୍ତ୍ତୁଗାଲ, ଇତାଲି ପ୍ରଭୃତି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉତ୍ତରଦେଶେ ସଥେଷ୍ଟ ଜ୍ରାଙ୍କା ଜମ୍ବାଯ ଏବଂ ଜ୍ରାଙ୍କା-ଓୟାଇନ୍ ଅତି ସନ୍ତ୍ରୀ । ସେ ସକଳ ଓୟାଇନେ ମାଦକତୀ ନାଟି (ଅର୍ଥାତ୍ ପିପେ-ଖାନେକ ନା ଖେଳେ ତ ଆର ନେଶା ହବେ ନା ଏବଂ ତା କେଉଁ ଖେଳେଓ ପାରେ ନା) ଏବଂ ସଥେଷ୍ଟ ପୁଣ୍ଡିକର ଖାଦ୍ୟ । ସେ ଦେଶେର ଦରିଦ୍ର ଲୋକେ ଏଜନ୍ ମାଛ-ମାଂସେର ଜାଯଗାଯ ଏହି ଜ୍ରାଙ୍କା-ରମ ଦ୍ୱାରା ପୁଣ୍ଡି ସଂଗ୍ରହ କରେ । କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳ, ଯେମନ ରଣ୍ଧିଯା, ଶୁଇଡେନ, ନର୍ମଦୀଯେ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶେ ଦରିଦ୍ର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଲୋକେର ଆହାର ପ୍ରଧାନତଃ ରାଇ-ନାମକ ଧାନ୍ୟେର ଝଣ୍ଡି ଓ ଏକ ଆଧୁନିକରା ଶୁଣ୍ଟକି ମାଛ ଓ ଆଲୁ ।

ଇଉରୋପେର ଅବସ୍ଥାପରି ଲୋକେର ଏବଂ ଆମେରିକାର ଆବାଲସ୍ଵର୍ଗବନିତାର ଖାଓୟା ଆର ଏକ ରକମ, ଅର୍ଥାଏ ଝଣ୍ଡି, ଭାତ ପ୍ରଭୃତି ଚାଟିନି ଏବଂ ମାଛ ମାଂସଟି ହଞ୍ଚେ ଖାଓୟା । ଆମେରିକାଯ ଝଣ୍ଡି ଖାଓୟା ନାହିଁ ବଲ୍ଲେହି ହୟ । ମାଛ ମାଛଟି ଏଲୋ, ମାଂସ ମାଂସଟି ଏଲୋ, ତାକେ ଅମନି ଖେତେ ହବେ, ଭାତ-ଝଣ୍ଡିର ସଂଯୋଗେ ନୟ । ଏବଂ ଏଜନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାରେଇ ଥାଳୀ ବଦ୍ଲାନ ହୟ । ସବ୍ଦି ଦଶଟା ଖାବାର ଜିନିଷ ଥାକେ ତ ଦଶବାର ଥାଳୀ ବଦ୍ଲାତେ ହୟ । ଯେମନ ମନେ କର, ଆମାଦେର ଦେଶେ ପ୍ରଥମେ ଶୁଦ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ଏଲୋ, ତାରପର ଥାଳୀ ବଦ୍ଲେ ଶୁଦ୍ଧ ଡାଳ ଏଲୋ, ଆବାର ଥାଳୀ ବଦ୍ଲେ ଶୁଦ୍ଧ ଝୋଲ ଏଲୋ, ଆବାର ଥାଳୀ ବଦ୍ଲେ ଛଟି ଭାତ, ନୟ ତ ଛଥାନ ଲୁଚି ଇତ୍ୟାଦି । ଏର ଲାଭେର ମଧ୍ୟେ ଏହି ଯେ, ନାନା ଜିନିଷ ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଖାଓୟା ହୟ, ପେଟ ବୋକାଇ କରା ହୟ ନା । ଫରାସୀ-ଚାଲ ସକାଳବେଳା ‘କାଫି’ ଏବଂ ଏକ ଆଧୁ ଟୁକରୋ ଝଣ୍ଡି-ମାଖମ; ଦୁଃ୍ଖ ବେଳା ମାଛ ମାଂସ ଟିତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟବିନ୍ଦି; ରାତ୍ରେ ଲସ୍ବା ଖାଓୟା । ଇତାଲି, ସ୍ପେନ ପ୍ରଭୃତି ଜାତିଦେର ଏକ ରକମ; ଜର୍ମାଣରୀ କ୍ରମାଗତ ଖାଚେ,—ପାଁଚ ବାର, ଛ ବାର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାରେଇ ଅଳ୍ପ-ବିନ୍ଦର ମାଂସ । ଇଂରାଜରୀ ତିନବାର; ସକାଳେ ଅଳ୍ପ, କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ କାଫି-ଯୋଗ, ଚା-ଯୋଗ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଆଛେ । ଆମେରିକଦେର ତିନବାର—ଉତ୍ତମ ଭୋଜନ, ମାଂସ
ପ୍ରଚୁର । ତବେ ଏ ସକଳ ଦେଶେଇ ‘ଡିନାର’ଟା ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ
—ଧନୀ ହଲେ, ତାର ଫରାସୀ ର୍ଣ୍ଣଧୂନୀ ଏବଂ ଫରାସୀ ଚାଲ ।
ପ୍ରଥମେ ଏକଟୁ-ଆଧୁଟୁ ନୋନା ମାଛ ବା ମାଛେର ଡିମ, ବା
କୋନଓ ଚାଟନି ବା ସବ୍‌ଜି । ଏଟା ହଜେ କ୍ଷୁଧାବୃଦ୍ଧି, ତାର-
ପର ଶୂପ; ତାରପର ଆଙ୍ଗକାଳ ଫ୍ୟାସାନ-ଏକଟା ଫଳ;
ତାରପର ମାଛ, ତାରପର ମାଂସେର ଏକଟା ତରକାରୀ; ତାର-
ପର ଥାନ-ମାଂସ ଶୂଲ୍ୟ, ସଙ୍ଗେ କୀଟା ସବ୍‌ଜି; ତାରପର
ଆରଣ୍ୟ-ମାଂସ ମୃଗପକ୍ଷ୍ୟାଦି; ତାରପର ମିଷ୍ଟାନ, ଶେଷ
କୁଣ୍ଠୀ,—‘ମଧୁରେଣ ସମାପଯେ’ । ଧନୀ ହଲେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତୋକ
ବାର ଥାଲ ବଦ୍ଲାବାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଦ ବଦ୍ଲାଛେ,—ସେଇ,
କ୍ଲାରେଟ୍, ଶ୍ରାମପ୍ରୀ ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ ମଧ୍ୟେ ମଧ୍ୟେ ମଦେର କୁଣ୍ଠୀ
ଏକଟୁ-ଆଧୁଟୁ । ଥାଲ ବଦ୍ଲାବାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୀଟା-ଚାମଚ
ସବ ବଦ୍ଲାଛେ । ଆହାରାଙ୍ଗେ ‘କାଫି’—ବିନା ଛଞ୍ଚ, ଆସବ-
ମଧ୍ୟ ଖୁଦେ ଖୁଦେ ପ୍ଲାସେ ଏବଂ ଧୂମପାନ । ଖାଓୟାର ରକମାରିର
ସଙ୍ଗେ ମଦେର ରକମାରି ଦେଖାତେ ପାରିଲେ, ତବେ ‘ବଡ଼ମାନ୍ୟ
ଚାଲ’ ବଲ୍ବେ । ଏକଟା ଖାଓୟାଯ ଆମାଦେର ଦେଶେର ଏକଟା
ମଧ୍ୟବିଂଲୋକ ମର୍ବଦସ୍ତାନ୍ତ ହତେ ପାରେ, ଏମନ ଖାଓୟାର ଧୂମ
ଏରା କରେ ।

ଆର୍ଯ୍ୟରା ଏକଟା ପୀଠେ ବସନ୍ତ, ଏକଟା ପୀଠେ ଠେସାନ
ଦିତ ଏବଂ ଜଳଚୌକୀର ଉପର ଥାଲା ରେଖେ, ଏକ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଧାଳାତେଇ ସକଳ ଖାଓୟା ଖେତ । ଐ ଚାଲ ଏଥନେ ପାଞ୍ଜାବ ରାଜପୁତାନା ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଗୁର୍ଜର ଦେଶେ ବିଦ୍ୟମାନ । ବାଙ୍ଗାଲୀ ଉଡ଼େ ଡେଲିଙ୍ଗ ମାଲାବାରି ଅଭୂତି ମାଟିତେଇ “ସାପ୍ତାନ” । ମହୀଶୁରର ମହାରାଜ୍ବୁ ମାଟିତେ ଆଙ୍ଗଟ ପାତେ ଭାତ ଡାଳ ଖାନ । ମୁସଲମାନେରା ଚାଦର ପେତେ ଖାଯ । ବର୍ଣ୍ଣ ଜାପାନୀ ଅଭୂତି ଉପୁ ହୟେ ବସେ ମାଟିତେ ଥାଳା ରେଖେ ଖାଯ । ଚୀନେରା ଟେବିଲେ ଖାଯ ; ଚେଯାରେ ବସେ, କାଟି ଓ ଚାମଚ ଯୋଗେ ଖାଯ । ରୋମାନ ଓ ଗ୍ରୀକରା କୋଚେ ଶୁଯେ ଟେବିଲେର ଓପର ଥେକେ ହାତ ଦିଯେ ଖେତ । ଇଉରୋପୀରା ଟେବିଲେର ଓପର ହତେ, କେଦାରାୟ ବସେ, ହାତ ଦିଯେ ପୂର୍ବେ ଖେତ ; ଏଥନ ନାନା ପ୍ରକାର କାଟା-ଚାମଚ ।

ଚୀନେର ଖାଓୟାଟା କସରଂ ବଟେ—ଯେମନ ଆମାଦେର ପାନଓୟାଲୀରା ଦୁଖାନା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲାଦା ଲୋହାର ପାତକେ ହାତେର କାଯଦାଯ କୁଣ୍ଡିର କାଜ କରାଯ, ଚୀନେରା ତେମନି ଛୁଟୋ କାଟିକେ ଡାନ-ହାତେର ଛୁଟୋ ଆଙ୍ଗୁଳ ଆର ମୁଟୋର କାଯଦାଯ ଚିମ୍ଟେର ମତ କରେ ଶାକାଦି ମୁଖେ ତୋଲେ । ଆବାର ଛୁଟୋକେ ଏକତ୍ର କରେ, ଏକ ବାଟି ଭାତ ମୁଖେର କାହେ ଏନେ, ଐ କାଟିଦ୍ୟନିର୍ମିତ ଖୋଣ୍ଟାଯୋଗେ ଠେଲେ-ଠେଲେ ମୁଖେ ପୋରେ ।

ସକଳ ଜ୍ଞାତିରଇ ଆଦିମ ପୁରୁଷ ନାକି ପ୍ରଥମ ଅବନ୍ଧାଯ ଯା ପେତ ତାଇ ଖେତ । ଏକଟା ଜାନୋଯାର ମାର୍ଗେ, ସେଟାକେ

প্রাচ্য ও পাঞ্চাত্য

এক মাস ধরে খেত ; পচে উঠলেও তাকে ছাড়ত না । ক্রমে সভা হয়ে উঠলো, চাষ-বাস শিখলে ; আরণ্য পশুকুলের মত একদিন বেদম খাওয়া, আর দু পাঁচ-দিন অনশন, ক্রমে ঘুচলো ; আহার নিত্য জুটিতে লাগল ; কিন্তু পচা জিনিষ খাবার চাল একটা দাঢ়িয়ে গেল । পচা দুর্গন্ধ একটা যা হয় কিছু, আবশ্যক ভোজ্য হতে নৈমিত্তিক আদরের চাটনি হয়ে দাঢ়াল ।

এস্থাইমা জাতি বরফের মধ্যে বাস করে । শস্ত সে দেশে একদম জন্মায় না ; নিত্য ভোজন—মাছ মাংস ; ১০।১২ দিনে অরুচি বোধ হলে, একটুকুরা পচা মাংস খায়—অরুচি সারে ।

ইউরোপীয়া এখনও, বগু পশু-পক্ষীর মাংস না পচলে খায় না । তাজা পেলেও তাকে টাঙ্গিয়ে রাখে—যতক্ষণ না পচে দুর্গন্ধী হয় । কলকেতায় পচা হরিণের মাংস পড়তে পায় না ; রসা ভেটকির উপাদেয়তা প্রসিদ্ধ । ইংরেজদের পনৌর যত পচবে, যত পোকা কিলবিল করবে, ততই উপাদেয় । পলায়মান পনৌর-কীটকেও তাড়া করে ধরে মুখে পুরবে—তা নাকি বড়ই সুস্বাদ !! নিরামিষাশী হয়েও প্যাজ-লম্বনের জন্য ছোক ছোক করবে, দক্ষিণ বামুনের প্যাজ-লম্বন নষ্টলে খাওয়াই হবে না । শাস্ত্রকারেরা সে পথও বন্ধ করে

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚତା

ଦିଲେନ । ପ୍ରାଜ ଲମ୍ବନ, ଗୋଯୋ ଶୋର, ଗୋଯୋ ମୂରଗି
ଖାଓୟା ଏକ ଜାତେର ପାପ, ସାଜା—ଜାତିନାଶ । ସାରା
ଶୁଳ୍କେ ଏ କଥା, ତାରା ଭୟେ ପ୍ରାଜ ଲମ୍ବନ ଛାଡ଼ିଲ, କିନ୍ତୁ
ତାର ଚେଯେ ବିସମହର୍ଗନ୍ଧ ହିଙ୍ଗ ଖେତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲେ ।
ପାହାଡ଼ୀ ଗୋଡ଼ା ହିଂହ ଲମ୍ବନେ-ଆସ ପ୍ରାଜ-ଲମ୍ବନେର ଜାଗଗାୟ
ଧରିଲେ । ଓ ଦୁଟୋର ନିଷେଧ ତ ଆର ପୁଣିତେ ନେଇ !!

ସକଳ ଧର୍ମେହି ଖାଓୟା-ଦାଓୟାର ଏକଟା ବିଧି-ନିଷେଧ
ଆହେ ; ନାଇ କେବଳ କ୍ରିଶ୍ଚାନି ଧର୍ମେ ।
ବିଧି ନିଷେଧେର
ତାତ୍ପର୍ୟ ଜୈନ, ବୌଦ୍ଧ ମାତ୍ର ମାଂସ ଖାବେଇ ନା । ଜୈନ
ଆବାର ଯା ମାଟିର ନୀଚେ ଜମ୍ବାୟ, ଆଲୁ ମୂଳୋ
ପ୍ରଭୃତି, ତା ଓ ଖାବେ ନା । ଖୁଣ୍ଡତେ ଗେଲେ ପୋକା ମରିବେ,
ରାତ୍ରେ ଖାବେ ନା—ଅନ୍ଧକାରେ ପାହେ ପୋକା ଥାଯା ।

ସ୍ଵାହଦୀରା ଯେ ମାଛେ ଆଶ ନେଇ ତା ଖାବେ ନା, ଶୋର
ଖାବେ ନା, ଯେ ଜାନୋଯାର ଦ୍ଵିଶଫ ନୟ ଏବଂ ଜାବର କାଟେ
ନା, ତାକେଓ ଖାବେ ନା । ଆବାର ବିସମ କଥା, ଦୁଃ ବା
ଦୁଃଖୋଂପନ୍ନ କୋନଓ ଜିନିଷ ଯଦି ହେଁସେଲେ ଢାକେ, ସଥନ
ମାଛ-ମାଂସ ରାନ୍ଧା ହଞ୍ଚେ, ତ ମେ ସବ ରାନ୍ଧା ଫେଲ ଦିତେ
ହବେ । ଏ ବିସଯ ଗୋଡ଼ା ସ୍ଵାହଦୀ ଅନ୍ତ କୋନଓ ଜ୍ଞାତିର
ରାନ୍ଧା ଥାଯା ନା ! ଆବାର ହିଂହର ମତ ସ୍ଵାହଦୀରା ବୃଥା-ମାଂସ
ଥାଯା ନା । ଯେମନ ବାଙ୍ଗଲା ଦେଶ ଓ ପଞ୍ଜାବେ ମାଂସେର ନାମ
'ମହାପ୍ରସାଦ' । ସ୍ଵାହଦୀରା ସେଇ ପ୍ରକାର ମହାପ୍ରସାଦ ଅର୍ଥାତ

প্রাচ্য ও পাঞ্চাংত্য

যথানিয়মে বলিদান না হলে মাংস খায় না। কাজেই হিঁচুর মত যাহুদীদেরও যে-সে দোকান হতে মাংস কেনবার অধিকার নেই। মুসলমানেরা যাহুদীদের অনেক নিয়ম মানে, তবে অত বাড়াবাড়ি করে না ; তখ, মাছ, মাংস, একসঙ্গে খায় না এইমাত্র, ছেঁয়া-ছুয়ি হলেই যে সর্বনাশ, অত মানে না। যাহুদীদের আর হিঁচুদের অনেক সৌসান্ধ্য—খাওয়া সম্বন্ধে ; তবে যাহুদীরা বুনো শোরও খায় না, হিঁচুরা খায়। পাঞ্চাংবে মুসলমান-হিঁচুর বিষম সংঘাত থাকায়, বুনো শোর আবার হিঁচুদের একটা অত্যাবশ্যক খাওয়া হয়ে দাঢ়িয়েছে। রাজপুতদের মধ্যে বুনো শোর শিকার করে খাওয়া, একটা ধর্মবিশেষ। দক্ষিণদেশে আঙ্গণ ছাড়া অন্ত্যান্ত জাতের মধ্যে গেঁও শোরও যথেষ্ট চলে। হিঁচুরা বুনো মুরগি খায়, গেঁও খায় না। বাঙ্গালা দেশ থেকে নেপাল ও আ-কাশ্মীর হিমালয়—এক রকম চালে চলে। মনুক্ত খাওয়ার প্রথা এই অঞ্চলেই সমধিক বিদ্যমান আজও।

কিন্তু কুমায়ুন হতে আরম্ভ করে কাশ্মীর পর্যান্ত, বাঙ্গালী, বেহারী, প্রয়াগী ও নেপালীর চেয়েও মনুর আইন বিশেষ প্রচার। যেমন বাঙ্গালী মুরগি বা মুরগির ডিম খায় না, কিন্তু হাঁসের ডিম খায়, নেপালীও

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ତାଇ ; କିନ୍ତୁ କୁମାୟୁନ ହତେ ତାଓ ଚଲେ ନା । କାଶୀରୀରା
ବୁନୋ ହଁସେର ଡିମ ପେଲେ ଶୁଖେ ଥାଯ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ନୟ ।

ଆଲାହାବାଦେର ପର ହତେ, ହିମାଲୟ ଛାଡ଼ା, ଭାରତବର୍ଷେର
ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦେଶେ ଯେ ଛାଗଳ ଥାଯ, ସେ ମୁରଗିଓ ଥାଯ ।

ଏଇ ସକଳ ବିଧି-ନିଷେଧେର ମଧ୍ୟେ ଅଧିକାଂଶଇ ଯେ
ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟର ଜନ୍ମ, ତାର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ତବେ ସକଳ ଜାଯଗାଯ
ସମାନ ପାରେ ନା । ଶୋର ମୁରଗି ଯା-ତା ଥାଯ, ଅତି
ଅପରିକ୍ଷାର ଜାନୋଯାର—କାଜେଇ ନିଷେଧ ; ବୁନୋ ଜାନୋଯାର
କି ଥାଯ—କେ ଦେଖିତେ ଯାଯ, ବଲ । ତା ଛାଡ଼ା ରୋଗ—
ବୁନୋ ଜାନୋଯାରେ କମ ।

ଦୁଧ, ପେଟେ ଅୟାଧିକ ହଲେ ଏକେବାରେଇ ଦୁଷ୍ପାଚ୍ୟ
ଏମନ କି ଏକଦମେ ଏକ ଗ୍ଲାସ ଦୁଧ ଖେଯେ କଥନ କଥନ
ସଞ୍ଚାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେଛେ । ଦୁଧ—ଯେମନ ଶିଶୁତେ ମାତୃତ୍ସମ୍ମ ପାନ
କରେ, ତେମନି ଢୋକେ-ଢୋକେ ଖେଲେ ତବେ ଶୀଘ୍ର ହଜମ ହୟ,
ନତୁବା ଅନେକ ଦେରୀ ଲାଗେ । ଦୁଧ ଏକଟା ଗୁରୁପାକ ଜିନିଷ,
ମାଂସେର ସଙ୍ଗେ ହଜମ ଆରା ଗୁରୁପାକ—କାଜେଇ ଏ ନିଷେଧ
ଯାହନ୍ତିଦୈର ମଧ୍ୟେ । ମୂର୍ଖ' ମାତା କଚିଛେଲେକେ ଜୋର କରେ
ଢକ-ଢକ କରେ ଦୁଧ ଖାଓଯାଇ ଆର ଦୁ-ଛ ମାସେର ମଧ୍ୟେ
ମାଥାଯ ହାତ ଦିଯେ କୁଣ୍ଡାଦେ !! ଏଥନକାର ଡାକ୍ତାରେର
ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୟକ୍ତିର ଜନ୍ମେ ଏ ଏକପୋଯା ଦୁଧ ଆନ୍ତେ-ଆନ୍ତେ ଆଧ
ସନ୍ତୋଯ ଖାଓଯାଇ ବିଧି ଦେନ ; କଚି ଛେଲେଦେର ଜନ୍ମ 'ଫିଡିଂ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ବଟଳ' ଛାଡ଼ି ଉପାୟାନ୍ତର ନେଇ । ମା ବ୍ୟକ୍ତ କାଙ୍ଗେ—ଦାସୀ ଏକଟା ବିଜୁକେ କରେ ଛେଲେଟାକେ ଚେପେ ଧରେ ସ୍ବୀ-ସ୍ବୀ ଦୁଧ ଖାଓଯାଇଛେ !! ଲାଭେର ମଧ୍ୟେ ଏହି ଯେ ରୋଗା-ପଟକାଣ୍ଠଲୋ ଆର ବଡ଼, ବଡ଼ ହାତେ ନା, ତାରା ଐଖାନେଇ ଜନ୍ମେର ଶୋଧ ଦୁଧ ଖାଇଛେ ; ଆର ଯେ ଗୁଲୋ ଏ ବିଷମ ଖାଓଯାନେର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ଠେଲେ-ଠୁଲେ ଉଠିଛେ ସେ ଗୁଲୋ ପ୍ରାୟ ଶୁଙ୍ଖକାଯ ଏବଂ ବଲିଷ୍ଠ ।

ସେକଳେ ଅଁତୁଡ଼ ସର, ଦୁଧ ଖାଓଯାନ ପ୍ରଭୃତିର ହାତ ଥେକେ ଯେ ଛେଲେପିଲେଣ୍ଠଲୋ ବେଁଚେ ଉଠିତ, ସେ ଗୁଲୋ ଏକରକମ ଶୁଙ୍ଖ-ସବଳ ଆଜୀବନ ଥାକୁଥି । ମା ବଢ଼ୀର ସାକ୍ଷାଂ ବରପୁତ୍ର ନା ହଲେ କି ଆର ସେକଳେ ଏକଟା ଛେଲେ ବୀଚାତ !! ସେ ତାପମେଂକ ଦାଗାଫୋଡ଼ା ପ୍ରଭୃତିର ମଧ୍ୟ ଦିଯେ ବେଁଚେ ଓଠା, ପ୍ରମୁତ ଓ ପ୍ରମୁତ ଉଭେଯେରଇ ପକ୍ଷେ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ଛିଲ । ହରିଜୁଠେର ତୁଳସୀତଳାର ଖୋକା ଓ ମା—ହୁଇ ପ୍ରାୟ ବେଁଚେ ଯେତ, ସାକ୍ଷାଂ ଯମରାଜେର ଦୂତ ଚିକିଂସକେର ହାତ ଏଡାତ ବୋଲେ ।

ସକଳ ଦେଶେଇ କାପଡ଼େ ଚୋପଡ଼େ କିଛୁ ନା କିଛୁ ଭଜତା
ଲେଗେ ଥାକେ । ‘ବ୍ୟାତନ ନା ଜାନିଲେ ବୋଜ୍ର ଅବୋଜ୍ର ବୁଝବୋ
କ୍ୟାମନେ ?’ ଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟାତନେ ନୟ, କାପଡ଼ ନା
କାପଡ଼ ନଷ୍ଟା
ଦେଖିଲେ ବୋଜ୍ର ଅବୋଜ୍ର ବୁଝବୋ କ୍ୟାମନେ ?’
ସର୍ବଦେଶେ କିଛୁ ନା କିଛୁ ଚଲନ । ଆମା-
ଦେର ଦେଶେ ଶୁଦ୍ଧ ଗାୟେ ଭଜନୋକ ରାନ୍ତାଯ ବେଙ୍ଗତେ ପାରେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ନା, ଭାରତେର ଅଞ୍ଚଳୀ ପ୍ରଦେଶେ ଆବାର ପାଗଡ଼ୀ ନା ମାଥାରୁ ଦିଯେ କେଉଁ ରାନ୍ତାଯ ବେରୋଯ ନା । । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶେ ଫରାସିରା ବରାବାର ସକଳ ବିଷୟେ ଅଗ୍ରଣୀ,—ତାଦେର ଖାଓସା, ତାଦେର ପୋଷାକ ସକଳେ ନକଳ କରେ । । ଏଥନ୍ତି ଇଉଠୋପେର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶେ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ପୋଷାକ ବିଚ୍ଛମାନ, କିନ୍ତୁ ଭଜ ହଲେଇ, ଦୁଃଖୀ ହଲେଇ, ଅମନି ସେ ପୋଷାକ ଅନୁର୍ଧ୍ଵାନ, ଆବା ଫରାସି ପୋଷାକେର ଆବିର୍ଭାବ । କାବୁଲୀ ପାଜାମା-ପରା ଓଲଦାଜି ଚାଷା, ଘାଘରା-ପରା ଗ୍ରୀକ, ତିବତି-ପୋଷାକ-ପରା କୁଷ, ଯେମନ ‘ବୋଜ୍’ ହୟ, ଅମନି ଫରାସି କୋଟ ପ୍ଯାଣ୍ଟଲୁନେ ଆବୃତ ହୟ । ମେଯେଦେର ତ କଥାଇ ନେଇ, ତାଦେର ପଯସା ହେବେଇ କି ପାରି ରାଜଧାନୀର ପୋଷାକ ପରାତେ ହବେଇ ହବେ । ଆମେରିକା, ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଜାର୍ମଣୀ ଏଥନ ଧନୀ ଜାତ ; ଓସବ ଦେଶେ ସକଳେରଇ ଏକରକମ ପୋଷାକ—ସେଇ ଫରାସି ନକଳ । ତବେ ଆଜକାଳ ପାରି ଅପେକ୍ଷା ଲଙ୍ଘନେ ପୁରୁଷଦେର ପୋଷାକ ଭବ୍ୟତର, ତାଇ ପୁରୁଷଦେର ପୋଷାକ ‘ଲଙ୍ଘନ ମେଡ’ ଆବା ମେଯେଦେର ପାରିସିଯେନ ନକଳ । ଯାଦେର ବେଳୀ ପଯସା, ତାରା ଏଇ ହୁଇ ସ୍ଥାନ ହତେ ତୈରୀ ପୋଷାକ ବାରମାସ ବ୍ୟବହାର କରେ । ଆମେରିକା ବିଦେଶୀ ଆମଦାନୀ ପୋଷାକେର ଉପର ଭୟାନକ ମାଣ୍ଡଲ ବସାଯ, ସେ ମାଣ୍ଡଲ ଦିଯେଓ ପାରି ଲଙ୍ଘନେର ପୋଷାକ ପର୍ତ୍ତେ ହବେ । ଏ କାଜ ଏକା

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଆମେରିକା ପାରେ—ଆମେରିକା ଏଥିନ କୁବେରେର ପ୍ରଧାନ ଆଜା !

ଆଚୀନ ଆର୍ଯ୍ୟଜାତିରୀ ଧୂତି-ଚାଦର ପରତ ; କ୍ଷଣିଯ-ଦେର ଇଜାର ଓ ଲସ୍ତା ଜାମା, ଲଡ଼ାୟେର ସମୟ । ଅନ୍ୟ ସମୟ ସକଳେରଇ ଧୂତି-ଚାଦର । କିନ୍ତୁ ପାଗଡ଼ୀଟା ଛିଲ । ଅତି ଆଚୀନକାଳେ ଭାରତବର୍ଷେ ମେୟେ-ମନ୍ଦେ ପାଗଡ଼ୀ ପରତ । ଏଥିନ ଯେମନ ବାଙ୍ଗାଲା ଛାଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶେ କପନୀ ମାତ୍ର ଥାକୁଲେଇ ଶରୀର ଢାକାର କାଜ ହଲୋ, କିନ୍ତୁ ପାଗଡ଼ୀଟା ଚାଇ, ଆଚୀନକାଳେଓ ତାଇ ଛିଲ, ମେୟେ-ମନ୍ଦେ । ବୌଦ୍ଧଦେର ସମୟେର ଯେ ସକଳ ଭାଙ୍ଗ୍ୟର୍ଯ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ପାଓଯା ଯାଏ, ତାରା ମେୟେ-ମନ୍ଦେ କୌପିନ-ପରା । ବୁଦ୍ଧଦେବେର ବାପ କପନୀ ପରେ ବସେଛେନ ସିଂହାସନେ ; ତଦ୍ବଂ ମା-ଓ ବସେଛେନ—ବାଡ଼ାର ଭାଗ, ଏକ ପା ମଳ ଓ ଏକ ହାତ ବାଲା ; କିନ୍ତୁ ପାଗଡ଼ୀ ଆଛେ !! ସତ୍ରାଟ ଧର୍ମଶାଖକ ଧୂତି ପରେ, ଚାଦର ଗଲାଯ ଫେଲେ, ଆହୁଡ ପାଯେ, ଏକଟା ଡମର-ଆକାର ଆସନେ ବସେ ନାଚ୍ ଦେଖିଛେ ! ନର୍ତ୍ତକୀରା ଦିବିଯ ଉଲଙ୍ଘ ; କୋମର ଥେକେ କତକଣ୍ଠେଲା ଶାକଡ଼ାର ଫାଲି ଝୁଲିଛେ । ମୋଦ୍ଦା, ପାଗଡ଼ୀ ଆଛେ । ‘ନେବୁ-ଟେବୁ’ ସବ ଗ୍ରୀ ପାଗଡ଼ୀତେ । ତବେ ରାଜ-ସାମନ୍ତରା ଇଜାର ଓ ଲସ୍ତା ଜାମା ପରା—ଚୋନ୍ତ ଇଜାର ଓ ଚୋଗା । ସାରଥି ନଳରାଜ ଏମନ ରଥ ଚାଲାଲେନ ଯେ, ରାଜା ଝତୁପର୍ଣେର ଚାଦର କୋଥାଯ ପଡ଼େ ରଇଲ ; ରାଜା

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଝତୁପର୍ଗ ଆହୁଡ଼ ଗାୟେ ବେ କରିତେ ଚଲିଲେନ । ଧୂତି-ଚାଦର ଆର୍ଯ୍ୟଦେର ଚିରସ୍ତନ ପୋଷାକ, ଏହି ଜନ୍ମଇ କ୍ରିୟାକର୍ଷେର ବେଳାରେ ଧୂତି-ଚାଦର ପରିତେଇ ହୟ ।

ଆଚୀନ ଗୌକ ଓ ରୋମକଦେର ପୋଷାକ ଛିଲ ଧୂତି-ଚାଦର ; ଏକଥାନ ସ୍ଵହଃ କାପଡ଼ ଓ ଚାଦର—ନାମ ‘ତୋଗା’, ତାରି ଅପଭଂଶ ଏହି ‘ଚୋଗା’ । ତବେ କଥନଓ କଥନଓ ଏକଟା ପିରହାନଓ ପରା ହତ । ଯୁଦ୍ଧକାଳେ ଇଜାର-ଜାମା । ମେଘେଦେର ଏକଟା ଖୁବ ଲମ୍ବା ଚୌଡ଼ା ଚାରକୋଣା ଜାମା, ଯେମନ ଦୁର୍ଧାନା ବିହାନାର ଚାଦର ଲମ୍ବା-ଲମ୍ବି ସେଲାଇ କରା, ଚନ୍ଦ୍ରା ଦିକ୍ ଖୋଲା । ତାର ମଧ୍ୟେ ଢୁକେ କୋମରଟା ବୀଧିଲେ ଦୁର୍ବାର—ଏକବାର ବୁକେର ନୀଚେ, ଏକବାର ପେଟେର ନୀଚେ । ତାରପର ଉପରେର ଖୋଲା ଦୁପାଟ ଦୁ ହାତେର ଉପର ଦୁ ଜାୟଗାୟ ତୁଲେ ମୋଟା ଛୁଟ ଦିଯେ ଆଟିକେ ଦିଲେ—ଯେମନ ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡର ପାହାଡ଼ିରା କମ୍ବଲ ପରେ । ସେ ପୋଷାକ ଅତି ମୁଲ୍କର ଓ ସହଜ । ଓପରେ ଏକଥାନ ଚାଦର ।

କାଟା କାପଡ଼ ଏକ ଇରାଣିରା ଆଚୀନକାଳ ହତେ ପରତ । ବୋଧ ହୟ ଚୀନେଦେର କାହେ ଶେଷେ । ଚୀନେରା ହଚ୍ଛେ ସଭ୍ୟତାର ଅର୍ଥାଏ ଭୋଗବିଲାସେର ମୁଖସ୍ଵଚ୍ଛନ୍ଦତାର ଆଦୁ-ଗୁରୁ । ଅନାଦି କାଳ ହତେ ଚୀନେ ଟେବିଲେ ଖାଯ, ଚେଯାରେ ବସେ, ସନ୍ତ୍ର-ତନ୍ତ୍ର କତ ଖାଓଯାର ଜନ୍ମ, ଏବଂ କାଟା ପୋଷାକ ନାନା ରକମ, ଇଜାର ଜାମା ଟୁପିଟାପା ପରେ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ସିକନ୍ଦର-ସା ଇରାଣ ଜୟ କରେ, ଧୂତି-ଚାଦର ଫେଲେ
ଇଜାର ପରିତେ ଲାଗିଲେନ । ତାତେ ଝାର ସ୍ଵଦେଶୀ ସୈଣ୍ୟରେ
ଏମନ ଚଟେ ଗେଲ ଯେ ବିଜ୍ରୋହ ହବାର ମତ ହେଁଛିଲ ।
ମୋଦା, ସିକନ୍ଦର ନାହାଡ଼ ପୁରୁଷ—ଇଜାର-ଜାମା ଚାଲିଯେ
ଦିଲେନ ।

ଗରମଦେଶେ କାପଡ଼େର ଦରକାର ବଡ଼ ହୟ ନା । କୋପିନ-
ମାତ୍ରେଇ ଲଙ୍ଜାନିବାରଣ, ବାକି କେବଳ ଅଳକାର । ଠାଣ୍ଡା-
ଦେଶେ ଶୀତେର ଚୋଟେ ଅନ୍ଧିର, ଅମଭ୍ୟ ଅବସ୍ଥାଯ ଜାନୋଯାରେର
ଛାଲ ଟେନେ ପରେ, କ୍ରମେ କଷଳ ପରେ, କ୍ରମେ ଜାମା-
ପାଜାମା ଇତ୍ୟାଦି ନାନାନ ଖାନା ହୟ । ତାରପର ଆଛୃଦ୍ଧ-
ଗାୟେ ଗୟନା ପରିତେ ଗେଲେଇତ ଠାଣ୍ଡାଯ ମୃତ୍ୟ, କାଜେଇ
ଅଳକାର-ପ୍ରିୟତାଟା ଐ କାପଡ଼େର ଉପର ଗିଯେ ପଡ଼େ ।
ଯେମନ ଆମାଦେର ଦେଶେର ଗୟନାର ଫ୍ୟାସାନ ବଦଳାଯ, ଏଦେର
ତେମନି ସଢ଼ି-ସଢ଼ି ବଦଳାଚେହେ କାପଡ଼େର ଫ୍ୟାସାନ ।

ଠାଣ୍ଡାଦେଶମାତ୍ରେଇ ଏଜନ୍ତୁ ସର୍ବଦା ସର୍ବାଙ୍ଗ ନା ତେକେ
କାରୁର ସାମନେ ବେଳବାର ଯୋ ନେଇ । ବିଲେତେ ଠିକ ଠିକ
ପୋଷାକଟି ନା ପରେ ଘରେର ବାଇରେ ଯାବାର ଯୋ ନେଇ ।
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେର ମେଘେଦେର ପା ଦେଖାନ ବଡ଼ି ଲଙ୍ଜା
କିନ୍ତୁ ଗଲା ଓ ବୁକେର ଖାନିକଟା ଦେଖାନ ଯେତେ ପାରେ ।
ଆମାଦେର ଦେଶେ ମୁଖ ଦେଖାନ ବଡ଼ି ଲଙ୍ଜା; କିନ୍ତୁ ସେ
ଘୋମଟା ଟାନାର ଚୋଟେ ସାଡ଼ି କୋମରେ ଓଠେନ ଉଠୁନ, ତାମ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଦୋଷ ନେଇ । ରାଜପୁତନାର ଓ ହିମାଚଳେର ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଢେକେ
ତଳପେଟ ଦେଖାନ !

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେର ନର୍ତ୍ତକୀ ଓ ବେଶ୍ଯାରୀ ଲୋକ ଭୁଲାବାର
ଜଣ୍ଡ ଅନାଚ୍ଛାଦିତ । ଏଦେର ନାଚେର ମାନେ ତାଲେ ତାଲେ
ଶରୀର ଅନାବୃତ କରେ ଦେଖାନ୍ । ଆମାଦେର ଦେଶେର ଆହୁତି
ଗା ଭଜଲୋକେର ମେଘେର, ନର୍ତ୍ତକୀ ବେଶ୍ଯା ସର୍ବାଙ୍ଗ ଢାକା ।
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ ମେଘେଛେଲେ ସର୍ବଦାଇ ଗା ଢାକା, ଗା ଆହୁତି
କରିଲେ ଆକର୍ଷଣ ବେଶୀ ହୟ; ଆମାଦେର ଦେଶେ ଦିନ-ରାତ
ଆହୁତି ଗା, ପୋଷାକ ପରେ ଢେକେ ଢୁକେ ଥାକ୍ଲେଇ ଆକର୍ଷଣ
ଅଧିକ । ମାଲାବାର ଦେଶେ ମେଘେ-ମଦ୍ଦେର କୌପିନେର ଉପର
ବହିର୍ବାସମାତ୍ର, ଆର ବସ୍ତ୍ରମାତ୍ରଇ ନେଇ । ବାଙ୍ଗାଲୀରେ ଡାଟ,
ତବେ କୌପିନ ନାଇ ଏବଂ ପୁରୁଷଦେର ସାକ୍ଷାତେ ମେଘେରା ଗା-ଟା
ମୁଡ଼ି-ବୁଡ଼ି ଦିଯେ ଢାକେ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେର ପୁରୁଷେ ପୁରୁଷେ ସର୍ବାଙ୍ଗେ ଅକ୍ଲେଶ ଉଲଙ୍ଘ
ହୟ—ଆମାଦେର ମେଘେଦେର ମତ । ବାପ-ଛେଲେଯ ସର୍ବାଙ୍ଗ
ଉଲଙ୍ଘ କରେ ସ୍ଵାନାଦି କରେ, ଦୋଷ ନେଇ । କିନ୍ତୁ ମେଘେଦେର
ସାମନେ, ବା ରାନ୍ତା ଘାଟେ, ବା ନିଜେଦେର ସର ଛାଡ଼ା, ସର୍ବାଙ୍ଗ
ଢାକା ଚାଇ ।

ଏକ ଚୀନେ ଛାଡ଼ା ସର୍ବଦେଶେଇ ଏ ଲଜ୍ଜା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନେକ
ଅନ୍ତୁତ ବିଷୟ ଦେଖି—କୋନେ ବିଷୟେ ବେଜାଯ ଲଜ୍ଜା,
ଆବାର ତଦପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଲଜ୍ଜାକର ବିଷୟେ ଆଦିତେ ଲଜ୍ଜା

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

নেই। চীনে মেয়ে-মন্দে সর্বদা আপাদমস্তক ঢাকা। চীনে কনফুছের চেলা, বুদ্ধের চেলা, বড় নীতি হুরন্ত। খারাপ কথা চালচলন—তৎক্ষণাত্ম সাজা। কৃষ্ণান পাত্রী গিয়ে চীনে ভাষায় বাইবেল ছাপিয়ে ফেললে। এখন বাইবেল-পুরাণ হচ্ছেন হিংহুর পুরাণের চোদ্দ পুরুষ—সে দেবতা মাঝুরের অন্তুত কেলেঙ্কার পড়ে চীনে ত চটে অস্থির। বললে, ‘এই বই কিছুতেই এদেশে চালান হবে না, এ—ত—অতি অশ্লীল কেতাব’; তার উপর পাত্রীনী বুকখোলা সান্ধ্য পোষাক পরে, পর্দার বার হয়ে, চীনদের নিমস্ত্রণে আহ্বান করলেন। চীনে মোটাবুদ্ধি বললে—‘সর্বনাশ ! এই খারাপ বই পড়িয়ে, আর এই মার্গীদের আছড় গা দেখিয়ে, আমাদের ছোঁড়া বইয়ে দিতে এ ধর্ম এসেছে।’ এই হচ্ছে চীনের কৃষ্ণানের উপর মহাক্রোধ। নতুবা চীনে কোনও ধর্মের উপর আবাত করে না। শুন্ছি যে, পাত্রীরা এখন অশ্লীল অংশ ত্যাগ করে বাইবেল ছাপিয়েছে ; কিন্তু চীনে তাতে আরও সন্দীহান।

আবার এ পাশ্চাত্যদেশে, দেশবিশেষে লজ্জাঘেঞ্জার—তারতম্য আছে। ইংরেজ আমেরিকার লজ্জা-সরম একরকম ; ফরাসির আর একরকম ; জার্মানের আর একরকম। কৃষ্ণ আর তিব্বতী বড় কাছাকাছি ; তুরক্কের আর এক ডোল ; ইত্যাদি।

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

আমাদের দেশের চেয়ে ইয়োরোপে ও আমেরিকায়
মলমূত্রাদি ত্যাগে বড়ই লজ্জা। আমরা হচ্ছি নিরামিষ-
ভোজী—এক কাঁড়ি ঘাস-পাতা আহার।
চালচলন
আবার বেজায় গরম দেশ, এক দমে
লোটাভর জল খাওয়া চাই। পশ্চিমী চাষা সেরভর
ছাতু খেলে; তারপর পাতকোকে পাতকোই খালি
করে ফেললে, জল খাওয়ার চোটে। গরমী কালে
আমরা বাঁশ বার করে দিই, লোককে জল খাওয়াতে।
কাজেই সে সব যায় কোথা, বল? দেশ বিষ্টামৃতময়
না হয়ে যায় কোথা? গরুর গোয়াল, ঘোড়ার আস্তাবল,
আর বাঘ-সিঙ্গির পিঁজরার তুলনা কর দিকি!

কুকুর আর ছাগলের তুলনা কর দিকি? পাশ্চাত্য
দেশের আহার মাংসময়, কাজেই অল্প; আর ঠাণ্ডা
দেশ জল খাওয়া নেই বল্লেই হয়। ভদ্রলোকের
খুদে-খুদে প্লাসে একটু মদ খাওয়া। ফরাসিরা জলকে
বলে ব্যাঞ্জের রস, তা কি খাওয়া চলে? এক
আমেরিক জল খায় কিছু বেশী, কারণ ওদেশ গরমী-
কালে ভয়ঙ্কর গরম, নিউইয়র্ক কলকেতার চেয়েও
গরম। আর জার্মানরা বড় ‘বিয়র’ পান করে—কিন্তু
সে খাবার সঙ্গে নয় বড়।

ঠাণ্ডা দেশে সর্দি লাগবার সদাই সম্ভাবনা; গরম

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

দেশে খেতে বসে ঢক-ঢক জল। এরা কাজেই না
হৈচে যায় কোথা, আর আমরা টেকুর না তুলেই বা
যাই কোথা? এখন দেখ নিয়ম—এ দেশে খেতে বসে
যদি টেকুর তুলেছ ত সে বেয়াদবীর আর পার নেই।
কিন্তু রুমাল বার করে তাতে ভড়-ভড় করে
সিক্কনি বাড়, এদের তায় ঘেঁঠা হয় না। আমাদের
টেকুর না তুললে নিমন্ত্রক খুসৌই হন না; কিন্তু পাঁচ
জনের সঙ্গে খেতে খেতে ভড়-ভড় করে সিক্কনি বাড়াটা
-কেমন?

ইংলণ্ডে আমেরিকায় মলমৃত্তের নামটি আনবার যো
নেই মেয়েদের সামনে। পাইখানায় যেতে হবে চুরি
করে। পেট গরম হয়েছে, বা পেটের কোনও প্রকার
অসুখের কথা মেয়েদের সামনে বলবার যো নেই।
অবশ্য, বুড়ী-টুড়ি আলাপী আলাদা কথা। মেয়েরা
মলমৃত্ত চেপে মরে যাবে, তবুও পুরুষের সামনে শু
নামটিও আনবে না।

ফরাসিদেশে অত নয়। মেয়েদের মলমৃত্তের স্থানের
পাশেই পুরুষদের, এরা এ দোর দিয়ে যাচ্ছে; ওরা শু
দোর দিয়ে যাচ্ছে; অনেক স্থানে এক দোর, ঘর
আলাদা। রাস্তার দু ধারে মাঝে মাঝে প্রস্রাবের স্থান,
তা ধালি পিঠটা ঢাকা পড়ে মাত্র; মেয়েরা দেখছে, তায়

ଆଜ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଲଙ୍ଜା ନାହିଁ,—ଆମାଦେର ମତ । ଅବଶ୍ୟ ମେଯେରା ଅମନ ଅନାବୃତ
ଥାନେ ଯାଏ ନା । ଜାର୍ଖାଣଦେର ଆରା କମ ।

ଇଂରେଜ ଆମେରିକରା କଥାବାର୍ତ୍ତାଯାଇ ବଡ଼ ସାବଧାନ,
ମେଯେଦେର ସାମନେ । ସେ ଠ୍ୟାଙ୍କ ବଳବାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୋ ନେଇ ।
ଫରାସିରା ଆମାଦେର ମତ ମୁଖ ଖୋଲା ; ଜାର୍ଖାଣ, କୁଷ ପ୍ରଭୃତି
ସକଳେର ସାମନେ ଥିଲ୍ଲି କରେ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରେମ-ପ୍ରଗଯେର କଥା ଅବାଧେ ମାଯ ଛେଲେ, ଭାବେ
ବୋନେ ବାପେ—ତା ଚଲେଛେ । ବାପ ମେଯେର ପ୍ରଗଯୀର
(ଭବିଷ୍ୟଂ ବରେର) କଥା ନାନା ରକମ ଠାଟ୍ଟା କରେ ମେଯେକେ
ଜିଜ୍ଞାସା କରାଛେ । ଫରାସିର ମେଯେ ତାଯ ଅବନତମୁଖୀ,
ଇଂରେଜର ମେଯେ ବ୍ରୌଡ଼ାଶିଲା, ଆର ମାର୍କିନେର ମେଯେ
ଚୋଟି-ପାଟ ଜ୍ଵାବ ଦିଛେ । ଚୁମ୍ବନ, ଆଲିଙ୍ଗନଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଦୋଷାବହ ନୟ, ଅଶ୍ଲୀଲ ନୟ । ସେ ସବ କଥା କଣ୍ଠୀ ଚଲେ ।
ଆମେରିକାଯ ପରିବାରେର ପୁରୁଷବକ୍ରାନ୍ତ ଆଜ୍ଞାୟତା ହଲେ,
ବାଡ଼ୀର ଯୁବତୀ ମେଯେଦେରାଇ ସେବାଶାଣେର ସ୍ଥଳେ ଚୁମ୍ବନ କରେ ।
ଆମାଦେର ଦେଶେ ପ୍ରେମ ପ୍ରଗଯେର ନାମଗନ୍ଧାଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁଜନେର
ସାମନେ ହ୍ରବାର ଯୋ ନେଇ ।

ଏଦେର ଅନେକ ଟାକା । ଅତି ପରିଷକାର ଏବଂ
କେତାଦୋରନ୍ତ କାପଡ଼ ନା ପରଲେ ସେ ଛୋଟଲୋକ,—ତାର
ସମାଜେ ଯାବାର ଯୋ ନେଇ । ପ୍ରତାହ ଦୋପଦନ୍ତ କାମିଜ,
କଳାର ପ୍ରଭୃତି ହ୍ରବାର ତିନବାର ବଦଳାତେ ହବେ ଭଜ-

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଲୋକକେ ! ଗରୀବରା ଅତ ଶତ ପାରେ ନା । ଓପରେର
କାପଡ଼େ ଏକଟି ଦାଗ, ଏକଟି କୋଚକା ଥାକୁଲେଇ ମୁଣ୍ଡିଲ ।
ନଥେର କୋଣେ, ହାତେ, ମୁଖେ ଏକଟୁ ମୟଳା ଥାକୁଲେଇ ମୁଣ୍ଡିଲ ।
ଗରମୀତେ ପଚେଇ ମର, ଆର ସାଇ ହକ୍, ଦ୍ୱାନା ପରେ ଯେତେଇ
ହବେ, ନଇଲେ ରାତ୍ରାୟ ହାତ ମୟଳା ହୟ ଏବଂ ସେ ହାତ କୋନ
ଶ୍ରୀଲୋକେର ହାତେ ଦିଯେ ସନ୍ତାବଣ କରାଟା ଅତି ଅଭ୍ୟନ୍ତା ।
ଭଦ୍ରସମାଜେ ଥୁଥୁ-ଫେଲା ବା କୁଲକୁଚୋ କରା ବା ଦୀତ ଖେଟା
ଇତ୍ୟାଦି କରିଲେ ତେଙ୍କଣାଂ ଚଣ୍ଡାଳତ୍ ପ୍ରାପ୍ତି !!

ଧର୍ମ ଏଦେର ଶକ୍ତିପୂଜା, ଆଧା ବାମାଚାର ରକମେର ;
ପଞ୍ଚ ମ-କାରେର ଶେଷ ଅଞ୍ଚଣଲୋ ବାଦ ଦିଯେ । ଧାମେ
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ଧର୍ମ
ଶକ୍ତିପୂଜା ବାମା*** ଦକ୍ଷିଣ ପାନପାତ୍ରঃ*** ଅଗ୍ରେ
ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର
କୋଲେ ଧର୍ମଃ ପରମଗହନେ ଯୋଗିନାମପ୍ଯ-
ଗମ୍ୟଃ । * ପ୍ରକାଶ, ସର୍ବସାଧାରଣ, ଶକ୍ତିପୂଜା ବାମାଚାର,—
ମାତୃଭାବରେ ଯଥେଷ୍ଟ । ପ୍ରଟେଷ୍ୟାଟ ତ ଇଯୋରୋପେ ନଗଣ୍ୟ—
ଧର୍ମ ତ କାଥଲିକ । ସେ ଧର୍ମେ ଜିହୋବା, ସୀଣୁ, ତିମ୍ଭି,
ସବ ଅନୁର୍ଧ୍ଵାନ, ଜେଗେ ବସେଛେନ ‘ମା’ ! ଶିଶୁ-ସୀଣୁ-କୋଲେ
‘ମା’ । ଲକ୍ଷ ସ୍ଥାନେ, ଲକ୍ଷ ରକମେ, ଲକ୍ଷ ରୂପେ, ଅଟ୍ରାଲିକାଯ,
ବିରାଟ ମନ୍ଦିରେ, ପଥପ୍ରାନ୍ତେ, ପର୍ଣ୍ଣକୁଟିରେ ‘ମା’ ‘ମା’ ‘ମା’ ।
ବାଦୁସା ଡାକ୍ୟୁ ‘ମା’, ଜଙ୍ଗବାହାତ୍ର (Field-martial)

* ଆନନ୍ଦ-ତୋତ୍ରଂ ।

ଆଚା ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ସେନାପତି ଡାକୁଛେ ‘ମା’, ଧଜା-ହଣ୍ଡେ ସୈନିକ ଡାକୁଛେ ‘ମା’, ପୋତବଙ୍କେ ନାବିକ ଡାକୁଛେ ‘ମା’, ଜୀର୍ଣ୍ଣବନ୍ଦ୍ର ଧୀବର ଡାକୁଛେ ‘ମା’, ରାଷ୍ଟାର କୋଣେ ଭିଖାରୀ ଡାକୁଛେ ‘ମା’ । ‘ଧନ୍ୟ ମେରୀ’, ‘ଧନ୍ୟ ମେରୀ’ ଦିନରାତ ଏ ଧନି ଉଠୁଛେ ।

ଆର ମେଘର ପୂଜା । ୦ ଏ ଶକ୍ତିପୂଜା କେବଳ କାମ ନୟ, କିନ୍ତୁ ଯେ ଶକ୍ତିପୂଜା କୁମାରୀ ସଧବା ପୂଜା, ଆମାଦେର ଦେଶେ କାଶୀ କାଲୀଘାଟ ପ୍ରଭୃତି ତୌର୍ଥନାନେ ହୟ, ବାନ୍ତବିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, କଲ୍ପନା ନୟ—ମେହି ଶକ୍ତିପୂଜା । ତବେ ଆମାଦେର ପୂଜା ଏଇ ତୌର୍ଥନାନେଇ, ମେହି କ୍ଷଣମାତ୍ର ; ଏଦେର ଦିନରାତ, ବାରମାସ । ଆଗେ ଶ୍ରୀଲୋକେର ଆସନ, ଆଗେ ଶକ୍ତିର ବସନ, ଭୂଷଣ, ଭୋଜନ, ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ, ଆଦର, ଖାତିର । ଏ ସେ-ମେ ଶ୍ରୀଲୋକେର ପୂଜା, ଚେନା ଅଚେନାର ପୂଜା, ଭଦ୍ରକୁଳେର ତ କଥାଇ ନାହିଁ, କ୍ରପସୀ ଯୁବତୀର ତ କଥାଇ ନାହିଁ । ଏ ପୂଜା ଇଯୋରୋପେ ଆରଣ୍ୟ କରେ ମୂରେରୀ, ମୁସଲମାନ ଆରବିଶ୍ଵ-ମୂରେରୀ ଯଥନ ତାରା ପ୍ରେନ ବିଜୟ କରେ ଆଟ ଶତାବ୍ଦୀ ରାଜ୍ୟ କରେ, ମେହି ସମୟ । ତାଦେର ଥେକେ ଇଯୋରୋପେ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍ସେଷ, ଶକ୍ତିପୂଜାର ଅଭ୍ୟଦୟ । ମୂର ଭୁଲେ ଗେଲ, ଶକ୍ତିହୀନ ଶ୍ରୀହୀନ ହଲ । ସ୍ଵର୍ଗନ୍ଦୁତ ହୟେ ଆକ୍ରିକା କୋଣେ ଅସଭ୍ୟପ୍ରାୟ ହୟେ ବାସ କରିତେ ଲାଗଲୋ, ଆର ମେ ଶକ୍ତିର ସଂଧାର ହଲୋ ଇଯୋରୋପେ, ‘ମା’ ମୁସଲମାନଙ୍କେ ହେଡେ ଉଠିଲେନ କୃଷ୍ଣାନେର ସରେ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଏ ଇଯ়ୋରୋପ କି ? କାଳୋ, ଆଦିକାଳୋ, ହଲ୍ଦେ, ଲାଲ, ଆସିଯା, ଆତ୍ରିକା, ଆମେରିକାର ସମସ୍ତ ମାନୁଷ ଏଦେର ପଦାନତ କେନ ? ଏବା କେନଇ ବା ଏ କଲିଯୁଗେର ଏକାଧିପତି ?

ଏ ଇଯାରୋପ ବୁଝତେ ଗେଲେ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଧର୍ମେର ଆକର ଫ୍ରେସ—ପାରି ଫ୍ରେସ ଥିକେ ବୁଝତେ ହବେ । ପୃଥିବୀର ଆଧିପତ୍ୟ ଇଯାରୋପେ, ଇଯାରୋପେର ମହା-କେନ୍ଦ୍ର ପାରି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ରୌତିନୀତି ଆଲୋକ-ଅଂଧାର ଭାଲ-ମନ୍ଦ ସକଳେର ଶେଷ ପରିପୁଷ୍ଟ ଭାବ—ଏହିଥାନେ ଏହି ପାରି ନଗରୀତେ ।

ଏ ପାରି ଏକ ମହାସମୁଦ୍ର—ମଣି, ମୁଞ୍ଜା, ପ୍ରବାଲ ଯଥେଷ୍ଟ, ଆବାର ମକର-କୁଣ୍ଡଳୀର ଓ ଅନେକ । ଏଇ ଫ୍ରେସ ଇଯାରୋପେର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । ମୁଲ୍ଲର ଦେଶ—ଚିନେର କତକ ଅଂଶ ଛାଡା, ଏମନ ଦେଶ—ଆର କୋଥାଓ ନେଇ । ନାତିଶୀତୋଷ, ଅତି ଉର୍ବରା, ଅତିବୃଷ୍ଟି ନାଇ, ଅନାବୃଷ୍ଟିଓ ନାଇ, ମେ ନିର୍ମଳ ଆକାଶ, ମିଠେ ରୌଦ୍ର, ସାମେର ଶୋଭା, ଛୋଟ ଛୋଟ ପାହାଡ଼, ଚିନାର ବୀଶ ପ୍ରଭୃତି ଗାଛ, ଛୋଟ ଛୋଟ ନଦୀ, ଛୋଟ ଛୋଟ ପ୍ରସ୍ରବଣ । ମେ ଜଳେ ରୂପ, ଶୁଣେ ମୋହ, ବାଯୁତେ ଉନ୍ମତ୍ତା, ଆକାଶେ ଆନନ୍ଦ । ପ୍ରକୃତି ମୁଲ୍ଲର, ମାନୁଷଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ୟପ୍ରିୟ । ଆବାଲବୃଦ୍ଧବନିତା, ଧନି-ଦରିଜ୍ଜ, ତାଦେର ସର-ଦୋର, କ୍ଷେତ୍ର-ମଯଦାନ, ସମେ-ମେଜେ, ସାଜିଯେ-

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

গুহ্যে ছবিখানি করে রাখে। এক জাপান ছাড়া, এ ভাব আর কোথাও নাই। সে ইন্দ্রভূবন, অট্টালিকাপুঞ্জ, নন্দনকানন, উত্তান, উপবন—মাঝ চাষার ক্ষেত, সকলের মধ্যে একটু রূপ, একটু সুচ্ছবি দেখ্বার চেষ্টা,—এবং সফলও হয়েছে। এই ফ্রাস প্রাচীন হতে গোলওয়া (Gaulois), রোমক ফ্রাঁ (Franks) প্রভৃতি জাতির সংঘর্ষভূমি; এই ফ্রাঁ জাতি রোম-সাম্রাজ্যের বিনাশের পর ইয়োরোপে একাধিপত্য লাভ করলে, এদের বাদ্সা শাল্মাশেন ইয়োরোপে কৃশ্চান ধর্ম তলশ্চায়ারের দাপটে চালিয়ে দিলেন, এই ফ্রাঁ জাতি হতেই আসিয়াখণ্ডে ইয়োরোপের প্রচার,—তাই আজও ইয়োরোপী আমাদের কাছে ফ্রাঁকি, ফেরিঙ্গি, ফ্রাঁকি, ফিলিঙ্গি, ইত্যাদি।

সভ্যতার আকর প্রাচীন গ্রৌক ডুবে গেল, রাজচক্র-বর্ণী রোম বর্বর আক্রমণ-তরঙ্গে তলিয়ে গেল। ইয়োরোপের আলো নিবে গেল, এদিকে আর এক অতি-বর্বরজাতির আসিয়াখণ্ডে প্রাতুর্ভাব হল—আরব জাতি। মহাবেগে সে আরব-তরঙ্গ পৃথিবী ছাইতে লাগল ! মহাবল পারস্পর আরবের পদান্ত হল, মুসলমান ধর্ম গ্রহণ করতে হল, কিন্তু তার ফলে মুসলমান

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

ধর্ম আৱ এক কৃপ ধাৰণ কৰলে ; সে আৱবি-ধর্ম আৱ পাৱসিক সভ্যতা সম্বিলিত হলো ।

আৱবেৰ তলওয়াৱ সঙ্গে সঙ্গে পাৱস্থ সভ্যতা ছড়িয়ে পড়তে লাগল । সে পাৱস্থ সভ্যতা প্ৰাচীন গ্ৰীস ও ভাৱতবৰ্ষ হতে নেওয়া । পূৰ্ব পশ্চিম, দুদিক্ হতে মহাবলে মুসলমান তৱজ্জ ইয়োৱাপেৰ উপৰ আঘাত কৰলে, সঙ্গে সঙ্গে বৰ্বৰ অক্ষ ইয়োৱাপে জ্ঞানালোক ছড়িয়ে পড়তে লাগলো । প্ৰাচীন গ্ৰীকদেৱ বিদ্যা বুদ্ধি শিল্প বৰ্বৰাক্রান্ত ইতালিতে প্ৰবেশ কৰলে, ধৰা-ৱাঙ্গধানী ৱোমেৱ মৃতশৰীৱে প্ৰাণস্পন্দন হতে লাগলো — সে স্পন্দন ফুৱেল নগৱীতে প্ৰবল কৃপ ধাৰণ কৰলে, প্ৰাচীন ইতালি নব-জীবনে বেঁচে উঠতে লাগলো,— এৱ নাম ৱেনেসাঁ (Renaissance) নব-জন্ম । কিন্তু সে নবজন্ম হলো ইতালিৰ । ইয়োৱাপেৰ অস্তুষ্টা অংশেৰ তখন প্ৰথম জন্ম । সে কৃশ্চানী ষোড়শ শতাব্দীতে যখন আকবৰ, জাহাঙ্গীৱ, সাজাহান প্ৰভৃতি মোগল সন্তান ভাৱতে মহাবল সাত্ৰাজ্য তুলেছেন, সেই সময় ইয়োৱাপেৰ জন্ম হল ।

ইতালি বুড়ো জাত, একবাৱ সাড়াশব্দ দিয়ে আৰাৱ পাশ ফিৱে কুলো । সে সময় নানা কাৱণে ভাৱতবৰ্ষও জেগে উঠেছিল কিছু, আকবৰ হতে তিন পুৱষেৱ রাজত্বে

প্রাচ্য ও পাঞ্চাত্য

বিষ্ণা-বুদ্ধি-শিল্পের আদর যথেষ্ট হয়েছিল, কিন্তু অতি
বৃদ্ধ জাত, নানা কারণে আবার পাশ ফিরে গুলে।

ইয়োরোপে, ইতালির-পুনর্জন্ম গিয়ে লাগলো
বলবান, অভিনব নৃতন ফ্রাঁ জাতিতে। চারিদিক হতে
সভ্যতার ধারা সব এসে ফ্লুটুন্স নগরীতে একত্র হয়ে
নৃতন রূপ ধারণ করলে; কিন্তু ইতালি জাতিতে সে
বীর্য-ধারণের শক্তি ছিল না, ভারতের মত সে উম্মেষ
ঐখানেই শেষ হয়ে যেত, কিন্তু ইয়োরোপের সৌভাগ্য,
এই নৃতন ফ্রাঁ জাতি আদরে সে তেজ গ্রহণ করলে।
নবীন-রক্ত, নবীন জাত—সে তরঙ্গে মহাসাহসে
নিজের তরণী ভাসিয়ে দিলে, সে স্বোত্তরে বেগ
ক্রমশঃই বাড়তে লাগলো, সে এক ধারা শতধারা হয়ে
বাড়তে লাগলো; ইয়োরোপের আর আর জাতি
লোলুপ হয়ে খাল কেটে সে জল আপনার আপনার
দেশে নিয়ে গেল এবং তাতে নিজেদের জীবনীশক্তি
টেলে দেওয়ায় তার বেগ, তার বিস্তার বাড়তে লাগলো
ভারতে এসে সে তরঙ্গ লাগলো; জাপান সে বন্ধায়
বেঁচে উঠলো, সে জল পান করে মন্ত হয়ে উঠলো;
জাপান আসিয়ার নৃতন জাত।

এই পারি নগরী—সে ইয়োরোপী সভ্যতা-গঙ্গার
গোমুখ। এ বিরাট রাজধানী মর্ত্ত্যের অমরাবতী,

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

সদানন্দনগরী। এ ভোগ, এ বিলাস, এ আনন্দ না লঙ্ঘনে
না বার্লিনে, না আর কোথায়। লঙ্ঘনে নিউইয়র্কে ধন
আছে; বার্লিনে বিদ্যাবৃক্ষ যথেষ্ট; নেই সে ফরাসি
মাটি, আর সর্বাপেক্ষা নেই সে ফরাসি মাঝুষ। ধন
থাক, বিদ্যাবৃক্ষ থাক, প্রাকৃতিক সৌন্দর্যও থাক—মাঝুষ
কোথায়? এ অস্তুত ফরাসি চরিত্র প্রাচীন গ্রীক মরে
জলেছে যেন—সদা আনন্দ, সদা উৎসাহ, অতি ছাব্লা
আবার অতি গন্তুর, সকল কাজে উত্তেজনা, আবার
বাধা পেলেই নিরংসাহ। কিন্তু সে বৈরাণ্য ফরাসি
মুখে বেশীক্ষণ থাকে না, আবার জেগে ওঠে।

এই পারি বিশ্ববিদ্যালয় ইয়োরোপের আদর্শ।
হুনিয়ার বিজ্ঞান-সভা এদের একাডেমীর নকল; এই
পারি ঔপনিবেশ-সাম্রাজ্যের গুরু, সকল ভাষাতেই
যুক্তশিল্পের সংস্কা এখনও অধিকাংশ ফরাসি; এদের
রচনার নকল, সকল ইয়োরোপী ভাষায়; দর্শন বিজ্ঞান
শিল্পের এই পারি খনি, সকল জায়গায় এদের
নকল।

এরা ইচ্ছে সহরে, আর সব জাত যেন পাঁড়াগেঁয়ে।
এরা যা করে, তা ৫০ বৎসর, ২৫ বৎসর পরে জার্মান
ইংরেজ প্রভৃতি নকল করে, তা বিদ্যায় হক, বা শিল্পে
হক, বা সমাজনীতিতেই হক। এই ফরাসি সভাতা

ପ୍ରାଚୀ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

କ୍ଷଟଲ୍ୟାଣ୍ଡେ ଲାଗଲୋ, ସ୍କ୍ରିଟରାଜ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜୀ ହଲେନ, ଫରାସି ସଭ୍ୟତା ଇଂଲଣ୍ଡକେ ଜାଗିଯେ ତୁଳଲେ;—ସ୍କ୍ରିଟରାଜ ଟୁୟାର୍ଟ ବଂଶେର ସମୟ ଇଂଲଣ୍ଡ ରଯାଲ ମୋସାଇଟି ପ୍ରଭୃତିର ମୁଣ୍ଡି ।

ଆର ଏହି ଫ୍ରାଂସ ସ୍ଵାଧୀନତାର ଆବାସ । ପ୍ରଜାଶକ୍ତି ମହାବେଗେ ଏହି ପାରିନଗରୀ ହତେ ଇଯୋରୋପ ତୋଲପାଡ଼ କରେ ଫେଲେଛେ, ମେହି ଦିନ ହତେ ଇଯୋରୋପେର ନୂତନ ମୂର୍ତ୍ତି ହେଯେଛେ । ମେ ‘ଏଗାଲିତେ ଲିବାର୍ଟେ ଫ୍ରାତେର୍ନିଟେ’ର (Egalite liberte fraternite)—ଧରନି ଫ୍ରାଂସ ହତେ ଚଲେ ଗେଛେ; ଫ୍ରାଂସ ଅନ୍ୟଭାବ, ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅନୁମରଣ କରୁଛେ, କିନ୍ତୁ ଇଯୋରୋପେର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତ ଏଥନ୍ତେ ମେହି ଫରାସି-ବିପ୍ଲବ ମଙ୍ଗ କରୁଛେ ।

ଏକଜନ କ୍ଷଟଲ୍ୟାଣ୍ଡଦେଶର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଣ୍ଡିତ ଆମାୟ ମେଦିନ ବଲ୍ଲେନ ଯେ, ପାରି ହଞ୍ଚେ ପୃଥିବୀର କେନ୍ଦ୍ର; ଯେ ଦେଶ ଯେ ପରିମାଣେ ଏହି ପାରି ନଗରୀର ସଙ୍ଗେ ନିଜେଦେର ଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରତେ ସକ୍ଷମ ହବେ, ମେ ଜାତ ତତ ପରିମାଣେ ଉତ୍ସବିତ ଲାଭ କରବେ । କଥାଟା କିଛୁ ଅତିରଙ୍ଗିତ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ଏ କଥାଟାଓ ସତ୍ୟ ଯେ, ଯଦି କାହିଁ କୋନ୍ତେ ନୂତନ ଭାବ ଏ ଜଗତକେ ଦେବାର ଥାକେ ତ ଏହି ପାରି ହଞ୍ଚେ ମେ ପ୍ରାଚାରେର ସ୍ଥାନ । ଏହି ପାରିତେ ଯଦି ଧରନି ଓଠେ ତ ଇଯୋରୋପ ଅବଶ୍ୟକ ପ୍ରତିଧରନି କରବେ । ଭାସ୍କର ଚିତ୍ରକର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଗାଇଯେ ନର୍ତ୍ତକୀ ଏହି ମହାନଗରୀତେ ପ୍ରଥମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରତେ ପାରିଲେ, ଆର ସବ ଦେଶେ ସହଜେଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠ ହୁଏ ।

ଆମାଦେର ଦେଶେ ଏହି ପାରି ନଗରୀର ବଦ୍ନାମହି ଶୁଣ୍ଟେ ପାଓୟା ଯାଏ,—ଏ ପାରି ମହାକର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ବେଶ୍ୱାପୂର୍ଣ୍ଣ ନରକକୁଣ୍ଡ । ଅବଶ୍ୟ ଏ କଥ୍ବୀ ଇଂରେଜେରାଇ ବଲେ ଥାକେ, ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦେଶେର ସେ ସବ ଲୋକେର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଛେ ଏବଂ ଜିହ୍ଵୋପଶ୍ରେଷ୍ଠ ଛାଡ଼ୀ ବିଭିନ୍ନ ଭୋଗ ଜୀବନେ ଅସ୍ତ୍ରବ, ତାରା ଅବଶ୍ୟ ବିଲାସମୟ ଜିହ୍ଵୋପଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉପକରଣମୟ ପାରିଟି ଦେଖେ !

କିନ୍ତୁ ଲକ୍ଷନ ବାର୍ଲିନ ଭିଯେନା ନିଉଇୟର୍କଣ୍ଡ ଏ ବାର-ବନିତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୋଗେ ଉତ୍ୱୋଗପୂର୍ଣ୍ଣ ; ତବେ ତଫାଂ ଏହି ସେ, ଅନ୍ୟ ଦେଶେର ଇଲ୍ଲିୟର୍ଚ୍ଚଟୀ ପଶୁବନ୍ଦ, ପାରିସେର, ସଭ୍ୟ ପାରିର ମୟଳୀ ସୋଗାର ପାତ ମୋଡ଼ୀ ; ବୁନୋଶୋରେର ପାନ୍କେ ଲୋଟା ଆର ମୟୁରେର ପେଥମ-ଧରୀ ନାଚେ ସେ ତଫାଂ, ଅନ୍ତାଙ୍ଗ ସହରେର ପୈଶାଚିକ ଭୋଗ ଆର ଏ ପାରିର ବିଲାସେର ସେଇ ତଫାଂ ।

ଭୋଗ-ବିଲାସେର ଇଚ୍ଛା କୋନ୍ ଜାତେ ନେଇ ବଲ ? ନଇଲେ ତୁନିଆୟ ଯାର ଦୁଃଖଯମ୍ବା ହୁଏ, ମେ ଅମନି ପାରି ନଗରୀ ଅଭିମୂଳେ ଛୋଟେ କେନ ? ରାଜୀ ବାଦ୍ସାରା ଚୁପିସାଡ୍ର ନାମ ଭାଁଡ଼ିଯେ ଏ ବିଲାସ-ବିବରେ ସ୍ଵାନ କରେ ପବିତ୍ର ହତେ ଆସେନ କେନ ? ଇଚ୍ଛା—ସର୍ବଦେଶେ, ଉତ୍ୱୋଗେର

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଅଣ୍ଟି କୋଥାଓ କମ ଦେଖି ନା ; ତବେ ଏହା ସୁମିଳ
ହୟେଛେ, ଭୋଗ କରୁତେ ଜାନେ, ବିଲାସେର ସଂମେ
ପୌଛେଚେ ।

ତାও ଅଧିକାଂଶ କର୍ଦ୍ୟ ନାଚ-ତାମାସ ବିଦେଶୀର ଜନ୍ମ,
ଫରାସୀ ବଡ଼ ସାବଧାନ, ବାଜେ ଖରଚ କରେ ନା । ଏହି ଘୋର
ବିଲାସ, ଏହି ସବ ହୋଟେଲ, କାଫେ—ଯାତେ ଏକବାର ଥେଲେ
ସର୍ବସ୍ଵାନ୍ତ ହତେ ହୟ, ଏ ସବ ବିଦେଶୀ ଆହାଶକ ଧନୀଦେର
ଜନ୍ମ । ଫରାସୀରା ବଡ଼ ସୁସଭ୍ୟ, ଆଦିବ-କାଯଦା ବେଜାଯ,
ଖାତିର ଖୁବ କରେ, ପଯ୍ୟମାଣ୍ଡଲି ସବ ବାର କରେ ନେଯ, ଆର
ମୁଢ଼କେ ମୁଢ଼କେ ହାସେ ।

ତା ଛାଡ଼ା, ଆର ଏକ ତାମାସା ଏହି ଯେ, ଆମେରିକ,
ଜାର୍ମାଣ, ଇଂରେଜ ପ୍ରଭୃତିର ଖୋଲା ସମାଜ, ବିଦେଶୀ ଝଁକରେ
ସବ ଦେଖିତେ ଶୁଣୁତେ ପାଯ । ହୁ-ଚାର ଦିନେର ଆଲାପେଇ
ଆମେରିକ ବାଡ଼ୀତେ ଦଶ-ଦିନ ବାସ କର୍ବାର ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗ କରେ;
ଜାର୍ମାଣ ତଜ୍ଜପ ; ଇଂରେଜ ଏକଟୁ ବିଲମ୍ବେ । ଫରାସୀ ଏ
ବିଷୟେ ବଡ଼ ତଫାହ, ପରିବାରେର ମଧ୍ୟେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଚିତ
ନା ହଲେ, ଆର ବାସ କରୁତେ ନିମ୍ନଲିଙ୍ଗ କରେ ନା । କିନ୍ତୁ ସଖନ
ବିଦେଶୀ ତ୍ରୀ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ପାଯ, ଫରାସି-ପରିବାର
ଦେଖିବାର ଜାନ୍ବାର ଅବକାଶ ପାଯ, ତଥନ ଆର ଏକ ଧାରଣା
ହୟ । ବଲି, ମେଛବାଜାର ଦେଖେ ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଯେ
ଆମାଦେର ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ମତ୍ୱମତ ପ୍ରକାଶ କରେ—

ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ମେଟୋ କେମନ ଆହାରିକି ? ତେମନି ଏ ପାରି । ଅବିବାହିତା ମେଯେ ଏଦେଶେ ଆମାଦେର ଦେଶେର ମତ ସୁରକ୍ଷିତା, ତାରା ସମାଜେ ପ୍ରାୟ ମିଶିତେ ପାଇଁ ନା । ବେର ପରେ ତବେ ନିଜେର ସ୍ଵାମୀର ସଙ୍ଗେ ସମାଜେ ମେଶେ ; ବେ-ଥା ମାୟେ-ବାପେ ଦେଇ— ଆମାଦେର ମତ । ଆର ଏରା ଆମୋଦପ୍ରିୟ, କୋନ୍ତେ ବଡ଼ ସାମାଜିକ ବ୍ୟାପାର ନର୍ତ୍ତକୀର ନାଚ ନା ହଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୟ ନା । ଯେମନ ଆମାଦେର ବେ, ପୁଙ୍ଜୀ ସର୍ବତ୍ରେ ନର୍ତ୍ତକୀର ଆଗମନ । ଟିଂରେଜ ଓଲବାଟ୍ଟା-ମୁଖ, ଅନ୍ଧକାର ଦେଶେ ବାସ କରେ, ସଦୀ ନିରାନନ୍ଦ, ଓଦେର ମତେ ଏ ବଡ଼ ଅଣ୍ଣିଲ, କିନ୍ତୁ ଥିଯେଟାରେ ହଲେ ଆର ଦୋଷ ନେଇ । ଏକଥାଟାଓ ବଲି ଯେ, ଏଦେର ନାଚଟା ଆମାଦେର ଚୋଥେ ଅଣ୍ଣିଲ ବଟେ, ତବେ ଏଦେର ସଯେ ଗେଛେ । ନେଂଟି ନାଚ ସର୍ବତ୍ର, ଓ ଗ୍ରାହେର ମଧ୍ୟେଟି ନୟ । କିନ୍ତୁ ଟିଂରେଜ ଆମେରିକ ଦେଖିତେଓ ଛାଡ଼ିବେ ନା, ଆର ସବେ ଗିଯେ ଗାଲ ଦିତେଓ ଛାଡ଼ିବେ ନା ।

ଶ୍ରୀ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଆଚାର ପୃଥିବୀର ସର୍ବଦେଶେଇ ଏକରପ ଅର୍ଥାଏ ପୁରୁଷ ମାନ୍ସେର ଅନ୍ତ ଶ୍ରୀସଂସର୍ଗେ ବଡ଼ ଦୋଷ ହୟ ନା,
କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଲୋକେର ବେଳାଟାଯ ମୁକ୍ତିଲ । ତବେ
ଶ୍ରୀ-ସମ୍ବନ୍ଧୀ
ଆଚାର ଫରାସୀ ପୁରୁଷ ଏକଟୁ ଥୋଳା, ଅନ୍ତ ଦେଶେର ଧନୀ ଲୋକେରା ଯେମନ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବେପରୋଯା,
ତେମନି । ଆର ଇଯୋରୋପୀ ପୁରୁଷ ସାଧାରଣ ଶ୍ରବିଷୟଟା ଅତ ଦୋଷେର ଭାବେ ନା । ଅବିବାହିତେର ଶ୍ରବିଷୟେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ ବଡ଼ ଦୋଷେର ନୟ ; ବରଂ ବିଦ୍ଵାର୍ଥୀ ଯୁବକ
ଓବିଷାୟେ ଏକାନ୍ତ ବିରତ ଥାକୁଳେ ଅନେକ ହୁଲେ ତାର
ମା-ବାପ ଦୋଷାବହ ବିବେଚନା କରେ ; ପାଛେ ଛେଲେଟା
'ମେନିମୁଖେ' ହୟ । ପୁରୁଷେର ଏକଣ୍ଠ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ
ଚାଇ—ସାହସ ; ଏଦେର 'ଭ୍ରାଞ୍ଜୁ' (virtue) ଶବ୍ଦ ଆର
ଆମାଦେର 'ବୀରତ୍ବ' ଏକଇ ଶବ୍ଦ । ଏଇ ଶବ୍ଦର ଇତିହାସେଇ
ଦେଖ, ଏବା କାକେ ପୁରୁଷେର ସତତା ବଲେ । ମେଯେ ମାନୁଷେର
ପଙ୍କେ ସତୀତ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୱକ ବଟେ ।

ଏ ସକଳ କଥା ବଲ୍ବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ
ଜ୍ଞାତିର ଏକ ଏକଟା ନୈତିକ ଜୀବନୋଦେଶ୍ୟ ଆଚେ, ସେହି-
ଥାନ୍ତା ହତେ ମେ ଜ୍ଞାତିର ରୀତିନୀତି ବିଚାର କରନ୍ତେ ହବେ ।
ତାଦେର ଚୋଥେ ତାଦେର ଦେଖନ୍ତେ ହବେ । ଆମାଦେର ଚୋଥେ
ଏଦେର ଦେଖା, ଆର ଏଦେର ଚୋଥେ ଆମାଦେର ଦେଖ—ଏ
ହୁହି ଭୁଲ ।

ଆମାଦେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏ ବିଷୟେ ଏଦେର ଠିକ ଉଣ୍ଟୋ,
ଆମାଦେର ବ୍ରଙ୍ଗଚାରୀ (ବିଦ୍ଵାର୍ଥୀ) ଶବ୍ଦ ଆର କାମଜ୍ଞଯିତ
ଏକ । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଆର କାମଜିଙ୍ଗ ଏକଇ କଥା ।

ଆମାଦେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ମୋକ୍ଷ । ବ୍ରଙ୍ଗଚର୍ଯ୍ୟ ବିନା ତା
କେମନେ ହୟ, ବଲ ? ଏଦେର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ତୋଗ, ବ୍ରଙ୍ଗଚର୍ଯ୍ୟର
ଆବଶ୍ୱକ ତତ ନାହିଁ ; ତବେ ଶ୍ରୀଲୋକେର ସତୀତ ନାଶ ହୁଲେ
ଛେଲେ-ପିଲେ ଜଗ୍ନାୟ ନା ଏବଂ ସମଗ୍ର ଜ୍ଞାତିର ଧଂସ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ପୁରୁଷ-ମାନୁଷେ ଦଶ ଗଣୀବେ କରିଲେ ତତ କ୍ଷତି ନାହିଁ, ବରଂ
ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ଥୁବ ହୟ । ଶ୍ରୀଲୋକେର ଏକଟା ଛାଡ଼ା ଆର
ଏକଟା ଏକ ସଙ୍ଗେ ଚଲେ ନା—ଫଳ ବନ୍ଧ୍ୟାତ । କାଜେଇ
ସକଳ ଦେଶେ ଶ୍ରୀଲୋକେର ସତୀତ୍ତ୍ଵର ଉପର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ,
ପୁରୁଷେର ବାଡ଼ାର ଭାଗ । ‘ପ୍ରକୃତିଂ ଯାଣି ଭୂତାନି ନିଗ୍ରହଃ
କିଂ କରିଶ୍ୱତି ।’*

ଯାକ୍, ମୋଦା ଏମନ ସହର ଆର ଏ ଭୂମଣ୍ଡଳେ ନାହିଁ ।
ପୁର୍ବକାଳେ ଏ ସହର ଛିଲ ଆର ଏକରପ, ଠିକ ଆମାଦେର
କାଶୀର ବାଙ୍ଗାଲିଟୋଲାର ମତ । ଅଁକା-ବାଁକା ଗଲି ରାଣ୍ଡା,
ମାଝେମାଝେ ହୁଟୋ ବାଡ଼ୀ ଏକ-କରା ଖିଲାନ, ଦେଲେର
ଗାୟେ ପାତକୋ, ଇତ୍ୟାଦି । ଏବାରକାର ଏକଜିବିଶନେ
ଏକଟା ଛୋଟ ପୁରାଗ ପାରି ତୈରୀ କରେ ଦେଖିଯେଛେ । ସେ
ପାରି କୋଥାଯ ଗେଛେ, କ୍ରମିକ ବଦଳେଛେ, ଏକ ଏକବାର
ଲଡ଼ାଇ-ବିଦ୍ରୋହ ହୁଯେଛେ କତକ ଅଂଶ ଭେଦେ ଚୁରମାର
ହୁଯେ ଗେଛେ, ଆବାର ପରିଷକାର ନୂତନ ଫରଦା ପାରି ସେଇ
ସ୍ଥାନେ ଉଠେଛେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପାରି ଅଧିକାଂଶଇ ତୃତୀୟ ଶାପୋଲେଅଁ ର
ତୈରୀ । ତୃ-ଶାପୋଲେଅଁ ମେରେ-କେଟେ ଜୁଲୁମ କରେ ବାଦ୍ସା
ହଲେନ । ଫରାସି ସେଇ ପ୍ରଥମ ବିପ୍ଳବ ହେଉଥା ଅବଧି ସତତ
ଟଳମଳ ; କାଜେଇ ବାଦ୍ସା, ପ୍ରଜାଦେର ଖୁସି ରାଖବାର ଜଣ୍ଠ,

* ଗୀତା ୩୩

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

আর পারি-নগরীর সতত চকঙ্গ গরীব লোকদের কাজ দিয়ে খুসী কর্বার জন্য, ক্রমাগত রাস্তা ঘাট তোরণ থিয়েটার প্রভৃতি গড়তে লাগলেন। অবশ্য, পারির সমস্ত পুরাতন মন্দির তোরণ স্তম্ভ প্রভৃতি রৈল। রাস্তা ঘাট সব নৃতন হয়ে গেল। পুরাণ সহর—পগার পাঁচিল সব ভেঙ্গে বুলভারের অভ্যন্তর হতে লাগলো এবং তা হতেই এ সহরের সর্বোত্তম রাস্তা, পৃথিবীতে অদ্বিতীয় শাঁজেলিজে রাস্তা তৈরী হল। এ রাস্তা এত বড় চওড়া যে মধ্যখানে এবং ছপাশ দিয়ে বাগান চলেছে এবং একস্থানে অতি বৃহৎ গোলাকার হয়ে দাঁড়িয়েছে—তার নাম প্লাস দ লা কনকর্দ, (Place de la concorde)। এই প্লাস দ লা কনকদের চারিদিকে প্রায় সমান্তরালে ফ্রান্সের প্রত্যেক জেলার এক এক যান্ত্রিক নারীমূর্তি। তার মধ্যে একটি মূর্তি হচ্ছে ষ্ট্রাস-বুর্গ নামক জেলার। ঐ জেলা এখন উইট্‌ (জার্মান)-রা ১৮৭২ সালের লড়ায়ের পর হতে কেড়ে নিয়েছে। কিন্তু সে ছবি ফ্রান্সের আজও যায় না, সে-মূর্তি দিন-রাত প্রেতোন্দিষ্ট ফুলমালায় ঢাকা। যে রকমের মালা লোকে আঞ্চীয়-স্বজনের গোরের ওপর দিয়ে আসে, সেই রকম বৃহৎ বৃহৎ মালা দিন-রাত সে মূর্তির উপর কেউ না কেউ দিয়ে যাচ্ছে।

প্রাচী ও পাঞ্চাতা

দিল্লীর ঠাপ্পনিচোক কতক অংশে এই প্লাস্‌ দ সা
কনকদেৰ মত এককালে ছিল বলে বোধ হয়।
স্থানে স্থানে জয়সন্ত বিজয়-তোৱণ আৱ বিৱাহ নৱমাৰৌ
সিংহাদি ভাস্কৰ্য মুৰ্তি। মহাবীৱ প্ৰথম স্থাপোলেঅৰ
স্মাৱক এক সুবৃহৎ ধাতুনিৰ্মিত বিজয়সন্ত। তাৱ গায়ে
স্থাপোলেঅৰ সময়েৱ যুদ্ধ-বিজয় অঙ্কিত। উপৱে তাঁৰ
মুৰ্তি। আৱ একস্থানে প্ৰাচীন দুৰ্গ বাস্তিল (Bastille)
খংসেৱ স্মাৱক-চিহ্ন। তখন রাজাদেৱ একাধিপত্য ছিল,
যাকে-তাকে যথন তখন জেলে পুৱে দিত। বিচাৰ না,
কিছু না, রাজা এক হৃকুম লিখে দিতেন; তাৱ নাম
লেটৱ দ ক্যাশে—মানে, রাজমুদ্ৰাঙ্কিত লিপি। তাৱপৰ
সে ব্যক্তি আৱ কি কৱেছে কি না, দোষী কি নিৰ্দোষ,
তাৱ আৱ জিজ্ঞাসা-পড়া নেই, একেবাৱে নিয়ে পুৱলে
সেই বাস্তিলে;—সেখান থেকে বড় কেউ আৱ বেৱুত
না। রাজাদেৱ প্ৰণয়নীৱা কাৰুৱ উপৱ চট্টলে, রাজাৰ
কাছ থেকে ঐ শীলটা কৱিয়ে নিয়ে সে ব্যক্তিকে বাস্তিলে
ঠেলে দিত। পৱে যথন দেশশুন্দ লোক এ সব অত্যা-
চাৱে ক্ষেপে উঠলো, ব্যক্তিগত স্বাধীনতা, সব সমান,
ছোট বড় কিছুই নয়, এ ক্ষনি উঠল, পাৱিৱ লোক
উন্মত হয়ে রাজাৰণীকে আক্ৰমণ কৱলে, সে সময়
প্ৰথমেই এ মানুষেৱ অত্যাচাৱেৱ ঘোৱ নিৰ্দৰ্শন বাস্তিল

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଭୂମିସାଂ କରିଲେ, ସେ ସ୍ଥାନଟାଯ ଏକ ରାତ ଧରେ ନାଚଗାନ ଆମୋଦ କରିଲେ । ତାରପର ରାଜୀ ପାଲିଯେ ଯାଚିଲେନ, ତାକେ ଧରେ ଫେଲିଲେ, ରାଜୀର ଖଣ୍ଡର ଅଞ୍ଚିଯାର ବାଦ୍ସା ଜାମାଯେର ସାହାଯ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ପାଠାଚେନ ଶୁଣେ, ପ୍ରଜାରା କ୍ରୋଧେ ଅନ୍ଧ ହେଁ ରାଜୀରାବୀକେ ମେରେ ଫେଲିଲେ, ଦେଶଶୁଦ୍ଧ ଲୋକେ ‘ସ୍ଵାଧୀନତା ସାମ୍ୟେର’ ନାମେ ମେତେ ଉଠିଲୋ, ଫ୍ରୌଂସ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ହଲ, ଅଭିଜାତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଧ୍ୟେ ଯାକେ ଧରିତ ପାରିଲେ ତାକେଇ ମେରେ ଫେଲିଲେ, କେଉଁ କେଉଁ ଉପାଧି-ଟୁପାଧି ଛେଡେ ପ୍ରଜାର ଦଲେ ମିଶେ ଗେଲ । ଶୁଦ୍ଧ ତାଇ ନୟ, ବଲଲେ ‘ହନିଯା ଶୁଦ୍ଧ ଲୋକ ତୋମରା ଏଠ, ରାଜୀ-ଫାଜୀ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ସବ ମେରେ ଫେଲ, ସବ ପ୍ରଜା ସ୍ଵାଧୀନ ହକ୍, ସକଳେ ସମାନ ହକ୍!’ ତଥନ ଇଯୋରୋପ ଶୁଦ୍ଧ ରାଜୀରା ଭୟେ ଅଞ୍ଚିର ହେଁ ଉଠିଲୋ—ଏ ଆଗ୍ନି ପାଛେ ନିଜେଦେର ଦେଶେ ଲାଗେ, ପାଛେ ନିଜେଦେର ସିଂହାସନ ଗଡ଼ିଯେ ପଡ଼େ ଯାଏ, ତାଇ ତାକେ ନେବାବାର ଜନ୍ମ ବନ୍ଦପରିକର ହେଁ ଚାରିଦିକ୍ ଥେକେ ଫ୍ରୌଂସ ଆକ୍ରମଣ କରିଲେ । ଏଦିକେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷେରା ‘ଲା ପାତ୍ରି ଆ ଦାଙ୍ଜେ’—‘ଜନ୍ମଭୂମି ବିପଦେ,’ ଏଇ ସ୍ବୋଷଣା କରେ ଦିଲେ; ସେ ସ୍ବୋଷଣା ଆଗ୍ନିନେର ମତ ଦେଶମୟ ଛଡ଼ିଯେ ପଡ଼ିଲୋ । ଛେଲେବୁଡ଼ୋ, ମେଯେ-ମଦ୍ଦେ ‘ମାର୍ସାଇଏ’ ମହାଗୀତ ଗାଇତେ ଗାଇତେ,—ଉଂସାହପୂଣ ଫ୍ରୌଂସେର ମହାଗୀତ ଗାଇତେ ଗାଇତେ, ଦଲେ ଦଲେ, ଜୀର୍ଣ୍ଣବସନ,

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ସେ ଶୀତେ ମଧ୍ୟପଦ, ଅନ୍ୟଙ୍ଗାମ ଫରାସି ପ୍ରଜାଫୌଜ ବିରାଟି ସମଗ୍ର ଇଯୋରୋପୀୟ ଚମ୍ର ସମୁଖୀନ ହଲ, ବଡ଼-ଛୋଟ, ଧନୀ-ଦରିଜ ସବ ବନ୍ଦୁକ ସାଡେ ବେଳଳ—‘ପରିଆଗାୟ... ବିନାଶାୟ ଚ ଦୃଷ୍ଟତା’* ବେଳଳ । ସମଗ୍ର ଇଯୋରୋପ ମେ ବେଗ ସହ କର୍ତ୍ତେ ପାରିଲେ ନା । ଫରାସି ଜାତିର ଅଗ୍ରେ ସୈଶଦେର କ୍ଷକ୍ଷେ ଦାଢ଼ିଯେ ଏକ ବୀର,—ତୀର ଅଞ୍ଚଳି-ହେଲନେ ଧରା କୀପତେ ଲାଗି, ତିନିଇ ଶାପୋଲେଅ ।

ସ୍ଵାଧୀନତା ସାମ୍ୟ ଭାତୃତ, ବନ୍ଦୁକେର ନାଲମୁଖେ ତଳ-ଓଯାରେ ଧାରେ ଇଯୋରୋପର ଅନ୍ତିମଜ୍ଞାୟ ପ୍ରବେଶ କରିଯେ ଦିଲେ, ତିନ-ରଙ୍ଗ କକାର୍ଡର ଜୟ ହଲ । ତାରପର, ଶାପୋଲେଅ ଫ୍ରେସ ମହାରାଜ୍ୟକେ ଦୃଢ଼ବନ୍ଦ ସାବସବ କରିବାର ଜୟ ବାଦ୍ସା ହଲେନ । ତାରପର ତୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହଲ, ଛେଲେ ହଲନା ବଲେ ସୁଧ-ଦୂରେ ସିଙ୍ଗନୀ ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାଜୀ ଜୋସେଫିନକେ ତ୍ୟାଗ କରିଲେନ, ଅଣ୍ଣୀରାର ବାଦ୍ସାର ମେଯେ ବେ କରିଲେନ । ଜୋସେଫିନେର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଭାଗ୍ୟ ଫିରିଲ, ରୁଷ ଜୟ କର୍ତ୍ତେ ଗିଯେ ବରକେ ତୀର ଫୌଜ ମାରା ଗେଲ । ଇଉରୋପ ବାଗ୍ ପୋଯେ ତୀରକ ଜୋର କରେ ସିଂହାସନ ତ୍ୟାଗ କରିଯେ ଏକଟା ଦ୍ଵୀପେ ପାଠିଯେ ଦିଲେ, ପୁରାଣ ରାଜାର ବଂଶେର ଏକଜନକେ ତାଙ୍କେ ବସାଲେ ।

ମରା ସିଙ୍ଗୀ ସେ ଦ୍ଵୀପେ ଥେକେ ପାଲିଯେ ଆବାର ଫୁସେ

* ଶୀତା ୩୮

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

হাজির হল, ফ্রাঁসের লোক আবার তাকে মাথায় করে নিলে, রাজা পালাল। কিন্তু অদৃষ্ট ভেঙ্গেছে, আর জুড়লনা—আবার ইয়োরোপ শুল্ক পড়ে, তাকে ঢারিয়ে দিলে, স্থাপোলেঅঁ ইংরেজদের এক জাহাজে উঠে শরণাগত হলেন; ইংরেজেরা! তাকে সেন্ট হেলেনা নামক দূর একটা দ্বীপে বন্দী রাখলে—আমরণ। আবার পুরাণ রাজা এল, তার ভাইপো রাজা হল। আবার ফ্রাঁসের লোক ক্ষেপে উঠলো রাজা-ফাজা তাড়িয়ে দিলে, আবার প্রজাতন্ত্র হল। মহাবীর স্থাপোলেঅঁ'র এক ভাইপো এ সময়ে ক্রমে ফ্রাসের প্রীতিপাত্র হলেন, ক্রমে একদিন ষড়যন্ত্র করে নিজেকে বাদসা ঘোষণা করলেন। তিনি ছিলেন তৃতীয় স্থাপোলেঅঁ; দিন কতক তার খুব প্রতাপ হল। কিন্তু জর্মান যুক্তে হেরে তাঁর সিংহাসন গেল, আবার ফ্রাঁস প্রজাতন্ত্র হল। সেই অবধি প্রজাতন্ত্র চলেছে।

যে পরিণামবাদ ভারতের প্রায় সকল সম্প্রদায়ের
ভারতীয় সকল
সম্প্রদায়ের
যুগ্মিতিস্থাপ
পরিণামবাদ
—Evolution
Theory.

মূলভিত্তি, এখন সে পরিণাম-বাদ ইয়ো-
রোপীয় বহিবিজ্ঞানে প্রবেশ করেছে।
ভারত ছাড়া অন্তর্ভুক্ত সকল দেশের ধর্মে
ছিল এই যে, দুনিয়াটা সব টুকুরো টুকুরো,
আলাদা আলাদা। ঈশ্বর একজন আলাদা,

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ପ୍ରକୃତି ଏକଟା ଆଲାଦା, ମାନୁଷ ଏକଟା ଆଲାଦା, ଏଇ ରକମ ପଣ୍ଡ ପଞ୍ଚୀ କୌଟ-ପତଙ୍ଗ ଗାଛ-ପାଳା ମାଟି ପାଥର ଧାତୁ ପ୍ରଭୃତି ସବ ଆଲାଦା ଆଲାଦା । ଭଗବାନ୍ ଏଇ ରକମ ଆଲାଦା ଆଲାଦା କରେ ସୃଷ୍ଟି କରେଛେ ।

ଜ୍ଞାନ ମାନେ କିନା ବହୁର ମଧ୍ୟେ ଏକ ଦେଖା । ଯେ ଗୁଲୋ ଆଲାଦା, ତଫାଂ ବଲେ ଆପାତତः ବୋଧ ହଜେ, ତାଦେର ମଧ୍ୟେ ଏକକ୍ୟ ଦେଖା । ଯେ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏଇ ଏକକ୍ୟ ମାନୁଷ ଦେଖିତେ ପାଇ, ସେଇ ସମ୍ବନ୍ଧଟାକେ ‘ନିୟମ’ ବଲେ, ଏରି ନାମ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ।

ପୂର୍ବେ ବଲେଛି ଯେ, ଆମାଦେର ବିଦ୍ୟା ବୁନ୍ଦି ଚିନ୍ତା ସମସ୍ତ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ସମସ୍ତ ବିକାଶ ଧର୍ମେ । ଆର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟେ ଏ ସମସ୍ତ ବିକାଶ ବାଇରେ, ଶରୀରେ, ସମାଜେ । ଭାରତବର୍ଷେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ମନୌଷୀରୀ କ୍ରମେ ବୁଝାତେ ପାରିଲେନ ଯେ, ଓ ଆଲାଦା ଭାବଟା ଭୁଲ; ଓ ସବ ଆଲାଦାର ମଧ୍ୟେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଯେଛେ, ମାଟି ପାଥର ଗାଛ ପାଳା ଜ୍ଞନ ମାନୁଷ ଦେବତା, ଏମନ କି ଦୈତ୍ୟର ସ୍ଵଯଂ—ଏର ମଧ୍ୟେ ଏକକ୍ୟ ରଯେଛେ । ଅନ୍ତର୍ବାଦୀ ଏର ଚରମ-ସୀମାଯ ପୌଛୁଲେନ, ବଲେନ ଯେ, ସମସ୍ତଟି ସେଇ ଏକେର ବିକାଶ । ବାନ୍ତବିକ ଏଇ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଓ ଅଧିଭୂତ ଜଗଂ ଏକ, ତାର ନାମ ‘ବ୍ରଙ୍ଗ’; ଆର ଏଇ ଯେ ଆଲାଦା ଆଲାଦା ବୋଧ ହଜେ, ଓଟା ଭୁଲ, ପର ନାମ ଦିଲେନ ‘ମାୟା’, ‘ଅବିଦ୍ଵା’ ଅର୍ଥାଂ ଅଜ୍ଞାନ । ଏହି ହଜ ଜ୍ଞାନେର ଚରମ ସୀମା ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଭାରତବର୍ଷେ କଥା ଛେଡ଼େ ଦାଣ, ବିଦେଶେ ଯଦି ଏ କଥଟା ଏଥନ କେଉ ବୁଝାତେ ନା ପାରେ, ତ ତାକେ ଆର ପଣ୍ଡିତ କି କରେ ବଲି । ମୋଦ୍ଦା, ଏଦେର ଅଧିକାଂଶ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଏଟା ଏଥନ ବୁଝେଛେ, ଏଦେର ରକମ ଦିଯେ,—ଜଡ଼-ବିଜ୍ଞାନେର ଭେତର ଦିଯେ । ତା ସେ ‘ଏକ’ କେମନ କରେ ‘ବହୁ’ ହଲ, ଏ କଥା ଆମରାଓ ବୁଝି ନା, ଏରାଓ ବୋଝେ ନା । ଆମରାଓ ସିନ୍ଧାନ୍ତ କରେ ଦିଯେଛି ସେ, ଉଥାନଟା ବୁଦ୍ଧିର ଅତୀତ । ଏରାଓ ତାଇ କରେଛେ । ତବେଇ ସେ ‘ଏକ’ କି କି ରକମ ହୟେଛେ, କି କି ରକମ ଜ୍ଞାତିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପାଞ୍ଚେ, ଏଟା ବୋବା ଯାଯ ଏବଂ ଏଇଟାର ଖୌଜେର ନାମ ବିଜ୍ଞାନ (Science) ।

କାଜେଇ ଏଥନ ଏଦେଶେ ପ୍ରାୟ ସକଳେଇ ପରିଗାମବାଦୀ, —Evolutionist. ସେମନ ଛୋଟ ଜାନୋଯାର ବଦ୍ଲେ ବଦ୍ଲେ ବଡ଼ ଜାନୋଯାର ହଞ୍ଚେ, ବଡ଼ ଜାନୋଯାର କଥନ କଥନ ଛୋଟ ହଞ୍ଚେ, ଲୋପ ପାଞ୍ଚେ; ତେମନି ମାନ୍ୟ ସେ ଏକଟା ସୁସଭ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ହୁମ୍ କରେ ଜନ୍ମ ପେଲେ, ଏ କଥା ଆର କେଉ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସ କରଛେ ନା । ବିଶେଷ ଏଦେର ବାପ-

ଦାଦା, କାଳ୍ ନା ପରଶୁ, ବର୍ବର ଛିଲ, ତା
ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମତେ
ସମ୍ବନ୍ଧେର
ତ୍ରୟବିକାଶ
ଅସଭ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ଥେକେ ଉଠେଛେ ଏବଂ ଉଠେଛେ । ଆଦିମ

ଥେକେ ଅନ୍ଧ ଦିନେ ଏଇ କାଣ୍ କାଜେଇ
ଏରା ବଲ୍ଲାହେ, ସେ ସମସ୍ତ ମାନ୍ୟ କ୍ରମେ କ୍ରମେ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ମାନୁଷ କାଠ-ପାଥରେର ସ୍ତ୍ରୀ-ତ୍ର୍ଷ୍ଣ ଦିଯେ କାଜ ଚାଲାତ, ଚାମଢ଼ୀ
ବା ପାତା ପରେ ଦିନ କାଟାତ, ପାହାଡ଼ର ଗୁହାୟ ବା
ପାଥୀର ବାସାର ମତ ଝୁଙ୍ଗେ ଘରେ ଗୁଜ୍ରାନ୍ କରନ୍ତ । ଏର
ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶନ ସର୍ବଦେଶେର ମାଟିର ନୀଚେ ପାଓୟା ଯାଛେ ଏବଂ
କୋନ୍‌ଓ କୋନ୍‌ଓ ସ୍ତଳେ ସେ ଅବଶ୍ୱାର ମାନୁଷ ସ୍ଵୟଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ।
କ୍ରମେ ମାନୁଷ ଧାତୁ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତେ ଶିଖିଲେ, ସେ
ନରମଧାତୁ—ଟିନ ଆର ତାମା । ତାକେ ମିଶିଯେ ସ୍ତ୍ରୀ-ତ୍ର୍ଷ୍ଣ
ଅନ୍ତର୍ଶତ୍ରୁ କରନ୍ତେ ଶିଖିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ ବାବିଲ
ମିଶରୀରାଓ ଅନେକ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋହାର ବ୍ୟବହାର ଜାନ୍ତ
ନା, ଯଥନ ତାରା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସଭ୍ୟ ହେଲିଲ, ବଇ-ପତ୍ର
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲିଖିତ, ମୋଣା-କୁପୋ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତ ତଥନ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଆମେରିକା ମହାଦ୍ୱୀପେର ଆଦିମ-ନିବାସୀଦେର
ମଧ୍ୟେ ମେଲିକୋ ପେର ମାଯା ପ୍ରଭୃତି ଜାତି ଅପେକ୍ଷାକୃତ
ଶୁସଭ୍ୟ ଛିଲ, ପ୍ରକାଣ ପ୍ରକାଣ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତ,
ମୋଣା-କୁପୋର ଥୁବ ବ୍ୟବହାର ଛିଲ (ଏମନ କି ଐ ମୋଣା-
କୁପୋର ଲୋଭେଇ ସ୍ପାନି ଲୋକେରା ଭାଦେର ଧ୍ୱନି ସାଧନ
କରିଲେ) । କିନ୍ତୁ ସେ ସମସ୍ତ କାଜ ଚକ୍ରକି ପାଥରେର
ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଵାରା ଅନେକ ପରିଶ୍ରମେ କରିତୋ, ଲୋହାର ନାମ ଗନ୍ଧ ଓ
ଜାନ୍ତୋ ନା ।

ଆଦିମ ଅବଶ୍ୱାୟ ମାନୁଷ ତୌର ଧନ୍ୟକ ବା ଜାଲାଦି
ଉପାୟେ ଜନ୍ମି, ଜାନୋଯାଇ, ମାଛ ମେରେ ଖେତ, କ୍ରମେ ଚାଷ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ବାସ ଶିଖ୍‌ଲେ, ପଣ୍ଡପାଳନ କରତେ ଶିଖ୍‌ଲେ । ବନେର
ଆଦିମ ଅବ-
ହାର ମାନୁଷ
ମୃଗ୍ୟାଜୀବୀ
ଜାନୋଯାରକେ ବଶେ ଏମେ ନିଜେର କାଜ
କରାତେ ଲାଗଲୋ । ଅଥବା ସମୟମତ ଆହା-
ରେରେ ଜନ୍ମ ଜାନୋଯାର ପାଲିତେ ଲାଗଲୋ ।
ଗରୁ, ଘୋଡ଼ା, ଶୂକର, ହାତି, ଟୁଟ୍, ଭେଡ଼ା, ଛାଗଲ, ମୁରଗି
ପ୍ରଭୃତି ପଣ୍ଡପଙ୍କୀ ମାନୁଷେର ଗୃହପାଲିତ ହତେ ଲାଗଲୋ ।
ଏର ମଧ୍ୟେ କୁକୁର ହଜ୍ଜେନ ମାନୁଷେର ଆଦିମ ବନ୍ଧୁ ।

ଆବାର ଚାଷବାସ ଆରଣ୍ୟ ହଲୋ । ଯେ ଫଳ-ମୂଳ ଶାକ
সବ୍‌ଜି ଧାନ-ଚାଲ ମାନୁଷେ ଖାଇ, ତାର ବୁନୋ ଅବନ୍ଧା ଆର
ଏକ ରକମ । ଏ ମାନୁଷେର ଯତ୍ନେ ବୁନୋ ଫଳ
ପରେ କୃତିଜୀବୀ
ବୁନୋ ଘାସ, ନାନାପ୍ରକାର ସୁଖାଟ ବୃକ୍ଷ ଓ
ଉପାଦେୟ ଫଳେ ପରିଣତ ହଲୋ । ପ୍ରକୃତିତେ ଆପନା
ଆପନି ଦିନରାତ ଅଦଳ-ବଦଳ ତ ହଜ୍ଜେଇ । ନାନାଜାତେର
ବୃକ୍ଷ ଲତା ପଣ୍ଡ ପଙ୍କୀ ଶରୀରସଂସର୍ଗେ ଦେଶ-କାଳ ପରିବର୍ତ୍ତନେ
ନବୀନ ନବୀନ ଜାତିର ସ୍ଥାନ ହଜ୍ଜେ । କିନ୍ତୁ ମାନୁଷ-ମୃତ୍ତିର
ପୂର୍ବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକୃତି ଧୀରେ ଧୀରେ ତରଳତା, ଜୀବଜନ୍ମ
ବଦଳାଛିଲେନ, ମାନୁଷ ଜମେ ଅବଧି ସେ ହଡ଼ମୁଡ଼ କରେ
ବଦଳେ ଦିତେ ଲାଗଲୋ । ସାଁ-ସାଁ କରେ ଏକଦେଶେର ଗାଛ-
ପାଲା ଜୀବଜନ୍ମ ଅନ୍ୟ ଦେଶେ ମାନୁଷ ନିଯେ ଯେତେ ଲାଗଲୋ,
ତାଦେର ପରମ୍ପର ମିଶ୍ରଣେ ନାନାପ୍ରକାର ଅଭିନବ ଜୀବଜନ୍ମର,
ଗାଛପାଲାର ଜାତ ମାନୁଷେର ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନ ହତେ ଲାଗଲୋ ।

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

আদিম অবস্থায় বিবাহ থাকে না, ক্রমে ক্রমে ঘোন
সম্বন্ধ উপস্থিত হল। প্রথম বৈবাহিক সম্বন্ধ সর্বসমাজে
‘মা’য়ের উপর ছিল। বাপের বড় ঠিকানা
বিবাহের
আদিত্ব
থাকতো না। মায়ের নামে ছেলে-পুরুষের
নাম হত। ‘মেয়েদের হাতে সমস্ত ধন
থাকতো ছেলে মামুষ করবার জন্য। ক্রমে ধন-পত্র
পুরুষের হাতে গেল, মেয়েরাও পুরুষের হাতে গেল।
পুরুষ বল্লে, যেমন এ ধনধান্য আমার, আমি চাষবাস
করে বা লুঠতরাজ করে উপার্জন করেছি, এতে যদি
কেউ ভাগ বসায়, ত আমি বিরোধ করবো,’ তেমনি
বল্লে, ‘এ মেয়েগুলো আমার, এতে যদি কেউ ইস্তাপণ
করে ত বিরোধ হবে।’ বর্তমান বিবাহের সূত্রপাত
হলো। মেয়ে মামুষ, পুরুষের ঘটি বাটি গোলাম প্রভৃতি
অধিকারের শায় হলো। প্রাচীন রৌতি—একদলের পুরুষ
অন্যদলে বে করত। সে বিবাহও জবরদস্তি—মেয়ে
ছিনিয়ে এনে। ক্রমে সে কাড়াকাড়ি বদলে গেল,
স্বেচ্ছায় বিবাহ চললো; কিন্তু সকল বিষয়ের কিঞ্চিৎ
কিঞ্চিৎ আভাস থাকে। এখনও প্রায় সর্বদেশে বরকে
একটা নকল আক্রমণ করে! বাঙ্গালাদেশে, ইউরোপে,
চাল দিয়ে বরকে আঘাত করে, পশ্চিমাঞ্চলে কনের
আজীয়-মেয়েরা বরযাত্রিকে গালিগালাজি করে, ইত্যাদি।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

সମାଜ ସୃଷ୍ଟି ହତେ ଲାଗଲ । ଦେଶଭେଦେ ସମାଜେର ସୃଷ୍ଟି । ସମୁଦ୍ରେର ଧାରେ ଯାରା ବାସ କର୍ତ୍ତ, ତାରା ଅଧି-କଂଶଇ ମାଛ ଧରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କର୍ତ୍ତ; ଯାରା ସମତଳ ଜମିତେ, ତାଦେର ଚାଷବାସ ; ଯାରା ପାର୍ବତ୍ୟଦେଶେ, ତାରା ଭେଡ଼ା ଚରାତ ; ଯାରା ମର୍ମମୟଦେଶେ, ତାରା ଛାଗଲ ଉଟ ଚରାତେ ଲାଗଲୋ । କତକଦଳ ଜଙ୍ଗଲେର ମଧ୍ୟେ ବାସ କରେ ଶୀକାର କରେ ଥେତେ ଲାଗଲୋ । ଯାରା ସମତଳ ଦେଶ ପୋଲେ, ଚାଷ-କୃତ୍ୟୀବୀ ମେବ ଓ ସୁଗ୍ରାତ୍ୟୀବୀ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହୁଏ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଅବକାଶ ପୋଲେ, ଅହୁରେର ସମ୍ବନ୍ଧ ବାସ ଶିଖିଲେ, ତାରା ପେଟେର ଦାୟେ ଅନେକଟା ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ହୁଏ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଅବକାଶ ପୋଲେ, ତାରା ଅଧିକତର ସଭ୍ୟ ହତେ ଲାଗଲୋ । କିନ୍ତୁ ସଭ୍ୟଭାବର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶରୀର ଦୁର୍ବଲ ହତେ ଲାଗଲୋ । ଯାଦେର ଶରୀର ଦିନରାତ ଖୋଲା ହାଓୟାଇ ବାସ କରେ, ମାଂସ-ପ୍ରଧାନ ଆହାର—ତାଦେର, ଆର ଯାରା ସରେର ମଧ୍ୟେ ବାସ କରେ, ଶକ୍ତିପ୍ରଧାନ ଆହାର, ଅନେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହତେ ଲାଗଲୋ । ଶିକାରୀ ବା ପଞ୍ଚପାଲ ବା ମଂସ୍ୟଜୀବୀ ଆହାରେ ଅନଟମ ହେଲେଇ ଡାକାତ ବା ବୋଷ୍ଟେ ହୁଏ ସମତଳବାସୀଦେର ଲୁଠତେ ଆରଣ୍ୟ କରିଲେ । ସମତଳବାସୀରୀ ଆଭ୍ୟାସକାର ଜଣ୍ୟ, ସନ-ଦଲେ ସମ୍ମିଳିତ ହତେ ଲାଗଲୋ, ଛୋଟ ଛୋଟ ରାଜ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହତେ ଲାଗଲୋ ।

ଦେବତାରୀ ଧାନ ଚାଲ ଥାଯ, ଶୁସଭ୍ୟ ଅବସ୍ଥା, ଗ୍ରାମ, ନଗର, ଉତ୍ତାନେ ବାସ, ପରିଧାନ ବୋନା କାପଡ଼ ; ଆର

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

অমুরদের পাহাড় পর্বত, মরুভূমি বা সমুদ্রতটে বাস, আহার বন্ধ জানোয়ার, বন্ধফলমূল, পরিধান ছাল; আর বুনো জিনিষ বা তেড়া ছাগল গরু দেবতাদের কাছ থেকে, বিনিময়ে যা ধান-চাল। দেবতার শরীর অম সহিতে পারে না, ছৰ্বল। অমুরের শরীর উপবাস-কৃচ্ছ কষ্টসহনে বিলক্ষণ পটু।

অমুরের আহারাভাব হলেই, দল বেধে পাহাড় হতে, সমুদ্রকূল হতে, গ্রাম নগর লুঠতে এল। কখনও বা ধন-ধানের লোভে দেবতাদের আক্রমণ করতে লাগলো। দেবতারা বহুজন একত্র না হতে পারলেই অমুরের হাতে মৃত্যু; আর দেবতার বুদ্ধি প্রবল হয়ে নানাপ্রকার যন্ত্র-তন্ত্র নির্মাণ করতে লাগলো। ব্রহ্মাণ্ড, গরুড়ান্ত্র, বৈষ্ণবান্ত্র, শৈবান্ত্র—সব দেবতাদের; অমুরের সাধারণ অস্ত্র, কিন্তু গায়ে বিষম বল। বারংবার অমুর দেবতাদের হারিয়ে দেয়, কিন্তু অমুর সভা হতে জানে না। চাষবাস করতে পারে না, বুদ্ধি চালাতে জানে না। বিজয়ী অমুর যদি বিজিত দেবতাদের স্বর্গে রাজ্য করতে চায়, ত সে কিছুদিনের মধ্যে দেবতাদের বুদ্ধিকৌশলে দেবতাদের দাস হয়ে পড়ে থাকে। নতুবা অমুর লুঠ করে সরে আপনার স্থানে যায়। দেবতারা যথন একত্রিত হয়ে, অমুরদের তাড়ায়,

প্রাচা ও পাঞ্চাত্য

তথন—হয় তাদের সমুদ্র মধ্যে তাড়ায়, না হয় পাহাড়ে,
 না হয় জঙ্গলে তাড়িয়ে দেয়। 'ক্রমে ছ দিকেই
 দল বাড়তে লাগলো, লক্ষ লক্ষ দেবতা একত্র হতে
 লাগলো, লক্ষ লক্ষ অসুর একত্র হতে লাগলো। মহা-
 সংঘর্ষ, মেশামেশি, জেতাজুতি চলতে লাগলো। এ—
 সব রকমের মানুষ মিলে-মিশে বর্তমান সমাজ, বর্তমান
 প্রথাসকলের স্থষ্টি হতে লাগলো। নানা রকমে নৃতন
 ভাবের স্থষ্টি হতে লাগলো, নানা বিদ্ধার আলোচনা
 চললো। একদল লোক ভোগোপযোগী বস্তু তৈয়ার
 করতে লাগলো—হাত দিয়ে বা বুদ্ধি করে। একদল
 সেই সব ভোগ্যদ্রব্য রক্ষা করতে লাগলো। সকলে
 মিলে সেই সব বিনিময় করতে লাগলো, আর
 গাজা

বণিক অভূতি

বিভিন্ন শ্রেণীর
উৎপত্তি-

রহস্য

মাঝখান থেকে একদল ওস্তাদ এ জায়গার
 জিনিষটা ওজায়গায় নিয়ে যাবার বেতন-
 স্বরূপ সমস্ত জিনিষের অধিকাংশ আস্তসাং
 করতে শিখলে। একজন চাষ করলে,

একজন পাহারা দিলে, একজন বয়ে নিয়ে গেল, আর
 একজন কিনলে। যে চাষ করলে, সে পেলে ঘোড়ার
 ডিম; যে পাহারা দিলে, সে জুলুম করে কতকটা
 আগ-ভাগ নিলে; অধিকাংশ নিলে ব্যবসাদার, যে
 বয়ে নিয়ে গেল। যে কিনলে, সে এ সকলের দাম

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ମା

ଦିଯେ ମଲୋ !! ପାହାରାଓୟାଲାର ନାମ ହଲୋ ରାଜା, ମୁଟେର ନାମ ହଲୋ ସନ୍ଦାଗର । ଏ ହୁ ଦଲ କାଜ କରିଲେ ନା—ଫାଁକ ଦିଯେ ମୁଡ଼େ ମାରତେ ଲାଗଲୋ । ସେ ଜିନିବ ତୈରୀ କରିତେ ଲାଗଲ, ସେ ପେଟେ ହାତ ଦିଯେ ‘ହା ଭଗବାନ୍’ ଡାକତେ ଲାଗଲୋ ।

କ୍ରମେ ଏହି ସକଳ ଭାବ ପ୍ରାଚାପେଂଚି, ମହା ଗେରୋର ଉପର ଗେରୋ, ତ୍ୱର୍ତ୍ତ ଗେରୋ ହୟେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହା ଜୃତିଲ ସମାଜ ଉପଶ୍ରିତ ହଲେନ । କିନ୍ତୁ ଛିଟ ମରେ ନା । ସେ ଗଲୋ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମେ ଭେଡ଼ୀ ଚାରାତ, ମାଛ ଧରେ ଖେତ, ସେ ଗଲୋ ସଭ୍ୟ-ଜନ୍ମେ ବହୁଟେ ଡାକାତ ଅଭ୍ରତ ହତେ ଲାଗିଲୋ । ବନ ନେଇ—ସେ ସେ ଶିକାର କରେ; କାହେ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ନେଇ ସେ ଭେଡ଼ୀ ଚାରାୟ; ଜନ୍ମେର ଦରଣ ଶିକାର ବା ଭେଡ଼ୀ ଚାରାନ ବା ମାଛ ଧରା ଦ୍ୱାରା ଓ ବେଶ୍ଟାର ଉପରେ କୋନଟାରଇ ଶୁବିଧା ପାଇ ନା—ସେ କାଜେଇ ଡାକାତୀ କରେ, ଚୁରି କରେ, ସେ ଯାଇ କୋଥା ? ସେ ପ୍ରାତଃଶ୍ଵରଗୀଯାଦେର କାଳେର ମେଘେ, ଏ ଜନ୍ମେ ତ ଆର ଏକ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ବର ବେ କରତେ ପାଇ ନା, କାଜେଇ ହୟ ବେଶ୍ଟା । ଇତ୍ୟାଦି ରକମେର ନାନା ଚଙ୍ଗେର, ନାନା ଭାବେର, ନାନା ସଭ୍ୟ ଅସଭ୍ୟ ଦେବତା ଅଶ୍ଵର ଜନ୍ମେର ମାମୁଷ ଏକତ୍ର ହୟେ—ହୟେଛେ ସମାଜ । କାଜେଇ ସକଳ ସମାଜେ ଏହି ନାନାକପେ ଭଗବାନ୍ ବିରାଜ କରେନ । ସାଧୁ ନାରାୟଣ,

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ଡାକାତ ନାରାୟଣ, ଇତ୍ୟାଦି । ଆବାର ଯେ ସମାଜେ ଯେ ଦଲେ ସଂଖ୍ୟାୟ ଅଧିକ, ମେ ସମାଜେର ଚରିତ୍ର ସେଇ ପରିମାଣେ ଦୈବୀ ବା ଆଶ୍ୱରୀ ହତେ ଲାଗିଲୋ ।

ଜୟୁଦ୍ଧିପେର ତାମାମ୍ ସଭ୍ୟତା—ସମତଳ କ୍ଷେତ୍ରେ, ବଡ଼ ବଡ଼ ନଦୀର ଉପର, ଅତି ଉର୍ବର ଭୂମିତେ ଉଂପନ୍ନ—ଇଯଂଚିକିଯଃ
ଆଚ୍ୟ ଓ
ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ
ସଭ୍ୟତାର
ବିଭିନ୍ନ ଭିତ୍ତି
ଗଙ୍ଗା ସିଙ୍ଗୁ ଇଉଫ୍ରେଟିସତୀର । ଏ ସକଳ ସଭ୍ୟତାରଇ ଆଦ୍ଵ ଭିତ୍ତି ଚାଷବାସ । ଏ ସକଳ ସଭ୍ୟତାଇ ଦେବତାପ୍ରଧାନ । ଆର ଇଉରୋପେର ସକଳ ସଭ୍ୟତାଇ ପ୍ରାୟ ପାହାଡ଼େ, ନା ହୟ ସମୁଜ୍-ମୟ ଦେଶେ ଜୟେଷ୍ଠ—ଡାକାତ ଆର ବଞ୍ଚିଟେ ଏ ସଭ୍ୟତାର ଭିତ୍ତି, ଏତେ ଅଶ୍ୱର-ଭାବ ଅଧିକ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳେ ଯତନ୍ଦ୍ର ବୋବା ଯାଯ, ଜୟୁଦ୍ଧିପେର ମଧ୍ୟଭାଗ ଓ ଆରବେର ମର୍ରଭୂମି ଅଶ୍ୱରଦେର ପ୍ରଧାନ ଆଜାଦି ହୟ । ଐ ସ୍ଥାନ ହତେ ଏକତ୍ର ହୟେ ପଣ୍ଡପାଳ ମୃଗୟାଜୀବୀ ଅଶ୍ୱରକୁଳ, ସଭ୍ୟ ଦେବତାଦେର ତାଡ଼ା ଦିଯେ, ଛନ୍ଦିଯାମଯ ଛଡିଯେ ଦିଯେଛେ ।

ଇଉରୋପଖଣ୍ଡେର ଆଦିମନିବାସୀ ଏକ ଜାତ ଅବଶ୍ୟ ଛିଲ । ପର୍ବତଗହରେ ବାସ କରତ ; ଯାରା ଓର ମଧ୍ୟେ ଏକଟୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ତାରା ଅଲ୍ଲ ଗଭୀର ତଳାଓୟେର ଜଳେ ଥୋଟା ପୁଣ୍ତେ, ମାଚାନ ବେଁଧେ, ସେଇ ମାଚାନେର ଓପର ସର-ଦୋର ନିର୍ମାଣ କରେ ବାସ କରତ । ଚକ୍ରମକି ପାଥରେର ତୀର,

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

বর্ধার ফলা, চক্মিকির ছুরি ও পরশু দিয়ে সমস্ত কাজ চালাত ।

ক্রমে জন্মদৌপের নরশ্বরের ইউরোপের উপর পড়তে লাগলো । কোথাও কোথাও অপেক্ষাকৃত সভা জাতের অভ্যন্তর হলো ; কুষাদশাস্ত্রগত কোনও জাতির ভাষা, ভারতের দক্ষিণ ভাষার অনুরূপ ।

কিন্তু এ সকল জাত বর্বর, অতি বর্বর অবস্থায় রইল । আসিয়া-মাইনর হতে একদল সুসভ্য মানুষ সন্নিকট দ্বীপপুঞ্জে উদয় হল, ইউরোপের গ্রীক সন্নিকট স্থান অধিকার করলে, নিজেদের বুদ্ধি আর প্রাচীন মিসরের সাহায্যে এক অপূর্ব সভ্যতা সৃষ্টি করলে ; তাদের আমরা বলি যবন, ইউয়োপীয়া বলে গ্রীক ।

পরে ইতালিতে রোমক নামক অন্ত এক বর্বর ইউরোপী জাতের সৃষ্টি জাতিকে পরাভৃত করে, তাদের বুদ্ধি-বিদ্যা সংগ্রহ করে নিজেরা সভ্য হল । ক্রমে রোমকেরা চারিদিক অধিকার করলে ; ইউরোপ-খণ্ডের দক্ষিণ পশ্চিম ভাগের যাবতীয় অসভ্য মানুষ তাদের প্রজা হলো । কেবল উত্তর-ভাগে বনজঙ্গলে বর্বর জাতিরা স্বাধীন রইল । কালবশে রোম ঐর্ষ্য-

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

বিলাসপরতায় দুর্বল হতে লাগল ; সেই সময় আবার জন্মুদ্বীপ অস্তুরবাহিনী ইউরোপের উপর নিষ্কেপ করলে । অস্তুর তাঢ়নায় উত্তর-ইউরোপী বর্বর রোমসাম্রাজ্যের উপর পড়লো ! রোম উৎসন্ন হয়ে গেল । জন্মুদ্বীপের তাঢ়নায় ইউরোপের বর্বর আর ইউরোপের ধর্মসাবশিষ্ট রোমক-গ্রীক মিলে এক অভিনব জাতির সৃষ্টি হলো ; এ সময় যান্ত্রীজাতি রোমের দ্বারা বিজিত ও বিতাড়িত হয়ে, ইউরোপময় ছড়িয়ে পড়লো, সঙ্গে সঙ্গে তাদের নৃতন ধর্ম কৃশ্চানন্দীও ছড়িয়ে পড়লো । এই সকল বিভিন্ন জাত, মত, পথ নানাপ্রকারের অস্তুরকুল, মহামায়ার মুচিতে, দিবারাত্রি যুদ্ধ মারকাটের আগুনে গলে মিশতে লাগলো ; তা হতেই এই ইউরোপী জাতের সৃষ্টি ।

হিংস্তুর কালরঙ থেকে, উত্তরে দুধের মত সাদা রঙ, কাল, কটা লাল বা সাদা চুল, কাল চোখ, কটা চোখ, নৌল চোখ, দিব্য হিংস্তুর মত নাক মুখ চোখ, বা জাতামুখে চীনেরাম, এই সকল আকৃতিবিশিষ্ট এক বর্বর, অতি-বর্বর ইউরোপী জাতির সৃষ্টি হয়ে গেল । কিছু-কাল তারা আপনা-আপনি মারকাট করতে লাগলো ; উত্তরের গুলো বশ্বেটেরূপে বাগে পেলেই অপেক্ষাকৃত সভ্যগুলোর উৎসাদন করতে লাগল । মাঝখান থেকে,

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

କୃଷ୍ଣାନ ଧର୍ମର ହଇ ଗୁର, ଇତାଲିର ପୋପ୍ (ଫରାସି, ଇତାଲି ଭାଷାଯ ବଳେ 'ପାପ') ଆର ପଶିମେ କନଟାଟି-ମୋପଲସେର ପାଟ୍ଟିଯାର୍କ, ଏବା ଏହି ଜନ୍ମପ୍ରାୟ ବର୍ବର-ବାହିନୀର ଉପର, ତାଦେର ରାଜାରାଣୀ ସକଳେର ଉପର କର୍ତ୍ତାନ୍ତି ଚାଲାତେ ଲାଗଲ ।

ଏଦିକେ ଆବାର ଆରବ-ମର୍କତ୍ତମେ ମୁସଲମାନି ଧର୍ମର ଉଦୟ ହଲ । ବନ୍ଧୁପଣ୍ଡପ୍ରାୟ ଆରବ ଏକ ମହାପୁରସ୍ଵେର ପ୍ରେରଣାବଲେ ଅଦମ୍ୟ ତେଜେ, ଅନାହତ ବଳେ, ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ ପୃଥିବୀର ଉପର ଆଘାତ କରଲେ । ପଶିମ-ପୂର୍ବ ହପ୍ରାନ୍ତ ହତେ ସେ ତରଙ୍ଗ ଇଉରୋପେ ପ୍ରବେଶ କରଲେ । ସେ ଶ୍ରୋତ-ମୁଖେ ଭାରତ ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୌସେର ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ଇଉରୋପେ ପ୍ରବେଶ କରାତେ ଲାଗିଲୋ ।

ଜୟନ୍ତୀପେର ମାଧ୍ୟମାନ ହତେ ସେଲମୁଲ ତାତାର ନାମକ ଅନ୍ତର ଜାତି ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରେ ଆସିଯା-ମାଇନର ପ୍ରଭୃତି ହାନି ଦଖଲ କରେ ଫେଲିଲେ ।
ମୁସଲମାନେର
ଭାରତାଦି
ବିଜୟ
କରେଓ ସଫଳ ହୟ ନି ! ମୁସଲମାନ-
ଅଭ୍ୟଦୟ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ ବିଜୟ କରେଓ ଭାରତବର୍ଷେର କାହେ
କୁଣ୍ଡିତ ହୟେ ଗେଲ । ସିଙ୍କୁଦେଶ ଏକବାର ଆକ୍ରମଣ କରେଛିଲ
ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ରାଖିତେ ପାରେନି ; ତାରପର ଥେକେ ଆର
ଉତ୍ତମ କରେ ନି ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

କଥେକ ଶତାବ୍ଦୀର ପର ସଥନ ତୁର୍କ ପ୍ରଭୃତି ତାତାର ଜାତି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଛେଡ଼େ ମୁସଲମାନ ହଲୋ, ତଥନ ଏହି ତୁର୍କିରା ସମଭାବେ ହିନ୍ଦୁ, ପାର୍ଶ୍ଵ, ଆରାବ, ସକଳକେ ଦାସ କରେ ଫେଲିଲେ । ଭାରତବର୍ଷେର ସମସ୍ତ ମୁସଲମାନ ବିଜେତାର ମଧ୍ୟେ ଏକଦଲେ ଆରବି·ବା ପାର୍ଶ୍ଵ ନୟ ସବ ତୁର୍କାଦି ତାତାର । ରାଜପୁତାନାୟ ସମସ୍ତ ଆଗମ୍ବନକ ମୁସଲମାନେର ନାମ ତୁର୍କ—ତାଇ ସତ୍ୟ, ଐତିହାସିକ । ରାଜପୁତାନାର ଚାରିମୟେ ଗାଇଲେନ, ‘ତୁରୁଗଣଙ୍କୋ ବଢ଼ି ଜୋର’, ତାଇ ଠିକ । କୁତୁବଉଦ୍ଦିନ ହତେ ମୋଗଲ ବାଦ୍ସାଇ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଓ ସବ ତାତାର, ଯେ ଜାତ ତିବରତି, ସେଇ ଜାତ ; କେବଳ ହେବେଳେ ମୁସଲମାନ, ଆର ହିଂହ ପାରସି ବେ କରେ ବଦଳେଛେନ, ଚାକାମୁଖ । ଓ ସେଇ ପ୍ରାଚୀନ ଅମ୍ବୁର ବଂଶ । ଆଜିଓ କାବୁଲ, ପାରଶ୍ତ୍ଵ, ଆରବ୍ୟ, କନ୍ଟାଟିନୋପୋଲେ ସିଂହାସନେ ବସେ ରାଜସ କରିଛେନ, ସେଇ ଅମ୍ବୁର ତାତାର ; ଗାନ୍ଧାରି, ଫାରସି, ଆବାର ସେଇ ତୁରକ୍ଷେର ଗୋଲାମୀ କରିଛେନ । ବିରାଟ ଚୌମାତ୍ରାଜ୍ୟରେ ସେଇ ତାତାର ମାଧୁର ପଦତଳେ, ତବେ ସେ ମାଧୁ ନିଜେର ଧର୍ମ ଛାଡ଼େନି, ମୁସଲମାନ ହୟନି, ମହାଲାମାର ଚେଲା । ଏ ଅମ୍ବୁର ଜାତ କଞ୍ଚିନ୍କାଳେ ବିଢ଼ା-ବୁଦ୍ଧିର ଚର୍ଚା କରେ ନା, ଜାନେ ମାତ୍ର ଲଡାଇ । ଓ ରଙ୍ଗ ନା ମିଶିଲେ, ଯୁଦ୍ଧବୀର୍ଯ୍ୟ ବଡ଼ ହୟ ନା । ଉତ୍ତର ଇଉରୋପ, ବିଶେଷ ରଙ୍ଘେର ପ୍ରବଳ ଯୁଦ୍ଧବୀର୍ଯ୍ୟ ସେଇ ତାତାର । ରୁଷ ତିନ

ପ୍ରାଚୀ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ହିସ୍ତେ ତାତାର ରକ୍ତ । ଦେବାଶୁରେର ଲଡ଼ାଇ ଏଥନେ ଚଲିବେ
ଅନେକ କାଳ । ଦେଖିତା ଅଶୁରକଣ୍ଠୀ ବେ କରେ, ଅଶୁର
ଦେବକଣ୍ଠୀ ଛିନିଯେ ନେୟ,—ଏହି ରକମ କରେ ପ୍ରେମ ଖିଚୁଡ଼ି
ଜାତେର ସୃଷ୍ଟି ହୟ ।

ତାତାରରା ଆରବି ଖଲିଫାର ସିଂହାସନ କେଡ଼େ ନିଲେ,
କୃଷ୍ଣାନଦେର ମହାତୀର୍ଥ ଜିରୁସାଲମ୍ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନ ଦଖଲ
କରେ କୃଷ୍ଣାନଦେର ତୀର୍ଥ୍ୟାତ୍ମା ବନ୍ଧ କରେ ଦିଲେ, ଅନେକ
କୃଷ୍ଣାନ ମେରେ ଫେଲିଲେ । କୃଷ୍ଣାନ ଧର୍ମର ଗୁରୁରା କ୍ଷେପେ
ଉଠିଲ ; ଇଉରୋପମୟ ତାଦେର ସବ ବର୍ବର ଚେଲା ; ରାଜୀ
ଶ୍ଵିଟାନ ମୁସଲମ୍-
ମାନ ବଳ ପ୍ରଜାକେ କ୍ଷେପିଯେ ତୁଳିଲେ,—ପାଲେ ପାଲେ
ଇଉରୋପୀ ବର୍ବର ଜିରୁସାଲମ୍ ଉଦ୍ଧାରେର
ଭଣ୍ଟ ଆସିଆମାଇନରେ ଚଲିଲୋ । କତକ
ନିଜେରାଇ କାଟାକାଟି କରେ ମଲୋ, କତକ ରୋଗେ
ମଲୋ, ବାକି ମୁସଲମାନେ ମାରିତେ ଲାଗିଲୋ । ସେ
ଘୋର ବର୍ବର କ୍ଷେପେ ଉଠିଛେ,—ମୁସଲମାନରା ଯତ
ମାରେ ତତ ଆସେ । ସେ ବୁନୋର ଗୋ । ଆପନାର
ଦଙ୍କକେଇ ଲୁଠିଛେ, ଧାବାର ନା ପେଲେ ମୁସଲମାନ ଧରେଇ
ଥେଯେ ଫେଲିଲେ । ଇଂରେଜ ରାଜୀ ରିଚାର୍ଡ ମୁସଲମାନ-ମାଂସ
ବିଶେଷ ଖୁସୀ ଛିଲେନ, ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଆଛେ ।

ବୁନୋ ମାନୁଷ, ଆର ସଭ୍ୟ ମାନୁଷେର ଲଡ଼ାୟେ ଯା ହୟ,
ତାଇ ହଲ,—ଜିରୁସାଲମ୍ ପ୍ରଭୃତି ଅଧିକାର କରା ହଲୋ ।

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ନା । କିନ୍ତୁ ଇଉରୋପ ସଭ୍ୟ ହତେ ଲାଗଲୋ । ସେ
ଚାମଡ଼ା ପରା, ଆମମାଂସ-ଖେକୋ ବୁଝୋ ଇଂରେଜ ଫରାସି
ଜାର୍ଷାଗ ପ୍ରଭୃତି ଆସିଯାର ସଭ୍ୟତା ଶିଖିତେ
କଲେ
ଇଉରୋପେ
ସଭ୍ୟତାର
ଅବେଳା
ଲାଗଲୋ ! ଇତାଲି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନେର ନାଗା
ଫୌଜ ଦାର୍ଶନିକ ମତ ଶିଖିତେ ଲାଗଲ ;
ଏକଦଳ କୁଣ୍ଡାନ ନାଗା (Knights-Templars)
ଘୋର ଅବୈତବେଦାନ୍ତୀ ହୟେ ଉଠିଲୋ ; ଶେବେ
ତାରା କୁଣ୍ଡାନୀକେ ଠାଟ୍ଟା କରିତେ ଲାଗଲୋ, ଏବଂ ତାଦେର
ଧନ ଓ ଅନେକ ସଂଗୃହୀତ ହୟେଛିଲ ; ତଥନ ପୋପେର
ହକୁମେ, ଧର୍ମରକ୍ଷାର ଭାବେ ଇଉରୋପୀ ରାଜାରା ତାଦେର
ନିପାତ କରେ ଧନ ଲୁଟେ ନିଲେ ।

ଏଦିକେ ମୂର ନାମକ ମୁସଲମାନ ଜାତି ସ୍ପାନ ଦେଶେ
ଅଭି ସୁମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରଲେ, ନାନାବିଭାବ ଚର୍ଚା
କରଲେ, ଇଉରୋପେ ପ୍ରଥମ ଇଉନିଭାସିଟୀ ହଲୋ ;
ଇତାଲି ଫ୍ରାନ୍ସ, ଶୁଦ୍ଧ ଇଂଲଣ୍ଡ ହତେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ବିଦ୍ୟା
ଶିଖିତେ ଏଲୋ ; ରାଜୀ-ରାଜଡ଼ାର ଛେଲେରା ଯୁଦ୍ଧବିଭାଗ,
ଆଚାର, କାଯଦା, ସଭ୍ୟତା ଶିଖିତେ ଏଲୋ । ବାଡ଼ୀ-ଘର-ଦୋର
ମଲିର ସବ ନୂତନ ଢାଙ୍ଗେ ବନ୍ତେ ଲାଗଲୋ ।

କିନ୍ତୁ ସମ୍ମଗ୍ରୀ ଇଉରୋପ ହୟେ ଦୀଡ଼ାଳ ଏକ ମହା ସେନା-
ନିବାସ—ସେ ଭାବ ଏଥନ୍ତେ । ମୁସଲମାନେରା ଏକଟା
ଦେଶ ଜୟ କରେ, ରାଜୀ ଆପନାର ଏକ ବଡ଼ ଟୁକ୍କରା

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ରେଖେ, ବାକି ମେନାପତିଦେର ବେଁଟେ ଦିତେନ । ତାରା
ଇଉରୋପ
ଏକ ମହାଦେଶ-
ବିଷାଦେ
ପରିଣତ
ଥାଜନ୍‌/ ଦିତ ନା, କିନ୍ତୁ ରାଜାର ଆବଶ୍ୟକ
ହଲେଇ—ଏତଗୁଲି ସୈନ୍ୟ ଦିତେ ହବେ । ଏହି
ରକମେ ସଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଫୌଜେର ଅନେକ
ହାଙ୍ଗାମୀ ନା ରେଖେ, ଆବଶ୍ୟକ-କାଳେ-ହାଜିର
ପ୍ରବଳ ଫୌଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଇଲ । ଆଜି ଓ ରାଜ୍‌ପୁତ୍ରନାୟ
ମେ ଭାବ କତକ ଆଛେ;—ଓଟା ମୁସଲମାନେରା ଏଦେଶେ
ଆନେ । ଇଉରୋପୀରା ମୁସଲମାନେର ଏଭାବ ନିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ମୁସଲମାନଦେର ଛିଲ ରାଜ୍‌ ସାମନ୍ତୁଚକ୍ର, ବାକି ଫୌଜ
ଓ ପ୍ରଜା । ଇଉରୋପେ ରାଜ୍‌ ସାମନ୍ତୁଚକ୍ର ଆର ବାକି
ସବ ପ୍ରଜାକେ କରେ ଫେଲିଲେ ଏକ ରକମ ଗୋଲାମ ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନୁଷ କୋନେ ସାମନ୍ତେର ଅଧିକୃତ ମାନୁଷ ହୁୟେ,
ତବେ ଜୀବିତ ରଇଲ—ହୁକୁମ ମାତ୍ରେଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁୟେ ଯୁଦ୍ଧ-
ଯାତ୍ରାୟ ହାଜିର ହତେ ହବେ ।

ଇଉରୋପୀ ସଭ୍ୟତା ନାମକ ବନ୍ଦେର ଏହି ସବ ହଲୋ
ଉପକରଣ । ଏର ତ୍ତାତ ହଚ୍ଛେ—ଏକ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ
ପାହାଡ଼ୀ ସମ୍ବନ୍ଧତଟମୟ ପ୍ରଦେଶ; ଏର ତୁଳୋ ହଚ୍ଛେ—
ଇଉରୋପୀ
ସଭ୍ୟତା-ବନ୍ଦେ
ଉପକରଣ
ସର୍ବଦା ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ବଲିଷ୍ଠ, ନାନାଜାତେର
ମିଶ୍ରଣେ ଏକ ମହା ଖିଚୁଡ଼ି ଜାତ । ଏର
ଟାନା ହଚ୍ଛେ—ଯୁଦ୍ଧ; ଆୟାରଙ୍କାର ଜୟ, ଧର୍ମ-
ବନ୍ଦ୍ରକାର ଜୟ ଯୁଦ୍ଧ । ଯେ ତଳାଗ୍ରାର ଚାଲାତେ ପାରେ, ସେ

প্রাচা ও পাঞ্চান্ত

ହୟ ବଡ଼; ଯେ ତଳାଖ୍ୟାର ନା ଧର୍ତ୍ତେ ପାରେ, ମେ ସ୍ଵାଧୀନତା ବିସର୍ଜନ ଦିଯେ କୋନେ ବୌରେ ତଳାଖ୍ୟାରେ ଛାଯାଯ ବାସ କରେ, ଜୀବନ ଧାରଣ କରେ । ଏର ପୋଡ଼େନ—ବାଣିଜ୍ୟ । ଏ ସଭ୍ୟତାର ଉପାୟ ତଳାଖ୍ୟାର, ସହାୟ ବୈରତ୍ତ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଇହପାରଲୌକିକ ଭୋଗ ।

আমাদের কথাটা কি ? আর্য্যরা শান্তিপ্রিয়, চার-
বাস করে শস্তাদি উৎপন্ন করে, শান্তিতে। পরিবার
পালন করতে পেলেই খুসী। তাতে হাঁপ ছাড়বার
অবকাশ যথেষ্ট ; কাজেই চিন্তাশীলতার, সভ্য হবার
অবকাশ অধিক। আমাদের জনক রাজা স্বহস্তে লাঙ্গল
আমাদের
সভ্যতা
শান্তিপ্রিয়
চালাচ্ছেন এবং সেকালের সর্বশ্রেষ্ঠ
আত্মবিবৎ তিনি। ঋষি, মুনি, যোগীর
অভুদয়—গোড়া থেকে ; তাঁরা প্রথম
হতেই জেনেছেন যে, সংসারটা ধোকা, লড়াই কর,
আর লুঠই কর, ভোগ বোলে যা খুঁজছ, তা আছে
শান্তিতে, শান্তি আছেন শারীরিক ভোগ বিসর্জনে ;
ভোগ আছেন মনঃশীলতায়, বুদ্ধি-চর্চায় শরীরচর্চায়
নেই। জঙ্গল আবাদ করা তাদের কাজ।

তারপর, প্রথমে সে পরিষ্কৃত ভূমিতে নির্মিত হল
যজ্ঞবেদী, উঠলো—সে নির্মল আকাশে যজ্ঞের ধূম, সে
বাস্তুতে বেদমন্ত্র প্রতিষ্ঠানিত হতে লাগলো, গবাদি পশু

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

নিঃশঙ্কে চরতে লাগলো। বিদ্যাধর্মের পাশ্বের নৌচে
তলওয়ার রইল ! তার একমাত্র কাজ ধর্মরক্ষা করা,
মানুষ ও গবাদি পশুর পরিত্রাণ করা, বীরের নাম—
আপত্তাতা, ক্ষত্রিয়।

লাঙ্গল, তলওয়ার সকলের অধিপতি রক্ষক রইলেন,
ধর্ম। তিনি রাজার রাজা, জগৎ নিত্রিত হলেও
তিনি সদা জাগরুক। ধর্মের আশ্রয়ে সকলে রইল
স্বাধীন।

ঐ যে ইয়োরোপী পণ্ডিত বলছেন যে, আর্যেরা
কোথা হতে উড়ে এসে ভারতের বুনোদের মেরে-কেটে
জমি ছিনিয়ে নিয়ে বাস করলেন, ও সব
আহাশ্মকের কথা। আমাদের পণ্ডিতরাও
দেখছি সে গোয়ে গো—আবার ঐ সব
বিকল মিথ্যা ছেলেপুলেদের শেখান হচ্ছে।
মাত্র
এ অতি অন্যায়।

আমি মূর্খ মানুষ, যা বুঝি তাই নিয়েই এ পারি-
সভায় বিশেষ প্রতিবাদ করেছি। এদেশী এবং স্বদেশী
পণ্ডিতদের জিজ্ঞাসা করছি সময় পেলে আরও সংশয়
ওঠাবার আশা আছে। এ কথা তোমাদেরও বলি—
তোমরা পণ্ডিত-মনিষ্য—পুঁথি পাতড়া খুঁজে দেখ।

ইয়োরোপীরা যে দেশে বাগ পান, আদিম মানুষকে

ଆପାନ୍ ଓ ପାଞ୍ଚତା

ନାଶ କରେ ନିଜେରା ସୁଖେ ବାସ କରେନ, ଅତେବ ଆର୍ଦ୍ଧ୍ୟରାଣ୍ଡ
ତାଇ କରେଛେ !! ଓରା ହା-ଘରେ ‘ହା-ତାଳ’ ‘ହା-ଅଳ’ କରେ,
କାକେ ଲୁଠିବେ, ମାରବେ ବଲେ ସୁରେ ବେଡ଼ାଯ— ଆର୍ଦ୍ଧ୍ୟରାଣ୍ଡ
ତାଇ କରେଛେ !! ବଲି, ଏର ପ୍ରମାଣଟା କୋଥାଯ—ଆନ୍ଦାଜ ?
ଘରେ ତୋମାର ଆନ୍ଦାଜ ରାଖଗେଣ

କୋନ୍ ବେଦେ, କୋନ୍ ସୂଜେ, କୋଥାଯ ଦେଖ୍ଛ ଯେ,
ଆର୍ଦ୍ଧ୍ୟରା କୋନ୍ ବିଦେଶ ଥେକେ ଏଦେଶେ ଏସେହେ ? କୋଥାଯ
ପାଞ୍ଚ ଯେ, ତାରା ବୁନୋଦେର ମେରେ କେଟେ ଫେଲେଛେନ ?
ଖାମକା ଆହାସ୍ମକିର ଦରକାରଟା କି ? ଆର ରାମାୟଣ
ପଡ଼ା ତ ହୟ ନି,—ଖାମକା ଏକ ବୃତ୍ତ ଗଲ୍ଲ ରାମାୟଣେର
ଉପର କେନ ବାନାଞ୍ଚ ?

ରାମାୟଣ କି-ନା ଆର୍ଦ୍ଧ୍ୟଦେର ଦକ୍ଷିଣ ବୁନୋ ବିଜୟ !!
ବଟେ—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଆର୍ଦ୍ଧ୍ୟ ରାଜୀ ସୁସଭ୍ୟ, ଲଡ଼ିଛେନ କାର ସଙ୍ଗେ ?

ଲକ୍ଷାର ରାବଣ ରାଜାର ସଙ୍ଗେ । ସେ ରାବଣ,
ରାମାୟଣ ଆର୍ଦ୍ଧ୍ୟ-
ଜୀତି କଢକ
ଅନାର୍ଦ୍ଧ ବିଜୟର
ଉପାଧ୍ୟାନ ନହେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ପଡ଼େ ଦେଖ, ଛିଲେନ ରାମଚନ୍ଦ୍ରେର
ଦେଶେର ଚେଯେ ସଭ୍ୟତାଯ ବଡ ବହି କମ ନୟ ।
ଲକ୍ଷାର ସଭ୍ୟତା ଅଯୋଧ୍ୟାର ଚେଯେ ବେଶୀ ଛିଲ,
ବରଂ କମ ତ ନୟଇ । ତାରପର ବାନରାଦି ଦକ୍ଷିଣ ଲୋକ
ବିଜିତ ହଲୋ କୋଥାଯ ? ତାରା ହଲୋ ସବ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରେର
ବନ୍ଧୁ ମିତ୍ର । କୋନ୍ ଶୁହକେର କୋନ୍ ବାଲିର ରାଜ୍ୟ,
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଛିନିଯେ ନିଲେନ— ତା ବଲ ନା ?

প্রাচ্য ও পাঞ্চাত্য

হতে পারে দু এক জায়গায় আর্য আর বুনোদের যুক্ত হয়েছে, হতে পারে দু একটা ধূর্ণ মুনি রাক্ষসদের জঙ্গলের মধ্যে ধূনি আলিয়ে বসেছিল। মটকা মেরে চোখ বুজিয়ে বসেছে, কখন রাক্ষসেরা টিল টেলা হাড়-গোড় ছোঁড়ে। যেমন হাড়গোড় ফেলা, অমনি নাকি-কাঁচা ধরে রাজাদের কাছে গমন। রাজারা লোহার জামাপরা, লোহার অস্ত্রশস্ত্র নিয়ে ঘোড়া চড়ে এলেন; বুনো হাড় পাথর ঠেঙ্গা নিয়ে কতক্ষণ লড়বে? রাজারা মেরে ধরে চাল গেল। এ হতে পারে; কিন্তু এতেও বুনোদের জঙ্গল কেড়ে নিয়েছে, কোথায় পাচ্ছ?

অতি বিশাল নদনদীপূর্ণ, উষ্ণপ্রধান, সমতল ক্ষেত্র—আর্যসভ্যতার তাঁত। আর্যপ্রধান, নানাপ্রকার স্মসভ্য, অর্দ্ধসভ্য, অসভা মানুষ—এ বন্দের তৃলো, এর টানা হচ্ছে—বর্ণাঞ্চামাচার। এর পোড়েন—প্রাকৃতিক দ্বন্দ্ব, সংঘর্ষনিবারণ।

তুমি ইয়োরোপী, কোন্ দেশকে কবে ভাল করেছ? অপেক্ষাকৃত অবনত জাতিকে তোলবার তোমার শক্তি উপসংহার কোথায়? যেখানে দুর্বল জাতি পেয়েছে, তাদের সমূলে উৎসাদন করেছ, তাদের জরিতে তোমরা বাস করছ, তারা একেবারে বিনষ্ট হয়ে গেছে। তোমাদের আমেরিকার ইতিহাস কি?

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ତୋମାଦେର ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, ନିଉଜିଲଣ୍ଡ, ପ୍ରୟାସିକିକ୍ ଦ୍ୱୀପଗୁଞ୍ଜ,
ତୋମାଦେର ଆଫ୍ରିକା ?

କୋଥା ଦେ ସକଳ ବୁନୋ ଜାତ ଆଜ ? ଏକେବାରେ
ନିପାତ,—ବହୁ ପଣ୍ଡବ ତାଦେର ତୋମରା ମେରେ ଫେଲେଛ,
—ଯେଥାନେ ତୋମାଦେର ଶୃଙ୍କି ନାଟ, ସେଥା ମାତ୍ର ଅନ୍ତ ଜାତ
ଜୀବିତ ।

ଆର ଭାରତବର୍ଷ ତା କଷିନ୍ କାଳେଓ କରେନ ନି ।
ଆର୍ଯ୍ୟରା ଅତି ଦୟାଳ ଛିଲେନ, ତାଦେର ଅଖଣ୍ଡ ସମୁଦ୍ରବନ୍ଧ
ବିଶାଳ ହୃଦୟେ, ଅମାନବ-ପ୍ରତିଭାସମ୍ପନ୍ନ ମାଥାଯ, ଓସବ
ଆପାତରମଣୀୟ ପାଶବପ୍ରଗାଳୀ କୋନଓ କାଳେଓ ସ୍ଥାନ ପାଇ
ନି । ସ୍ଵଦେଶୀ ଆହାଶକ ! ଯଦି ଆର୍ଯ୍ୟରା ବୁନୋଦେର
ମେରେ ଧରେ ବାସ କରତ, ତା ହଲେ ଏ ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମମେର ସ୍ଥାନ
କି ହତ ?

ଇଯୋରୋପେର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ—ସକଳକେ ନାଶ କୋରେ,
ଆମରା ବେଁଚେ ଥାକିବୋ । ଆର୍ଯ୍ୟଦେର ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ—ସକଳକେ
ଆମାଦେର ସମାନ କରିବୋ, ଆମାଦେର ଚେଯେ ବଡ଼ କରିବୋ ।
ଇଯୋରୋପେର ସଭ୍ୟତାର ଉପାୟ—ତଳାଯାର ; ଆର୍ଯ୍ୟର
ଉପାୟ—ବର୍ଣ୍ଣବିଭାଗ । ଶିକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତାର ତାରତମ୍ୟ
ସଭ୍ୟତା ଶେଖିବାର ସୋପାନ, ବର୍ଣ୍ଣବିଭାଗ । ଇଯୋରୋପେ
ବଲବାନେର ଜୟ, ଦୁର୍ବଲେର ମୃତ୍ୟ ; ଭାରତବର୍ଷେର ପ୍ରତ୍ୟେକ
ସାମାଜିକ ନିୟମ ଦୁର୍ବଲକେ ରଙ୍ଗୀ କରିବାର ଜୟ ।

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

* ইয়োরোপীয়া যার এত বড়াই করে, সে ‘সভ্যতার উন্নতির’ (Progress of Civilization) মানে কি ?

কৃষ্ণনী ও
ইসলামী ধর্মে
শান্তির জাতির
উন্নতির সমক্ষে
তুলনা তার মানে এই যে—সিদ্ধি, অনুচিতকে
উচিত করে। চুরি, মিথ্যা, অথবা
Stanley দ্বারা সমভিব্যাহারী ক্ষুধার্ত
মুসলমান রক্ষাদের এক গ্রাস অপ্প চুরি
করার দরুণ চাব্কান এবং ফাঁসী, এ সকলের
ঔচিত্য বিধান করে; ‘দূর হও, আমি গুথায় আসতে
চাই’ রূপ বিধ্যাত ইয়োরোপী নৌতি—যার দৃষ্টান্ত,
যেখায় ইয়োরোপী-আগমন, সেখায়ই আদিম জাতির
বিনাশ—সেই নৌতির ঔচিত্য বিধান করে ! এই
সভ্যতার অগ্রসরণ লণ্ডন নগরীতে বাভিচারকে, এবং
পারিতে ত্রীপুত্রাদিকে অসহায় অবস্থায় ফেলে পালান
এবং আঘাত্যা করাকে ‘সামান্য দৃষ্টতা’ জ্ঞান করে—
ইত্যাদি ।

এখন ইসলামের প্রথম তিন শতাব্দীব্যাপী ক্ষিপ্র
সভ্যতা বিস্তারের সঙ্গে খৃষ্টধর্মের প্রথম তিন শতাব্দীর
তুলনা কর। খৃষ্টধর্ম প্রথম তিন শতাব্দীতে জগৎসমক্ষে
আপনাকে পরিচিত কর্তেও সমর্থ হয় নি, এবং যখন
Constantine এর তলওয়ার একে রাজ্যমধ্যে স্থান

*পৃষ্ঠাপাদ বিদেকানন্দ স্থানীজির দেহত্যাগের পরে তাহার

ଆଚା ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଦିଲେ, ସେଦିନ ଥେକେ କୋନ୍ କାଳେ କୃଷ୍ଣାନୀ ଧର୍ମ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବା ସାଂସାରିକ ସଭ୍ୟତା ବିଜ୍ଞାରେ କୋନ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରେଛେ ? ଯେ ଇଯୋରୋପୀ ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରଥମ ପ୍ରମାଣ କରେନ ଯେ, ପୃଥିବୀ ସଚଳା, କୃଷ୍ଣାନଧର୍ମ ତୀର କି ପୁରକ୍ଷାର ଦିଯେଛିଲା ? କୋନ୍ ବୈଜ୍ଞାନିକ କୋନ କାଳେ । କୃଷ୍ଣାନୀ ଧର୍ମର ଅନୁମୋଦିତ କୃଷ୍ଣାନୀ ସଜ୍ଜେର ସାହିତ୍ୟ କି ଦେଉୟାନୀ ବା ଫୌଜଦାରୀ ବିଜ୍ଞାନେର, ଶିଳ୍ପ ବା ପଣ୍ୟକୌଶଳେର ଅଭାବ ପୂରଣ କରିବାରେ ? ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ‘ଚର୍ଚ’ ପ୍ରୋଫେନ (ଧର୍ମ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ବିଷୟାବଲମ୍ବନେ ନିଖିତ) ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଚାରେ ଅନୁମତି ଦେନ ନା । ଆଜ ଯେ ମନୁଷ୍ୟେର ବିଦ୍ଵା ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନେ ପ୍ରବେଶ ଆଛେ, ତାର କି ଅକପ୍ଟ କୃଷ୍ଣାନ ହେୟା ସନ୍ତ୍ଵା ? New Testament ଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷଭାବେ କୋନ୍ ବିଜ୍ଞାନ ବା ଶିଳ୍ପର ପ୍ରଶଂସା ନେଇ । କିନ୍ତୁ ଏମନ ବିଜ୍ଞାନ ବା ଶିଳ୍ପ ନେଇ ଯା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବେ କୋରାଣ ବା ହଦିଶେର ବଜ୍ର ବାକ୍ୟେର ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ଏବଂ ଉଦ୍‌ସାହିତ ନାହିଁ । ଇଉରୋପେର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ମନୀଷିଗଣ ଇଯୋରୋପେର ଭଲଟେଯାର, ଡାରଉଇନ, ବୁକନାର, ଫ୍ରମାରିଯଣ, ଭିକ୍ଟିର ହୃଗୋ-କୁଳ ବର୍ତ୍ତମାନକାଳେ କୃଷ୍ଣାନୀ ଦ୍ୱାରା କୁଟୁମ୍ବକୁ ଭାବିତ ଏବଂ ଅଭିଶପ୍ତ ; ଅପରଦିକେ ଏହି ସକଳ ପୁରୁଷକେ

କାଗଜପତ୍ରେର ସହିତ ‘ଆଚା ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ’ର ଏହି ଅଂଶଟୁକୁ ପାଞ୍ଚାଙ୍ଗ ଗିରାଇଛି । ସଃ ।

প্রাচ্য ও পাশ্চাত্য

ইসলাম বিবেচনা করেন যে, এই সকল পুরুষ আস্তিক, কেবল ইহাদের পয়গম্বর বিশ্বাসের অভাব। ধর্ষ-সকলের উন্নতির বাধকত্ব বা সহায়কত্ব বিশেষকালে পরীক্ষিত হউক, দেখা যাইবে, ইসলাম যেথায় গিয়াছে, সেথায়ই আদিমনিবাসীদের রক্ষা করেছে। সে সব জাত সেথায় বর্তমান। তাদের ভাষা, জাতীয়ত্ব আজও বর্তমান।

ঝৃষ্টধর্ম কোথায় এমন কাজ দেখাতে পারে? স্পেনের আরাব, অস্ট্রেলিয়ার এবং আমেরিকার আদিমনিবাসীরা কোথায়? কৃশ্চানেরা ইয়োরোপী যাহুদীদের কি দশা এখন করছে? এক দানসংক্রান্ত কার্য্যপ্রণালী ছাড়া ইয়োরোপের আর কোনও কার্য্যপদ্ধতি, গস্পেলের অনুমোদিত নয়—গস্পেলের বিরুদ্ধে সমুখিত। টয়োরোপে যা কিছু উন্নতি হয়েছে, তার প্রতোকটিই খ্রীষ্টধর্মের বিপক্ষে—বিজ্ঞাহ দ্বারা। আজ যদি ইয়োরোপে কৃশ্চানীর শক্তি থাক্ত, তাহলে ‘পাস্তের’ এবং ‘ককে’র স্থায় বৈজ্ঞানিক সকলকে জীবন্ত পোড়াত; এবং ডারউইনকল্পদের শূলে দিত। বর্তমান ইয়োরোপে কৃশ্চানী আর সভ্যতা আলাদা জিনিষ। সভ্যতা, এখন তার প্রাচীন শক্তি কৃশ্চানীর বিনাশের জন্য, পাঞ্জি-কুলের উৎসাদনে এবং তাদের হাত থেকে বিদ্যালয়

ଆଜ୍ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ଏବଂ ଦାତବ୍ୟାଳ୍ୟମକଳ କେଡ଼େ ନିତେ କଟିବନ୍ତ ହେଯେଛେ । ଯଦି ମୁଖ୍ୟ ଚାଷାର ଦଲ ନା ଥାକ୍ତ, ତାହଲେ କୃଷାନ୍ତି ତାର ସୃଣିତ ଜୀବନ କ୍ଷଣମାତ୍ର ଧାରଣ କରିବେ ସମର୍ଥ ହତ ନା ଏବଂ ସମୂଳେ ଉଂପାଟିତ ହତ; କାରଣ, ନଗରସ୍ଥିତ ଦାରିଦ୍ରବର୍ଗ ଏଥନେଇ କୃଷାନ୍ତି ଧର୍ମର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଶକ୍ର ! ଏର ସଙ୍ଗେ ଇସଲାମେର ତୁଳନା କର । ମୁସଲମାନ ଦେଶେ ଯାବତୀୟ ପଦ୍ଧତି ଇସଲାମ ଧର୍ମର ଉପରେ ସଂସ୍ଥାପିତ ଏବଂ ଇସଲାମେର ଧର୍ମଶିକ୍ଷକେରା, ସମସ୍ତ ରାଜକର୍ମଚାରୀଦେର ବହୁପୂଜିତ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମର ଶିକ୍ଷକେରାଓ ସମ୍ମାନିତ ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରଷ୍ଟାର ଏଥନ କୃପା ଏକତ୍ରେ । ଶୁଦ୍ଧ ଭୋଗେର ଜିନିଷ ସଂଯୋଗ ହଲେଇ ଏରା କ୍ଷାନ୍ତ ନୟ, କିନ୍ତୁ ସକଳ କାଜଟି ଏକଟୁ ସୁଚ୍ଛବି ଚାଯ । ଖାଓୟା-ଦାଓୟା ସର-ଦୋର ସମସ୍ତଇ ଏକଟୁ ସୁଚ୍ଛବି ଦେଖିବେ ଚାଯ । ଆମାଦେର ଦେଶେଓ ଏବଂ ଭାବ ଏକଦିନ ଛିଲ, ଯଥନ ଧନ ଛିଲ ! ଏଥନ ଏକେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ତାର ଓପର ଆମରା ‘ଇତୋ-ନଷ୍ଟତୋଭଟ୍ଟଃ’ ହେୟ ଯାଛି । ଜାତୀୟ ଯେ ଗୁଣଗୁଲି ଛିଲ ତାଓ ଯାଚେ—ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଦେଶେରାଓ କିଛୁଇ ପାଛିନି ! ଚଲାବସା କଥାବାର୍ତ୍ତାଯ ଏକଟା ସେକେଲେ କାଯଦା ଛିଲ, ତା ଉତ୍ସମ ଗେଛେ, ଅର୍ଥଚ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ କାଯଦା ନେବାରାଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନେଇ । ପୂଜା ପାଠ ପ୍ରଭୃତି ଯା କିଛୁ ଛିଲ ତା ତ ଆମରା ବାନେର ଜଳେ ଦିଛି,—ଅର୍ଥଚ କାଲେର ଉପଯୋଗୀ ଏକଟା

ଆଚା ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ନୃତ୍ୟ ରକମେର କିଛୁ ଏଥନ୍ତି ହୁଯେ ଦୀଡାଇଁ ନା, ଆମରା ଏହି ମଧ୍ୟରେଥାର ହର୍ଦିଶାୟ ଏଥନ୍ତି ପଡ଼େ । ଭବିଷ୍ୟତ ବାଙ୍ଗଲା-ଦେଶ ଏଥନ୍ତି ପାଯେର ଉପର ଦୀଡାୟ ନି । ବିଶେଷ ହର୍ଦିଶାୟ ହୁଯେଇ ଶିଳ୍ପେର । ସେକେଲେ ବୁଢ଼ୀରା ସରଦୋର ଆଲାପୋନା ଦିତ, ଦେଯାଲେ ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର କରନ୍ତ । ବାହାର କୋରେ କଳାପାତା କାଟି, ଥାଓୟା ଦାଓୟା ନାନାପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପଚାତୁରୀତେ ସାଜାତ, ସେ ସବ ଚାଲୋଯ ଗେଛେ ବା ଯାଇଁ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର !! ନୃତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଶିଖିତେ ହବେ, କର୍ତ୍ତେ ହବେ କିନ୍ତୁ ତା ବଲେ କି ପୁରୋଣଙ୍କୁଳେ ଜଳେ ଭାସିଯେ ଦିଯେ ନା କି ? ନୃତ୍ୟ ତ ଶିଖେଇ କଚୁପୋଡ଼ା, ଥାଲି ବାକିଯିଚଚଢ଼ି !! କାଜେର ବିଷ୍ଟୀ କି ଶିଖେଇ ? ଏଥନ୍ତି ଦୂର ପାଡ଼ାଗାଁଯେ ପୁରୋଣ କାଠେର କାଜ, ଇଟେର କାଜ ଦେଖେ ଏସାଗେ । କଲକ୍ତେର ଛୁଟୋର ଏକ ଜୋଡ଼ା ଦୋର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗଡ଼ିତେ ପାରେ ନା । ଦୋର କି ଆଗଡ଼ ବୋଝିବାର ଯେ ନେଇ !!! କେବଳ ଛୁଟୋରଗିରିର ମଧ୍ୟେ ଆହେ ବିଲିତି ଯନ୍ତ୍ର କେନା !! ଏହି ଅବଶ୍ୟ ସର୍ବବିଷୟେ ଦୀଡିଯିରେ । ନିଜେଦେର ଯା ଛିଲ ତା ତ ସବ ଯାଇଁ, ଅଥଚ ବିଦେଶୀ ଶୈଖିବାର ମଧ୍ୟେ ବାକିଯ-ସନ୍ତ୍ରଣା ମାତ୍ର !! ଥାଲି ପୁଣି ପଡ଼ି ଆର ପୁଣି ପଡ଼ି ! ଆମାଦେର ବାଙ୍ଗଲି ଆର ବିଲେତେ ଆଇରିସ, ଏ ଛୁଟୋ ଏକ ଧାତେର ଜ୍ଞାତ । ଥାଲି ବକାବକି କରିଛେ । ବକ୍ରତାୟ ଏ ହଜାତ ବେଜାୟ ପଟ୍ଟ । କାଜେର—ଏକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ଆଜ୍ ଓ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ

ନୟ—ବାଡ଼ାର ଭାଗ ଦିନରାତ ପରମ୍ପରେ ଖେଳୋଖେଲି କୋରେ
ମରଛେ !!!

ପରିଷାର ସାଜାନ ଗୋଜାନ ଏ ଦେଶେ ଏମନ ଅଭ୍ୟାସ
ଯେ ଅତି ଗରୀବ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ ଓବିଷ୍ୟ ନଜର । ଆର ନଜର
କାଜେଇ ହତେ ହୟ—ପରିଷାର କାପଡ଼ ଚୋପଡ଼ ନା ହଲେ
ତାକେ ଯେ କେଉଁ କାଜ କରୁଇ ଦେବେ ନା । ଚାକର ଚାକରାଣୀ
ରାଁଧୁନି ସବ ଧପ୍ତଧପେ କାପଡ଼—ଦିବାରାତ୍ର । ଘରଦୋର
ଖେଡେବୁଡ଼େ, ଘସେମେଜେ, ଫିଟ୍ଫାଟ୍ । ଏଦେର ପ୍ରଥାନ
ସାଯେନ୍ତା ଏହି ଯେ, ସେଥାନେ ମେଥାନେ ଯା ତା କଥନେ ଫେଲବେ
ନା । ରାମାୟନ ଝକ୍ଝକେ—କୁଟ୍ଟମୋ ଫୁଟ୍ଟମୋ ଯା ଫେଲବାର
ତା ଏକଟା ପାତ୍ରେ ଫେଲଛେ, ତାରପର ମେଥାନ ହତେ ଦୂରେ
ନିଯେ ଗିଯେ ଫେଲବେ । ଉଠାନେଇ ଫେଲେ ନା, ରାତ୍ତାଯାଇ
ଫେଲେ ନା ।

ଯାଦେର ଧନ ଆଛେ ତାଦେର ବାଡ଼ୀଘର ତ ଦେଖିବାର
ଜିନିଷ—ଦିନରାତ ସବ ଝକ୍ଝକ୍ ! ତାର ଓପର, ନାନା-
ପ୍ରକାର ଦେଶବିଦେଶେର ଶିଳ୍ପିବା ସଂଗ୍ରହ କରେଛେ ! ଆମା-
ଦେର ଏଥନ ଓଦେର ମତ ଶିଳ୍ପିଙ୍ଗରେ କାଜ ନେଇ, କିନ୍ତୁ
ସେଗୁଳୋ ଉଂସନ ଯାଚେ, ମେଗୁଳୋକେ ଏକଟୁ ଯଜ୍ଞ କର୍ତ୍ତେ
ହୁବେ ? ନା—ନା ? ଓଦେର ମତ ଚିତ୍ର ବା ଭାକ୍ଷର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୟା ହତେ
ଆମାଦେର ଏଥନେ ଚେର ଦେଇବି ! ଓହୁଟୋ କାଜେ ଆମରା
ଚିରକାଳଟି ଅପଟୁ । ଆମାଦେର ଠାକୁର ଦେବତା ସବ ଦେଖ

ଆଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ

ନା, ଜଗମାଧେଇ ମାଲୁମ !! ବଜ୍ଡ ଜୋର ଖଦେର (ଇଯୋରୋପୀ-
ଦେର) ନକଳ କୋରେ ଏକଟା ଆଧଟା ରବିବର୍ଷା ଦୀଡ଼ାଯ !!
ତାଦେର ଚେଯେ ଦିଶୀ ଚାଲିଚିତ୍ର କରା ପୋଟେ ଭାଲ—
ତାଦେର କାଜେ ତ୍ବୁ ସକ୍ଷବ୍ଦକେ ରଙ୍ଗ ଆଛେ । ସବ ରବିବର୍ଷା
କର୍ଷୀ ଚିତ୍ର ଦେଖିଲେ ଲଜ୍ଜାର୍ଥ ମାଧ୍ୟା କାଟା ଯାଏ !! ବରଂ
ଜୟପୁରେ ସୋଣାଲୀ ଚିତ୍ର, ଆର ହର୍ଗା ଠାକୁରେର ଚାଲିଚିତ୍ର
ପ୍ରଭୃତି ଆଛେ ଭାଲ । ଇଉରୋପୀ ଭାଙ୍ଗର୍ଯ୍ୟ ଚିତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର
କଥା ବାରାନ୍ତରେ ଉଦାହରଣ ସହିତ ବଲବାର ରଙ୍ଗିଲ । ମେ
ଏକ ପ୍ରକାଣ ବିଷୟ ।

শ্রীকান্ত
স্বামী আঞ্জুবোধানন্দ
উদ্বোধন কার্য্যালয়,
১, মুখার্জি সেণ প. ত।

[Copyrighted by the President,
Ramakrishna Math, Beliaghata, Howrah.]

প্রিষ্ঠা—
শ্রীপ্রমথ বাখ মাঝ
শ্রীকৃষ্ণ প্রিণ্টিং ও রার্কস
২০৯, অগ্নি চিকিৎসা পাই, কলি

GOOROO DASS MEMORIAL PRIZES

Gobind Chaudhury

MOHIARY
KUNDU CHAUDHURY INSTITUTION.

SESSION 1940.

Class VI

3rd Prize

Awarded to Bishnu Kumar Kundu
for general proficiency.

The 1st May, 1941.

Secretary.

ভূমিকা

এই প্রবন্ধটি ‘উদ্বোধন’ পত্রে প্রকাশিত হয়। ইহাতে শ্রীমৎ
স্বামীজির গভীর যন্ত্রিতা ও ভূয়োদর্শনের বিশিষ্ট পরিচয়
রহিয়াছে। আমাদের সমাজে দুই শ্রেণীর লোক দেখিতে পাওয়া
যায়; একদলের মতে পাঞ্চাত্যের যাহা কিছু সবই নিখৃত ও
সর্বাঙ্গস্মৃত; দেশী জিনিষের মধ্যে আদৌ দেখিবার বা
ভাবিবার বিষয় কিছুই নাই। অপর দল ইহার ঠিক বিপরীত
মতাবলম্বী, হিন্দুদের এবং হিন্দুসমাজের যে কোন-কিছু দোষের
থাকিতে পারে, তাহা একেবারেই অসম্ভব বিবেচনা করেন;
আর যে পাঞ্চাত্য জাতি ও পাঞ্চাত্য সভ্যতা আজ সমস্ত
পৃথিবীময় আপনার রান্তত্ব বিস্তার করিতে বসিয়াছে, তাহাদের
নিকট হইতে আমাদের যে কিছু শিখিবার আছে, ইহা তাহারা
কল্পনায়ও আনিতে পারেন না। এই প্রবল শ্রেতের ঘাত-
প্রতিঘাতে হিন্দুসমাজ আত্মহারা হইতে বসিয়াছে। স্বামীজির
এই প্রবন্ধ চিষ্টাশীল ব্যক্তিগণের চিষ্টাশ্রেত যথার্থ পথে
প্রবাহিত করাইয়া দিবে, এই আশা করিয়া ইহার পুনর্মুদ্রণ
করা হোল।

আমরা আশা করি, শিক্ষিত বঙ্গবাসিমাত্রেই এই প্রস্তকের
সমাদর করিবেন। সর্বসাধারণের স্মৃতিধার অন্ত ইহার মূল্য
যথাসম্ভব কম করা গেল।

বিজ্ঞাপন

‘প্রাচ্য ও পাশ্চাত্যে’র দ্বিতীয় সংস্করণ প্রকাশিত হইল।
পুস্তকখানির প্রথম সংস্করণ অনেক দিন নিঃশেষ হইয়াছিল।
নানাকারণে উহার দ্বিতীয় সংস্করণ প্রকাশিত হইতে বিলম্ব
হইল। পূর্বাপর হইতে এবার অধিক আদর হইবে, আশা
করা যায়।

স্বদেশী আন্দোলনের স্মৃতিপাত হইতে আগামদের দৃষ্টি নিজ
দেশের প্রতি কিছু আকৃষ্ণ হইয়াছে বটে, কিন্তু স্বদেশভক্তির
মূলভিত্তি সম্বন্ধে এবং পাশ্চাত্যদেশ হইতেই বা কিরণে তাহাদের
কি কি গুণ গ্রহণ করিলে আগামদের জাতীয় উন্নতি হইতে পারে,
তৎসম্বন্ধে সাধারণের একটা পরিকার ধারণা নাই। কেহ কেহ
পাশ্চাত্য জাতির উপর অবধি বিদ্রোহ-সম্পর্ক হইয়া উঠিতেছেন।
আশা করি, স্বামীজির এই নিরপেক্ষ সমালোচনাগ্রন্থ দ্বারা
লোকশিক্ষার বিশেষ সহায়তা হইবে।

এবার পুস্তকখানি স্বামীজীর হস্তলিপির সহিত ভাল করিয়া
মিলাইয়া দেওয়া হইয়াছে এবং পুস্তকপার্টের স্মৃবিধির জন্য
কতকগুলি ‘মার্জিগ্লাল নোট’ এবং দুই চারিটি ‘ক্লুটনোট’ও
সংযুক্ত হইয়াছে। পুস্তকখানি ‘পাইকা টাইপে’ ও উৎকৃষ্ট
মোটা ‘এ্যাটিক’ কাগজে ছাপা হইল এবং স্বামীজির একখানি
‘ছাফটোন’ চিত্র দেওয়া হইল। এই সকল কারণে ব্যবাধিক্য
হওয়া সত্ত্বেও মূল্য সামান্যমাত্র বৃদ্ধি করা হইল। ইতি—

বশমদ

প্রকাশক